Sene: 4 Cilt: XI, Sayı: 177 28 Eylül 1957

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

METİN TOKER

5

EKİM'de

AKİS

de

A K İ S

Haftalık Aktualite Mecmuası

Yıl : 4 Cilt XI, Sayı : 117

Rüzgarlı Sok. Ovehan
Kat: 3 Daire: 7
P. K. 582 — Ankara
18992 (Yazı İşleri)
15221 (İdare)

Fiatı 60 Kuruş

Müessisi

Metin TOKER

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına İmtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Mesul Müdür:
Tarık HALULU

Umumi Neşriyat Müdürü
Hamdi AVCIOĞLU

Teknit Sekreter
İlhami SOYSAL

Karikatür:
TURHAN

fotoğraf:
Hüseyin EZER
Osman ÖZCAN
ASSOCIATED PRESS
TÜRK HABERLER AJANSI
*
Klişe:
Desen Klişe ATELYESİ

Müessese Müdürü:
Mübin TOKER

Abone Şartları:

3 aylık	(12 nüsha) :	6 lira
6 aylık	(25 nüsha) :	12 lira
1 senelik	(52 nüsha) :	24 lira

İlân Şartları:
3 renkli arka kapak (Tam sayfa)}
350 lira
Kapak içi 300 lira, metin sayfaları Santimi 4 lira.

Dizildiği ve Basıldığı yer:
Rüzgarlı Matbaa — ANKARA

Tel : 15221

Basıldığı tarih: 26.9.1957

Kapak resmimiz

Halil Özmen

Bir tane daha

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları

Önümüzdeki haftadan itibaren AKİS Türkiyenin her tarafında 85 kuruşa satılacaktır. Bu tedbiri almak bizi üzüyor, fakat buna mecburuz. AKİS şu anda on binlerce liralık para cezaları ve gene on binlerce liralık avukat masrafı ödemek mükellefiyeti altındadır. Düşündük ki AKİS idarecileri ve okuyucuları mecmuanın tıpkı eski havası içinde çıkmasını arzuluyorlarsa fedakârlığı paylaşmak zorundadırlar. AKİS mensupları verilen cezaların bedeni kısmına gık demeden boyun eğmişlerdir. Şimdi, para cezalarını ödemek AKİS okuyucularına düşüyor. Teni fiatı tesbit ederken çok dikkatli davrandık. Bize yapılan tavsiye mecmuayı yuvarlak hesapla bir liraya satmaktı. Fakat hesaplar neticesinde gördük ki 85 kuruş ihtiyacı karşılamaktadır. Bunun üzerine, küsuratti da olsa onu tercih ettik. AKİS'in hangi şartlar altında çıktığı ve mali bakımdan nasıl müşkilatla karsı karşıya bırakıldığı okuyucularının meçhulü değildir. İki yüz basan gazetelerde yayınlanan ve devletin hissedar bulunduğu bankalara ait ilânlardı AKİS'te yokluğu elbette ki hiç kimsenin gözünden kaçmamıştır. Bir mecmua, bir gazete yaşamak için -ne kadar satarsa satsın, mutlaka ilâna ihtiyaç gösterir: zira mecmualar ve gazeteler maliyetlerinden ucuza satılan mallardır.

AKİS iyi gibilerin uzak olmadığı kanaatindedir ve ümit etmektedir ki yeni fiat muvakkat olacaktır. İlk fırsatta tekrar eskiye avdet herkesten çok bizim için zevkli vazife olacaktır. Okuyucularımız bunu bir teminat olarak kabul edebilirler. Zaten AKİS, okuyucuları içinde bir kitlenin refah içinde bulunmayan gençlerden ibaret olduğunu hatırdan çıkarmış değildir ve bugünkü rayiçle de olsa 85 kuruşun onlar için ağır geleceğini dikkate almıştır. Bu maksadla abone bedelimiz mecmua başına 60 kuruş olarak hesaplanacaktır. Böylece bir senelik, abone tutarı 32, altı aylığı 16, üç aylığı 8 liradır. Genç okuyucularınız abone oldukları takdirde fiat artmasından sarar görmeyeceklerdir. Bu zaruretin mazur görüleceğinden eminiz.

Fakat AKİS hoşlanmadan yaptığı bu fiat artışı dolayısıyla, okuyucularına önümüzdeki haftadan itibaren şimdiye kadar görülmemiş derecede cazip bir mecmua takdim, edecektir. Hazırlıklarımız tamamlanmıştır. Gelecek sayımız Metin Toker yeniden mecmuanın başında olduğu halde çıkacak ve arkadaşımızın son derece mühim bir başmakalesini ihtiva edecektir. Bundan sonra her hafta Metin Tokerin yazılarını AKİS'te bulacaksınız.

AKİS, seçimleri takip etmek için geniş bir teşkilât kurmuştur. Bu teşkilât sayesinde gündelik gazetelerde bulamayacağınız bütün tafsilâtı ve kulis faaliyetini size AKİS bir ayna sadakatıyla aksettirecektir.

Başka bir yenilik kapak resimlerimizin hikâyesinde olacaktır. Bundan sonra her sayıda kapakla alâkalı olarak uzun bir yazı bulacaksınız. Bu yazıda ele alınan mesele dört başı mamur olarak tetkik, tahlil edilecektir. Okuyucularımız bunun ilk numunesine gelecek sayımızda rastlayacaklardır.

Fakat AKİS, bütün bunların üstünde şimdiye kadar Türkiyede görülmemiş bir röportaj usulünü okuyucularına takdim edecektir. Yurt dışı veya, yurt içi bir meseleyi AKİS ekibi mahalline giderek inceleyecek ve dönüp bir tek yazıda her şeyi, anlatacaktır. Yazı muhtemelen dört, beş. sayfa tutacak, fakat o sayıda nihayete erecektir. Bu, Amerikadaki Time ve Life gibi büyük mecmuaların tatbik ettikleri usuldür. Şimdiden AKİS çok cazip mevzulara el atmıştır. Bunlar en selâhiyetll arkadaşlarımız tarafından incelenecektir.

Hayli zamandır AKİS'in bu sayfasında okumağa alışık olduğunuz okuyucu mektupları da bundan böyle mecmuamızın eski seklinde olduğu gibi 'diğer sayfalara dağıtılacak ve her mektup, ait olduğu yazının içinde yer alacaktır. Meselâ, seçimlerle alâkalı bir okuyucu mektubu seçimler yazısında, politikacılarla alâkalı bir mektup da politikacılar yazısının içinde yerini alacaktır. Bu sayfada ise her hafta, bu hafta olduğu gibi AKİS'le alâkalı bir yazı bulacaksınız. .

Bütün bunlar ve daha başka yenilikler, -ki, "Yurtta Olup Bitenler" kısmı arttırılmaktadır- AKİS'i elden bırakılmaz bir mecmua, haline getirecektir. Sadece önümüz' deki sayımıza bir göz atmak bunu ispat edecektir. AKİS eski yolunda azimle yürümekte berdevamdır. Zira onu İktidar tutmamaktadır ama okuyucu tutmaktadır ve bu mazhariyetlerin en büyüğüdür.

Saygılarımızla

AKİS

Millet

Sam yeli gibi..

Bu haftanın başında Ankara Palasın salonlarından birinde oturan, zunca boylu, saçları hafiften kırlaşmış bir adam yanındakilere:

— Yazık yahu, bu hava bir sam eli gibi geldi geçti, diyordu.

Sam yeli gibi geçtiğinden bahsedilen hava İşbirliği havası ve biraz a alaylı bir dille bu havanın geç--inden bahseden adam da, D. P. listesinden aday gösterilmek için Ankaraya gelmiş bir aday adayı idi.

Bu konuşmadan bir kaç gün sonra ise D. P. aday adayı, aynı salonda, biraz da endişeli bir şekilde :

—, Yahu, bozuldu falan diyorduk ma, bu sefer de halk bu havayı yaratacâk galiba, diyordu. Aradan geçen bir kaç gün, bir anda bulutlanan havayı yeniden açmış ve kara bulutlar dağılmağa yüz . tutmuştu, Muhalefet liderlerinin ameli cephesini gerçekleştiremedikleri işbirliği teşkilâtın alt kademelerinde ve bilhassa tarafsız seçmenlerce ısrarla tutulmaya başlamıştı.

Kuran nabız

Geçen haftanın sonunda Cuma günü ise, güneşin Ankara sokaklarını aydınlatmasına ve minarelerden ezan seslerinin yükselmesine pek az zaman kaldığı bir sırada Menekşe so. kaağıdaki 3 numaralı evin içinde ve bahçesinde bir çok uyanık adam vardı. 3 numaralı ev, Hür. P. nin Umuyi Merkezi idi. İçerde üç muhalefet partisinin en selâhiyetli temsilcileri birliğinin kaderini çizmekle meşguldüler. Binanın etrafında partililer sıkı tedbirler almışlardı. Gazeteler bahçede bekleşiyorlardı. Herkeste bir heyecan havası vardı. Kimse sesini yükseltmiyor, şakalaşmadır ve nükteler bile fısıltıyla yapılıyor. du. Sanki içerde bir hasta vardı ve başında doktorlar konsültasyon için planmışlardı. Bahçede bekleşen gazeteciler, o anda kimi müsterih, kimi endişe içinde yataklarında uykularıyla başbaşa bulunan vatandaşın işbirliğine karşı duydukları alâkanın can. temsilcileriydi. Bütün gazeteler zırlıklarını tamamlamış, geç saate çıkmayı göze alarak, işbirliği temaslarının son merhalesini okuyucularına bildirmek için bekliyorlarlar. O gece sabaha karşı, milletin nabzı Menekşe sokağındaki evde alıyordu. İhtimal pek zayıf atıyordu, ama atıyordu..

Gecenin sessizliği içinde toplanodasından hırçın bir ses, uğultu ilinde bahçeye aksediyor ve gazecilerin kulaklarına ulaşıyordu. Gazeteciler sesin sahibini tanıyorlardı: Tahtakılıç.. Tahtakılıç neler söyyordu? Bu anlaşılamıyordu. Ama için bu kadar hırçındı Tahtakılıç? bu hırçın sese İnönünün sakin, ve

F. L. Karaosmanoğlu
Hissi lider

kararlı sesinin bir cevap verdiği de dışardan duyuluyordu. Zaman zaman Karaosmanoğlunun tiz sesini tanımak, Arnanın gürlediğini duymak ta gazeteciler için mümkün oluyordu. Kimse .içerde neler konuşulduğunu bilmiyordu, ama neler döndüğü artık anlaşılmıştı: Artık, üç muhalefet partisi arasında seçim kanunundaki tadillerden evvel tasarlanan şekilde bir işbirliği imkânsız hale girmişti.

Ahmet Tahtakılıç
Sesi yüksekten çıktı ama.

Tebliğ varışı

Uykusuz gecenin gerginliği, ertesi gün de sinirli tebliğlerle devam ediyordu. C. M. P. ve Hür. P. tebliğlerinde "son dakikada fikir değiştiren" C.H.P. ye ateş püskürülüyordu. İki parti, bir bardak suda fırtına yaratmak için sanki yarışa girmişlerdi. Bölge taksimi mümkündü, diyorlardı. Hukuk komisyonundan şahitler de bulmuşlardı.

İşbirliği uğrunda nice gayretler sarfeden bazı genç hukukçular da, sinirleri bozuk siyaset adamlarının değirmenine su getirmeyi vazife bilmişlerdi. Kanun metnine sıkı. sıkıya bağlı kalınırsa bahsedilen muvazaa hali, bir partiden istifanın müddet ve şartlarına taalluk etmekteydi.Ceza mevzuunda kıyas yapılamayacağına göre, muvazaa iddiası varit değildi.

İşbirliğini her ne pahasına olursa olsun önlemek maksadıyla çıkartılan siyasi bir kanun, normal bir hukuk tefsirine tâbi tutuluyor, meselenin siyasî tarafı ihmal ediliyordu.

Eğer kanun söylediğinden fazlasını yapmaya muktedirse, genç hukuk ve siyaset adamları için mesele gayet basitti: "Sözde seçimler"e boykot edilirdi. Ya millet ne olacak, tı? Dört sene daha ıstırap mı çekecekti? Öfkeyle havaya fırlamanın sırası değildi. Muhalefet nefsine mağlup olmamalıydı.

Önlenen komplo .

Partilerin en çağırtkanı olmasa bile, en ateşlisi C. M. P. öfkesinde çok daha ileri gidiyordu. Ankaradan dönen il başkanlarına "bu seçimlerde D. P. den ziyade C. H. P. ye vurun" emri Veriliyordu. Tahtadan kılıçlarını kınından çıkaran C. M. P., - bir senden bir benden deyip arkadaşımı» alnına konan sineği vuran Arnavudun hikâyesini hatırlatıyordu, Donkişotlar değirmenlere saldırmak üzereydi.

Halbuki mazilerinde kapatılan bir parti bulunan C. M. P. lilerin, İktidarı ve metodlarını çok daha iyi tanımaları icap ederdi. İktidarın, bir beşinci kolun gayretleri sayesinde Millet Partisini, nasıl kapattığını hatırlamanın tam zamanıydı. İşbirlikçilerin içinde Bayurun evvelce oynadığı rolü tekrarlamaya hazır kimseler eksik değildi.

Partilerarası siyaset adamı Muammer Alakant'ın sabahı beklemeden sesini yükseltmesi, bu şüphelerin hiç te hayalî olmadığım gösteriyordu. Hür. P. nin müstafi milletvekili, bölge taksiminin lugat manasıyla da muvazaa olduğunu ilan ediyordu. "Bu muvazaa da olsa nasıl ispat edebilirsiniz" diyenlere, hercai siyaset adamı, zamanı gelince gerekli cevabı vermekte herhalde pek sıkıntı çekmiyecekti.

Daha ortada ne fol, ne de yumurta varken, D. P. ocağında bilgisini bir hayli arttıran müstafi Hür. P. li, eski arkadaşlarını ihtilal heveslisi olarak takdim ediyordu: Bölge taksiminin yüzlerce kişinin tevkifine sebebiyet vereceğini söylemesi üzerine, aldığı cevabın "binlerce kişi tevkif edilsin, ne çıkar" olduğunu iddia ediyordu.

Doğrusu kalenin içinden çıkan böyle bir şahit, D. P. iktidarının arayıp ta bulamayacağı bir hazineydi. Siyasetin bu sahasında bir hayli temayüz eden D. P., dört başı mamur bir dâva yapıp damarına basan muhaliflerden kurtulmak fırsatını kaçır. mıyacaktı.

Muhalefet bölge taksimine gitmemekle, İktidarın gizli ümitlerini boşa çıkarıyordu. Gazetecilik dilini mağşuş kelimelerle zenginleştiren Zafer'e, çok evvelden hazırladığı uzun yazıyı neşretmekten başka çare kalmıyordu: "Masum vatandaşları aldatarak gölge listeler lülesine ve çürümüne kitle halinde iştirak ettirmek ve ondan sonra da seçim encümenleriyle zabıta harekete geçince memleketi bir başından bir başına ateşe salmak" Zaferin ithamnamesinin can noktasını teşkil ediyordu.

Arkasında çok usun bir iktidar hayatı bulunan C. H. P. bu beylik oyunları evvelden sezecek kadar tecrübeliydi.

Aklıselimin sesi

Partilerin en yaşlısı sadece tecrübeli değil, **aynı** zamanda olgundu. **Diğer** partilerde görülen hissi taşkınlığa kendini bir an için bile .olsa kaptırmıyordu. İki hırçın tebliği müteakip C. H. P. nin neşrettiği tebliğ, sadece aklıselimin ve müsamahanın icaplarım yerine getiriyordu: C.H.P. işbirliği için hiç bir fedakârlıktan kaçınmıyordu. Ne çare ki yem kanun, amelî sahada, muhtemel işbirliği kapılarım kapamıştı. El yazılı liste, bir partilinin diğer bir parti listesinde yer alması, seçim çevrelerinin taksimi, bütün bunlar imkânsız hale getirilmişti. Bu durumda Muhalefet adına tek bir partinin seçimlere iştiraki düşünülebilirdi. Fakat tecrübeli C. H. P., muhtemelen herhangi yanlış bir tefsire meydan vermemek için, bu hususta hiç bir teklif yapmamıştı. Diğer iki parti, tek partiyle temsil edilmeyi reddediyorlardı. Üç partinin ayrı ayrı seçimlere girmesinden başka bir çare kalmamıştı.

Tepeden inme bir kanundan sonra, ameli sahada doğan bazı görüş [ayrılıkları... İşte, iki genç partinin yaygaralarına sebeb olan bütün mesele buydu.

C. H. P. nin işbirliği, ilk görüş ayrılığında yıkılan iskambilden bir şato değildi. İşbirliği, herşeyden evvel bir program etrafında birleşmekti. Son kanun, ameli sahada işbirliğini Önleyebilirdi, fakat işbirliği fikrini önleyemezdi. Dört Eylül beyannamesine imza koyan partiler, yaygara edecekleri yerde aralarındaki iyi münasebetleri devam ettirmeliydi. Kanunların bahşettiği imkân dahilinde seçim tatbikatında yardımlasmalıydılar, C. H. P., muhalefetin müştereken tespit ettiği programa sadıktı. Teşkilâtına diğer muhalefet partilerinin aleyhinde bulunmama emrini veriyordu. Kazanırsa rejim meselesini halledecek, nisbi seçim usulünü getirecek ve Mayıs ayında yeni seçimlere gidecekti.

Aklıselim ve işbirliği ruhu bunu icabettiriyordu.

G. H. P. Genel Başkanı *geçen* haftanın sonunda kendi seçim bölgesi olan Malatyada C. H. P. nin se--im kampanyasını açarken yaptığı konuşmalarda işbirliği ruhuna ne kadar bağlı olduğunun yeni bir delilini veriyordu. İşbirliğini muhalefet arasında bir program birliği olarak anlıyan İnönü milletten "reylerini muhalefet partilerine vermesini" istiyordu.

Üzeyir Avunduk
İş adamı...

İnönünün bu basiretli konuşmasının ilk meyvası Cumhurbaşkanı Bayarın da yakın akrabası olan eski C. M. P. Genel Başkanı Mustafa Kentli'den gelen ve kendisini tasvip eden bir telgraf şeklinde tecelli etmişti.

Gafletten uyanış

İlk günlerin hissi feveranından sonra, iki muhalefet partisi ileri gelenleri arasında, aklıselime dönüşün tek. tük işaretleri bu haftanın basında görülmeye başladı. . Geçen hafta "reyimi Halk Partisine vermektense D. P. ye veririm" diyen Hür. P. li bir başmuharrir birkaç gün sonra kendi kendine Adnan Bey kazanırsa ne yapar? sualini soruyordu. Çizdiği tablo hakikaten ibret vericiydi. Papaza kızıp oruç bozanlar bu yazıyı okumalıydılar. -

Hür. P. ye. yeni katılan müstakillerden Sabahattin Sönmez, durumu soğukkanlılıkla inceliyordu: Sen ben kavgalarına düşmenin zamanı değildi. Aksi halde, nereye gittiği çok iyi bilinen iktidar partisi karşısında, hiç bir fren kalmayacaktı. Sonra, işbirliği seçimlerle bitmiyordu. Seçimlerden sonra da müşterek cepheyi devam ettirmek bir zaruretti. Liderlerin yapamadığım belki mahalli teşkilât başaracaktı.

Hür. P. nin hissi lideri de, nihayet yapıcı bir zihniyetin lüzumunu anlıyordu. İşbirliğinin bozulmasına herkesten evvel D. P. sebeb olmuştu. İşbirliğinin fikrî cephesi devam edecekti.

Diğer bir Hür. P. li, Çelikbas, "hangi muhalefet partisi iktidara gelirse gelsin 4 Eylül beyannamesine sadık kalacağım" söylüyordu.

Ateşli C. M. P. ye, daha hâlâ aklıselimin sesi ulaşmamıştı. İşbirliğine sadakatim ilân eden tek C. M. P. li Aldoğan Paşa idi.

Millet, bu bir bardak suda kopartılan fırtınayı sakin sakin seyrediyor. du. Muhalefet Partileri ne yaparlarsa yapsın, ne derlerse desinler, oniki yıllık faal siyasî hayat, milletin gözünü açmıştı. Taşla pirinci kolayca ayırabiliyordu. Doğru yolun nerede olduğunu çoktan anlamıştı.

Kanunların mani olduğu işbirliğini millet, ancak ve ancak kendisinin yapacağından emin, seçim gününün gelmesini bekliyordu.

D.P.

Taarruz hazırlığı

Bu haftanın başında, Başbakanlığın giriş kapısında nöbet bekleyen uzun boylu asker, kendi kendine, içerde herhalde bazı mühim hâdiseler cereyan ediyor diyordu. Başbakanlığı hiç böyle görmemişti. Hallerinden, tavırlarından hiç de memura benzemiyen adamlar, gruplar halinde mermer merdivenleri telâşlı telâşlı tırmanıyorlardı. Bir müddet sonra aynı merdivenleri yavaş yavaş, düşüne düşüne iniyorlardı. Bazan da bir merdiven basamağı üzerinde uzun ve sinirli münakaşalara dalıyorlardı.

Başbakanlıkta hakikaten mühim meseleler müzakere ediliyordu. D.P. Genel Başkanı karargâhım oraya kurmuştu. İktidarın başı, malûm kurmay heyeti etrafında olduğu halde, vilâyetlerden gelen heyetleri kabul ediyor, D.P. nin seçim plânlarına nihai şeklini vermeğe çalışıyordu.

Aynı samanda, şehrin diğer bir ucundaki faaliyet daha az hummalı değildi. Rüzgârlı sokaktaki meşhur Zafer binasının üst katındaki D.P. Genel Merkezinin telefonları durmadan çalıyordu. Posta müvezzileri her gelişlerinde kucaklar dolusu büyük zarflar taşıyordu. Bu zarflar derhâl açılıyor, teşkilâttan gelen raporlar

okunuyor, üzerlerinde sinirli sinirli münakaşalar ediliyordu.

Ekseriya acele kaydı taşıyan raporlar hiç de gönül açıcı değildi. Teşkilâtta huzursuzluk ve hizipleşme derdi, adayları tesbit günü yaklaştıkça gitgide artıyordu.

Hizipler

Vakıa gerek raporlar, gerek Başbakanlığın kapısını çalan heyetler söze ümitli bağlıyor, D.P. nin bölgelerde seçimleri kazanacağını söylüyorlardı. Ama ne çare ki bu tatlı haber uzun sürmüyor, ardından bir "fakat" geliyordu.. "Kazanırız" lafını "adayları iyi seçersek" takip ediyordu. Tabiidir ki her hizip, ancak kendi listesinin kazanabileceğine genel merkezi, inandırmaya çalışıyordu. Aksi halde muhalefetin ekmeğine yağ sürülecekti. "Yine siz bilirsiniz, fakat karışmam ha..." raporların ve heyetlerin son sözünü teşkil ediyordu.

D.P. den milletvekili çıkmak isteyenlerin de sayısı bir hayli çoğalmıştı. Şimdiki milletvekillerinin ayaklarına çelme takmaya çalışan teşkilat, mutat alaturka kurnazlıklara başvuruyordu. Seçim bölgelerine bir turist gibi uğrayan milletvekillerinin seçilme şansı çok zayıftı. Bu husus göz önünde bulundurulmazsa, akibet parti için hiç de hayırlı olmayacaktı...

Hizipleşme D.P. nin ezeli derdiydi. Genel Başkan en as muhalefet kadar korktuğu bu parti içi bölünmelerin önünü bir türlü alamamıştı. Daha geçen gün Çankırıda il idare kuruluna ikinci defa işten el çektirilmişti. Diyarbakırdaki yeni idare heyetinden hergün şikâyetler geliyordu. Partiden istifalar artmaya başlamıştı.

Genel Başkanın dertleri o kadar çoğalmıştı ki çok sevdiği temel atma ve açış merasimlerine bile gidemez olmuştu. Afyon Çimento Fabrikacı

OLGUNLUK VE ÇOCUKLUK

Siyasî Partilerin birbirleriyle teması ne kadir tabîi ise bu temaslar sonunda anlaşıp anlaşmamaları da aynı derecede tabiî sayılmak gerekir. Hattâ. Siyasî Partiler bir noktaya kadar anlaşırlar, oradan öteye anlaşamazlar. Bunda garipsenecek bir husus görmek kabil değildir. Eğer her temasın sonunda mutlak anlaşmaya varmak şart olsaydı dünyada ya anlaşmazlık kalmazdı, ya temas diye bir kelime olmazdı. Gönüllerin İstediği ile realiteyi birbirinden ayırmak lâzımdır.

Bizim Muhalefet Partileri aynı masa etrafında toplanınca D. P, den feryatlar yükseldi. Bu feryatların manâsını anlamak kabildi ama, hak vermek kolay değildi. Hele D. P. lûgatçesinin meşhur "Siyasi Ahlaksızlık" sözü ortaya atılınca herkesin dudağında bir tebessüm belirdi. Maksat anlaşılıyordu. D. P, gürültü ve patırdı ile aslında son derece tabiî olan bir hâdiseyi milletin gözünden düşürmek istiyordu. Doğrusu istenilirse bu, D. P. Ekolünün artık beylik hale gelmiş taktiklerinden biriydi.

Muhalefet Partileri bir noktaya kadar anlaştılar, oradan öteye geçemediler. Aklı selim onu icap ettirirdi ki üzerinde anlaşılan hususlar muhafaza olunsun ve oradan itibaren her Parti kendi yolunda yürüsün. Üstelik tam anlaşmaya varılamamasının ana sebebi de İktidarın Seçim Kanununu bir kat daha ağırlaştırmağıydı. Fakat hayır, böyle yapılmadı. Aynı masa başına oturmuş olan üç Muhalefet Partisinden liderleri D.P. Ekolünde yetişmiş olan ikisi feryada başladı. "Siyasi Ahlâksızlık" sözü bu defa o Ekolün eski müridlerinin ağzına düştü. D. P. ye ait olduğu bilinen taktikler onlar tarafından piyasaya sürüldü. Maksat D. P. Ekolünün klâsik maksadıydı: Gürültü ve patırdı ile aslında son derece tabii olan bir hâdiseyi milletin gözünden düşürmek.

Bu gayretlerin tavayı bir kaç gün müddetle bulandırdığım kabul' etmemek imkânsızdır. Eğer üç Partiden liderleri olgun olanı da ta yola sapsaydı D.P. unutulacak ve seçimler tamamen dejenere hale gelecekti Fakat birkaç ağır başlı, ciddi açıklama; iki güzel nutuk; Ve nihayet işbirliği görüşmelerinin esas fikrini muhafaza eden bir program gösterdi ki bu memlekette sadece kendilerine "Sabık Başbakan" dedirtmek istemeyenler yoktur, "Sabık milletvekili" dedirtmek istemeyenler de pek çoktur.

Doğan hayâl kırıklığı işte en çok bundan ileri geliyordu.

Halbuki iki küçük Muhalefet Partisinin ve bilhassa Hür. P. içindeki bir muayyen grubun hâdiselerden ders alması lâzımdı. Bunlar artık öğrenmeliydiler ki on iki senelik faal politika hayatından sonra milletin gözüne kül atmak, en salim hareketleri en sakim hareket gibi göstermek kabil değildir. Hür P. bunun tecrübesini geçen yıl yapmıştı; bir "Ültimatom Muhtıra" sına, "oturup konuşalım" diye cevap verilince "Vay, işte tekliflerimizi reddediyorlar, işte samimiyetsizlik, işte bunlar böyledir" diye sun'î bir hava yaratmak peşinde koşmuş, fakat sonunda gene kendisi hayâl sukutuna uğramış, gene kendisi "Ültimatom Muhtıra"sı bahis mevzuu bile olmaksızın oturup konuşmuştu. Tarihin mütemadiyen tekerrür etmesi mi lâzımdır ?

Bugünkü hadise nedir? Üç Muhalefet Partisi fikri cephede anlaşıp bir müşterek program yayınlamışlar, sonradan amelî cephede anlaşamamışlardır. Anlaşsalardı iyi olurdu. Ama insaf edilsin, anlaşamadıkları için birbirlerine girmelerinin, acı sözler sarfetmelerinin, ithamlara girişmelerinin kendilerini yükselten bir tarafı var mıdır? Küçük Muhalefet Partilerinin Mecliste yüklüce bir grupla temsil edilme şanslarının Ana Muhalefet partisinin kanadı altına girmekle sağlanacağını düşünmüş olmaları bu imkân kaybolunca hayâl sukutuna uğramaları mümkündür. Ne var ki memleketin menfaatleri parti endişelerinin üstünde tutulmalıydı.

Fikri cephenin yürümemesi için qrtada tek bir sebep var mıdır? Oturup konuşmuşsun, fikirlerini ortaya dökmüşsün, üstelik müştereken neşredilen program milletten tasvip de görmüş. Demişsin ki şu, şu, şu kanunları değiştireceğim, nisbi temsil usulünü kabul edeceğim, sonra da yeni şartlarla yeni seçime gideceğim. Sen bunu söyledikten sonra İktidar amelî cephenin tahakkuku yoluna yeni maniler dikmiş. Bu Banaller karşısında sen "seçime girmeyelim" demişsin, öteki "bölgeleri taksim edelim demiş, beriki "o zaman muvazaa ithamı altında kalırız, seçimlere kepimiz girelim, ama dostane hava içinde girelim" fikrini savunmuş. Anlaşamamışsınız. Anlaşamadınız mı, haydi, ver yansın edelim! Samimiyetsiz, hain, peşin hesaplı, muhteris...

Halbuki öteki "muhteris" ne yapmış? Fikri cephede vardan anlaşmayı resmen tekabbül etmiş. Adam "altı ay sonra seçimleri yapacağım, altı ay içinde de şikâyet mevzuu kanunları kaldıracağım" diyor. Üstelik teşkilâtına da tamim göndermiş; Muhalefet Partileriyle uğraşmayın diye.. Nihayet bizzat Genel Başkan, hem de kendi seçim bölgesine gidiyor, orada kendisine hücum eden Muhalefet Liderleri hakkında tıpkı işbirliği toplantılarında söylediği güzel sözleri söylüyor, vatandaşlarına gözlerinin tuttuğu Muhalefet Partisine rey vermelerini tavsiye ediyor.

Diyor ki: Mesele, şu Demokratik Rejimi bu memlekete artık yerleştirmektir; işte bunun için programım, işte niyetlerim, işte tasavvurlarım. Buna karsı ustadlardan yükselen ses: Bu vatandan C. H. P. nin kökünü kazıyacağız! (Hürriyet Gazetesi, 22 Eylül 1957)

Eee, bu millet sana mı kulak verir, ona mı? İnsaf yani...

ve temeli atılacak olan Antalya Hidro-elektrik Fabrikası, mutad merasim için daha bir müddet bekliyecekti.

İşin içinden nasıl çıkacağını bir türlü tayin edemiyen Genel Başkan için son çare, adayların merkezden tesbiti olacaktı. Çoktan beri 45 vilâyette aday yoklamasının yapılmıyacağı söyleniyordu.

Başkumandan bu suretle bir taşla iki kuş vuracağını umuyordu. Teşkilattaki adaylık mücadelesine son verecek, hem de kendine bağlanmış, denenmiş adamları seçecekti. Dinamik bir icra organı, lüzumsuz Meclis bağlarından kurtarmalıydı! Bu da ancak muti adaylarla mümkündü.

Parti içi işbirliği

Genel başkanı unun uzun düşündüren meselelerden biri de meşhur imar şehri İstanbuldu. 39 milletvekili çıkaran İstanbulu kazanmak onun için bir prestij meselesi haline gelmişti. Gecesini gündüzünü vakfettiği İstanbul, mutlaka D.P.ye rey vermeliydi. Bunun için hiç bir şeyi esirgemiyecekti... İşte, iş adamı Üzeyir Avundukun, İstanbula gönderilmesinin sebebi buydu. Avunduk denenmiş "iş adamı metotları"yla sıkı bir çalışmaya girişmişti.

İstimlâk işlerinin durdurulduğu ilân edilerek İstanbulluların korkulu rüyasına son vermeye çalışılıyordu. Hattâ sevimli Valiyi bile İstanbul adaylığını kabul ettirmeye az mı gayret sarfedilmişti ? Ama sinir hastalıkları mütehassısı Gökay, yukarıdan gelen bu teklifi reddediyordu.

Ne kadar gayret sarfedilirse edilsin, meşhur, imar şehri İstanbulun durumu hiç de gönül açıcı de-

Genel Başkan İl Kongresini bile toplamağa cesaret edememişti. Hizipler şehri İstanbulda teşkilâta hâkim olmak çok güçtü.

Sultanahmetteki eve yerleşen Orhan Köprülü, telefonda hâlâ "Alo, burası Demokrat Parti" demek itiyatından kurtulamamıştı. Köprülü meselesinin tesiri seçimlerde görülecekti.

Bütün bunları çok iyi bilen Genel Başkanın ideal arkadaşı, Eminönünde yeni açılan D. P. lokalinde partilileri safları sıklaştırmaya, hiziplere son vermeğe davet ediliyordu. Kendisi bir yıl partiden uzak kalmış, fakat kimseye kırılmış mıydı? Parti herşeyin üstündeydi. İdeal siyasi, günün havasına en uygun düşen formülü de bulmuştu: Parti içinde işbirliği yapılmalıydı. İstanbul D. P. teşkilâtının hizipçilikte bir hayli tecrübe sahibi, perde arkasındaki başkam, muhalefete yasak edilen işbirliğini, parti içinde yapmaya kalkıyordu! Bu güzel bir temenniydi. Ama sadece bir temenniydi.

Zorlu'lu, Kırdar'lı, Sarollu bir liste İstanbullu seğmenleri her halde pek çoşturmıyacaktı.

Seçim temleri

Seçim işlerini, muharebe arifesinde bir general gibi idare etmesini pek seven D.P. Genel Başkanı 7 Ekim günü için büyük bir taarruz hazırlamıştı. Yüzbinlerce broşür, duvar ve el afişleri ve mitinglerle taarruza geçilecekti. Radyoda hükümet icraatı adı altında D. P. propagandası şiddetlendirilecekti. Devlet müesseseleri aylardan beri muazzam kalkınmanın toz pembesi edebiyatım hazırlamakla meşguldü. Kalkınan Türkiye filmi heryerde bedava gösterilmeye başlanmıştı. Partinin cip stoku da bir hayli takviye edilmişti. İktisadî devlet teşekküllerine ait vasıtaların plâkalarıma değiştirilmesinden korkuluyordu...

Başlıca seçim temi hiç şüphesiz, muazzam kalkınmaydı. Eğer tehir edilmeseydi bu hafta ortasında Afyon Çimento Fabrikasının açılışında, iktidarın başı, iktisadi istiklâl savaşının yeni örneklerinden birini verecekti. Afyon nutkunu diğer temel atmalar ve diğer zafer nutukları takip edecekti. Muazzam kalkınmadan çok, fasulye fiatlarıyla ilgilenen seçmenler, nasıl farkında olmadan bir meydan muharebesini kazandıklarını öğreneceklerdi. Muazzam işlerin yanında geçici yoklaların esamisinin okunmıyacağı bir müddet daha işitilecekti.

Tekrarlana tekrarlana bıkkınlık veren bu mahdut kelimeli edebiyat herhalde beklendiğinden çok aksi netice verecekti.

D. P. nin ikinci seçim silahı, mutat Üzere, mazideki Millî Şefdi. 1946 dan evvelki C.H.P. temcit pilâvı gibi yeniden öne . sürülecekti. Diktatör İnönünün, artık tebessümsüz dinlenmiyen ihtiraslarından bahsedilecekti. Şimdiden meşhur iki gazetenin baş sayfaları İnönüye hücumlarla doluydu. Malûm teranelere, son günlerde bir yenisi eklenmişti: "İşbirliği diye diye diğer muhalefet partilerini basamak yapmaya, çalışan muhteris İnönü."

Bu, bayat olduğu kadar ipe sapa gelmez lâfların ne netice vereceği malûmdu. Seçimler arifesinde D. P. teşkilât kadar fikir bakımından da kikaten zavallı ve acınacak haldeydi.

Demokrasiden geriye kalan tek nişane, örselenmiş seçim kanunu, bu bayat edebiyata son vermek için milletin elindeki yegâne silâhtı.

İstanbul

Valinin esrarı

Bu haftanın başında Pazartesi günü öğleden sonra İstanbulda Galata rıhtımında büyük bir kalabalık toplanmıştı. Bütün gözler Sarayburnuna doğru çevrilmiş, meşhur Ankara Vapurunun limana girmesini bekliyordu. Ankara vapurunda, bu büyük kalabalığın hasretle bekledikleri adam, İstanbul Valisi Prof.

Kapaktaki Hakim

Halil Özmen

Hiç hatırda ve hayalde yokken Yenişehirdeki Missuri Lokantası da, günün birinde demokrasi ve adalet tarihlerimizin birer köşesinde yer alıverdi. Doğrusu, şu son 12 yıllık Demokrasi tecrübesi memleketimizde hayri garip hadiselere sebeb olmuştu.

Geçen haftanın ortasında peş peşine iki gün bu lokantada iki basın toplantısı yapıldı. Bu iki basın toplantısında iki hukuk adamı peş peşine mesleklerinden istifa ettiklerini açıkladılar ve bu istifaya sebep olarak da Adalet Bakanı olan Profesörün kazai hak ve yetkilerine müdahale ettiğini, kendilerini itham altında bıraktığını ileri sürdüler. Bunlardan Halil Özmen lokantada etrafını alan gazetecilere sık sık parlayan flaşların ışığı altında şöyle diyordu: "Adalet Bakanının üzücü müdahaleleri yüzünden bundan böyle adalet cihazında vicdan huzuru içinde çalışmama ve adaleti bihakkın yerine getirmeme imkân görmediğimden istifa ediyorum."

Bundan bir müddet evvel Keskin Ağır Ceza Mahkemesi reddedilmiş bir hakimin verdiği tevkif kararını bozmuş ve sanığı tahliye ettirmişti. Ayni günün akşamı da Adalet Bakanı Göktürk, radyoda yayınlanan bir beyanatında Keskin Mahkemesini partizanca kararlar vermekle itham ediyordu. Bakanlık, Keskin'e Müfettişler göndermiş ve bu mahkemenin kararlarını inceden inceye tetkik ettirmişti. O günden bu yana da bakanlığın müstakil hakimler üzerindeki "üzücü müdahaleleri" eksik olmamıştı. İşte Missuri Lokantasında birer gün ara ile yaptıkları basın toplantılarında bu müdahalelere daha fazla dayanamıyacaklarını ifade ederek istifa edenler bu mahkemenin Savcısı Lütfü Sağlat ile azadan Halil Özmendi.

Özmen 1945 de Ankara Hukukundan mezun olmuş ve hakimliğe başlamıştı. Evli ve iki çocuk babası idi. Emekliliğine kadar, daha 16 yıl, adalet makanizmasında hizmet görebilirdi. Ama böyle bir takım müdahaleler altında vazife yapmaya vicdanı müsaade etmiyordu. Aç kalırdı, açık kalırdı, ama adalet müessesesine müdahaleler yapılmasına, mahkeme istiklâlinin zedelenmesine şahit ola ola, hakimlik vazifesine devam edemezdi.

HERŞEYE RAĞMEN İŞBİRLİĞİ

Doğan AVCIOĞLU

Kimin kabahatli olduğunu araştırmayı siyasî partilere bırakalım. Gelin hanıma münasip bir damat arasınlar.. Geçelim.

Hazin olan nokta İşbirliği konuşmalarının Muhalefete faydadan çok zarar getirecek bir mecraya girer gibi olmasıdır. Muhalefet liderlerinin feragat, fedakârlık, azim vs. gibi dudaklarından düşürmedikleri sözlerin, sözde kaldığı intibaı uyanmaktadır. İşin daha hazini, Muhalefet partilerinin sinirlerine en az hakim olanlarının hücumlarını İktidardan çok aynı ideal için çarpışan arkadaşlarına yöneltmeye temayül etmeleridir. Birbirini takip eden tebliğler, sadece İktidarı keyif - lendirmektedir.

Kendimizi hislerimize kaptırmadan son durumu inceliyelim: Seçim Kanunundaki son tadilat olmasaydı İşbirliğinin ameli cephesi bugün çoktan gerçekleşmiş bulunacaktı. Üç parti de İşbirliğine taraftardı, üçü de hisselerine düşen fedakârlığı yapmışlardı. Bunda, sanırız, hiç kimsenin şüphesi yoktur. 1954 seçimlerinde 3,5 milyon rey toplayan C. H. P. diğer iki partiye yüzde 55 kontenjan tanıyarak, tek başına İktidara gelmek istemediğinin münakaşa kabul etmez delilini veriyordu.

Anlaşmazlığı, Seçim Kanununun tâdilinden sonraki yeni durum ortaya çıkarmıştır. Diğer bir deyişle, İlle bir kabahatli aramak lâzım gelirse, bu, İktidar partisidir.

Partilerin en yaşlısı, mutlaka seçimlere girmek kararındadır, vatandaşı daha dört yıl çaresiz bırakmayı reddetmektedir. İktidara en ufak bir mızıkçılık imkânı bırakmak istememektedir. Bu sebeple, Hukuki bakımdan münakaşa götürse bile, bölge taksiminin İktidara-muvazaa silâhını Kullanmak fırsatım vermesinden korkmaktadır. Uzun bir siyasi tecrübenin doğurduğu bu endişenin ayıplanacak hiçbir tarafı yoktur.

Tamamiyle siyasi maksatlarla çıkartılan bir kanunun hâlâ hukukî tefsirleri ile uğraşarak, polemik heveslilerinin değirmenine su getirmek herhalde pek siyasî bir hareket olmasa gerektir. C. H. P. nin bu meşru endişeleri karşısında, takip edilebilecek iki yol kalıyordu. Muhalefet adına tek bir partinin seçimlere iştiraki veya üç partinin ayrı ayrı şanslarım denemeleri.. İki partinin seçime katılmaktan vazgeçmelerine, muvazaa damgasını vurmak herhalde pek kolay olmıyacaktı. Fakat C. M. P. ve Hür. P. bu şıkkı kabul etmediler.

1954 den beri çıkan kanunlarla niyetlerini açıkca belli eden iktidardaki tek partinin hakimiyetiyle, Heybeliada ve Taşlık konuşmaların. da, yalnız iktidara gelmeyi düşünmediğini isbat eden C. H. P. nin tek başına kumanda mevkiini işgal etmesi arasında siyasi partilerin en gençleri pek fazla bir fark görmediler.

Bu iki partinin, onları "tasfiye" ye yeminli bir D. P. ve endişeleri dağıtmak için her türlü garantiyi vermeye hazır bir C. H. P. iktidarı arasında tercih yapmaları gerekiyordu. Siyaset sanatım,* tür sürü mahzurlu hal şekli içinde en az mahzurlusunu seçmek şeklinde anlıyanlar için takip edilecek yol açıktı. Fakat iki muhalefet partisi böyle bir tercihin mevcudiyetini kabul etmediler. Her iki şık arasında bir fark olduğunu reddettiler.'

İki genç partiye, bu kritik durumda gerekli siyasî zekâyı veya aklıselimi gösteremedikleri için belki teessüf edilebilir. Bununla beraber yine de sütten ağzı yananların tereddütleri mazur görülmelidir.

Her üç muhalefet partisi de, kendini haklı çıkarmak için kolayca bir sürü sebeb bulacaklardır. Fakat, bütün bunlar, kerameti kendinden menkul Zaferin tabiriyle "Zıt kardeşler"in, yeniden biri biri ile boğuşmalarını haklı göstermeye kâfi değildir.

Seçim Kanununun tâdilinden evvelki, işbirliği mevzuunda tam bir anlaşmaya varıldığı günler hatırlanmalıdır. Mesuliyeti kime ait olursa olsun, son anlaşmazlık bu feragat ve fedakârlık günlerini unutturmamalıdır. Papaza kızıp oruç bozmaktan hiç kimse bir şey kazanmıyacaktır.

" Esasen işbirliğinin fikri ve manevi cephesinin bozulması için, ortada hiç bir makûl sebeb yoktur. Bilâkis seçimler kazanılsın, kazanılmasın, Meclis kontrolünden kurtulma arzusunu açıkça ifade eden D. P. karşısında, demokratik hakları savunan bir muhalefet cephesinin mevcudiyeti zaruridir.

Ameli cephede anlaşmazlık eğer manevi cepheye de tesir ediyorsa, avaz avaz muhalefetin samimiyetsizliğini haykıran iktidara, içlerinden hak verenlerin pek yanlış düşünmediğini kabul etmek lâzımdır. Hiç değilse Hür. P. liderleri bir kaç gün süren hissi bir feverandan sonra aklıselimin icaplarına boyun eğmiştir.

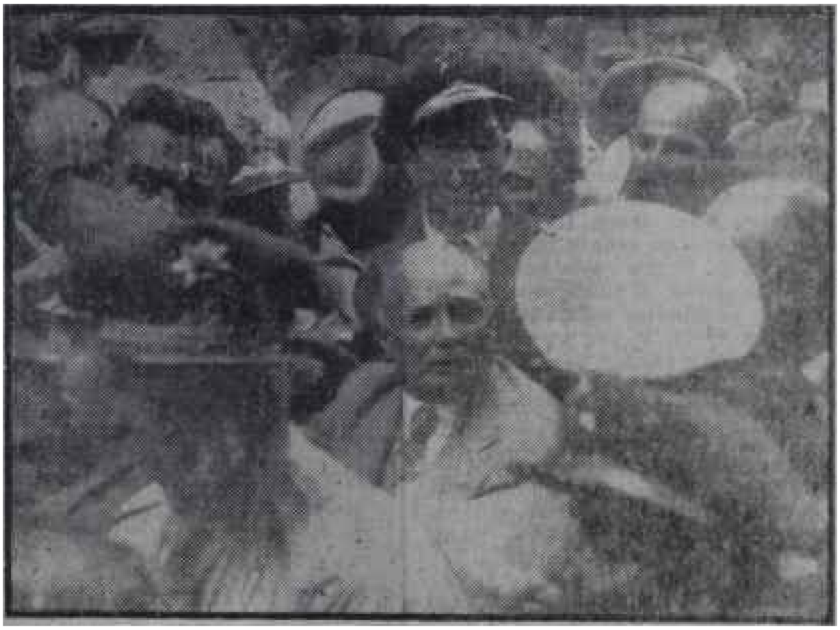
Kaldı ki, ameli sahada işbirliği yapmak için henüz bütün kapılar kapanmamıştır. Seçim emniyetini te min etmek için, muhalefet partilerinin el ele çalışmaları kendi menfaatleri icabıdır. Propaganda faaliyetlerini müştereken yürütmeleri mümkündür. Kazanmak ümidi olmayan yerlerde, bir muhalefet partisinin diğerlerim baltalamaya çalışmaması da bir işbirliği şeklidir. Hattâ bir bölgede kendim zayıf hisseden partinin, diğer muhalefet partisinin de ayni gaye için çarpıştığını söyleyerek, seçmem reyim israf etmemesi hususunda düşünceye sevketmesi de, kolay kolay muvazaa isnat edilemiyecek bir işbirliği tarzıdır. Zira muhalefet partileri, gölge listelerle değil, hakikaten seçime iştirak etmektedirler. Bütün yaptıkları, seçmeni düşünceye davet etmektir. Ne yazık ki ateşli G. M. P., "Seçmenin fikirlerini teşevvüşe sevk edecek" bu davranışa iltifat edeceğe pek benzememektedir.

Gerçi, şehirlerdeki bir çok aydın insan kendiliklerinden reylerini israf etmeme zaruretini anlamışlardır. Buna rağmen, son anlaşmazlık, muhalefet reylerim ister istemez dağıtacaktır. Reylerin mümkün olduğu kadar az dağılmasını temine çalışmak, muhalefet Partilerinin kendi menfaatleri icabıdır. İnönü "Reylerinizi muhalefete verin" diyerek, en makul yolu göstermiştir.

Ayni program etrafında toplandıklarını ilân edenlerin, başka türlü hareket edeceklerim tasavvur etmek çok zordur. Müşterek ideal kadar, en basit siyasî zekâ ve aklı selim kaideleri de bu kanunî işbirliği şeklinin yapılmasını gerektirmektedir.

Fahreddin Kerim Gökay bulunuyordu. Vapur Saray burnunda göründükten sonra başlıyan tezahürat, sevimli Vali güvertede görünüp el sallamaya başlayınca son haddini buldu. "Ya ya ya, şa şa şa Vali baba çok yaşa" nidaları ortalığı çınlatıyordu. Vali Gökayın sırtında çok gık gri bir elbise vardı, aynı renk şapkasını elinde tutuyor ve zaman zaman tezahüratçılara sallıyarak nümayişi körüklüyordu. Valinin yanında gri tayyörlü ve beyaz şapkalı eşi Nilüfer Gökay vardı.

Vapur rıhtıma yanaşıp vali' merdivenlerden aşağı inmeye başlayınca anlaşıldı ki İstanbulun "Küçük Vali"sine iki türlü karşılama hazırlanmıştı: Birincisinin hiç bir programı yoktu. .Hemşeriler sevgili Valilerini yeniden aralarında görmenin sevincini kendisine duyurmak istiyorlardı. İkinci karşılama resmi idi ve doğrusu "krallara lâyık "tı. Valinin geçeceği yollar iki sıralı polis kordonu altına alınıyor ve Gökay âdeta kaçırılırcasına siyah bir otomobille Ni şantaşındaki vali konağına götürülüyordu. Resmî karşılayıcılar, valinin ne"halkla, ne da "basın kuşları"

F. K. Gökay rıhtımda kendisini karşılayanlar arasında
Sır küpü

ile konuşmasına imkân vermek istemiyorlardı ve bunda muvaffak da olmuşlardı. Bunun bir tek sebebi vardı. Valinin İstanbula gelişinden bir gün evvel Dr. Namık Gedik -müşarünileyh halen İçişleri Bakanıdır- Prof. Gökayın seçimlere İstanbuldân ve D.P. adayı olarak katılacağını basına açıklamıştı. Gedik, Vali İstanbuldan ayrılmazdan evvel elinden adeta zorla alınmış olan bir adaylık dilekçesine istinaden bu kadar katiyetle konuşuyordu. Ama valinin böyle bir tasavvuru olup olmadığı pek de belli değildi. Nitekim Prof. Gökay, basınla temin edebildiği ilk kısa temasta milletvekili olmayı henüz düşünmediğini, en büyük arzusunun İstanbulun valisi olarak kalmak olduğunu açıklıyordu. Zira Avrupada geçirdiği günlerde görmüştü ki D. P. iktidarı için istanbulda seçimi kazanmak artık bir hayal olmuştur ve olsa olsa D. P. kendi, isminden faydalanarak bu paçayı kurtarmak istemektedir.

Ayrıca küçük Valinin bazı büyük sırları olduğu muhakkaktı. Ama küpün çatlaması ve içindekilerin dökülüp açılması için biraz daha ama pek çok değil - beklemek icap ediyordu..

Orta Doğu

Görüş ayrılıkları

Bu hafta başında Başbakan Menderes, Suriyedeki son gelişmeler hakkında hükümetin görüşünü açıklıyordu. Suriye "silâh ithal etmek suretiyle, komşuları için tehdit edici bir durum" yaratmıştı.

Rus emellerini çok iyi tanıyan **Türkiye**nin endişelerini haksız bulmak imkânsızdı.

. Gel gelelim Orta Doğudaki yeni dostlar çok' farklı düşünüyorlardı. Suriyeye karşı ateş püsküren Ürdün bile, komşu memleketteki hâdiselere hiç aldırış etmiyordu. Amerikaya olan sempatisini herkesin bildiği Lübnan, Amerikay'ı teskine çalışıyordu. Meşhur Kral ,Suud, dostu Eisenhower'e gönderdiği mesajda sakin olmasını tavsiye, ediyordu. Suriye için kanını dökmekten çekinmiyeceğini de saklamıyordu. Bağdat Paktı üyesi Irak bile komşusu Suriyede sanki hiç bir şey olmamış gibi hareket ediyordu.

Orta Doğu memleketleri ile aramızda, büyük görüş farkları vardı. Dost Irak bile, Türkiyeden çok, Suriye gibi düşünüyordu.

Bu gerçeği göz önünde bulundurmayan bir Orta Doğu siyaseti, muvaffakiyetsizliğe mahkûmdu.

Politikacılar

Şeyhin kerameti...

Son aylarda birhayli şişmanlamış olan D. P. Genel Başkanı, pantolonunun ütüsünün bozulmamasına itina ederek uçaktan ağır ağır indikten hemen sonra arkasından genç biri, çevik bir hareketle yere atladı. D. P. Genel Başkanının hemen yapında yürüyen bu son derece şık, uzun boylu, esmer adamın yüzünde yeni bırakıldığı anlaşılan siyah ve kıvırcık sakalı görenler, kendi kendilerine herhalde dediler, bu. da, son günlerde memleketimize ziyaretleri pek sıklaşan Şark hükümetleri ileri gelenlerinden birisi olsa gerek. Hani doğrusu genç adama bu simsiyah sakal yakışmıyor da değildi. Uçaktan inen Genel Başkan ve yanındaki sakallı genç hava meydanına kendileri ni karşılamağa gelenlerin ellerini sıktıktan sonra pistin üstünde bekleyen Başbakanlık makamına tahsis edilmiş son model 0002 kırmızı plâka] arabaya binip şehre doğru gözden kayboldular.

D. P. Genel Başkanını meydan karşılamaya gelenlerin bir kısmı dal Genel Başkanın yanındaki bu sakal lı genç adamı tanıyamamıştı. Gerçi tip olarak yabancı değildi, gözleri biryerden bu adamı ısıtıyordu ama nereden? Pek çok karşılayıcı merak la yanındakine dönüp ayni suali soruyordu:

— O sakallı kimdi Allah aşkına

D. P. Genel Başkanının beraberinde gelen sakallı genç, ne bir şark hükümdarının oğlu ne de bir şark hükümetinin devlet adamı idi. Eğer Genel Başkanı hava meydanında karşılamağa gidenler bu simsiyah sakallar ardındaki cehrenin sakalsız hali ni görselerdi, "-- A.." diye bir hayre nidası salıvermekten kendilerini alamazlardı. Zira Genel Başkanın yanındaki bu sakallı genç adam 1956 Meclisinin en genç milletvekili ve isbat hakkı alemdarlarının şanlı hatibi, nüktedan, heccav ve hoşsohbet Kasim Küfreviden başkası değildi. Nitekim tanıyanların yanlarındakine dönüp "o sakallı kimdi Allah aşkına' sualine "Tanımadın mı yahu. Kasım Küfrevî" diye cevap vermeleri üzerine bu cevabı alanlar şaşıp kalıyorlardı. Kasım Küfrevî'yi nasıl tanımazlardı! Şarkın şu kudretli milletvekili. Bir zamanlar bakanlıklar teklif edildiği halde kabul etmeyip de Demokrat Parti Gurup İdare Heyeti üyeliğiyle iktifa eden, sonra da İsbatçılarla birlikte baş kaldırıp D, P. der kovulan Kasım Küfreviyi... Nasıl tanımazlardı? Tanırlardı ama, peki bu sakal bırakmak da nereden çıkmıştı? Sonra, sonra bu Kasım Küfrevi D. P. den kovulmamış mıydı? Kovulmuşsa, Beyefendinin yanında ne arıyordu. Yoksa, ortada bilmedikleri birşeyler mi dönüyordu?

Bütün bu sualleri soranlar ikinci sınıf D. P. lilerdi. Yoksa birinci sınıf D. P. liler için durum malûmdu. Bütün bu suallerin cevapları daha önce verilmişti. Evet, son zamanlarda D.P. içinde pek çok kimsenin bilmediği bu takım şekler dönüyordu. Seçimler gelmiş dayanmıştı. Seçimlerin arifesinde ise. teşkilâttan gelen raporlar hiç de iç açıcı değildi. Hemen her yerde hizipler, çekişmeler oluyor, teşkilât adetâ için için kaynıyordu. Hele Parti yüksek kademelerindeki son istifalar D. P. yjiiyiden iyiye hırpalamıştı. Doğu vilâyetlerine bir tetkik gezisine çıkmış olan Devlet Bakanı Celâl Yardımcı, bilhassa buralarda seçim şanslarının tamamen kaybolduğunu dehşetle müşahede etmişti. Eğer 1950 de ve 1954 de seçimleri kazanmışlarsa bunu doğu vilâyetlerinde sırf Kasım Küfrevinin sayesinde kazanmışlardı.. Halbuki şimdi, doğul vilâyetlerinin bu genç şeyhinin parti-

Kasım Küfrevi
Keramet sakalda mı?..

den atılması, D. P. için, buralarda tam bir intihar olmuştu. Ne yapıp yapıp yeniden Küfreviyi D. P. ye kazandırmalıydı.

Durumu böylece Beyefendiye bildiren Yardımcı, vazifesini yapmıştı. Artık bundan sonrası Beyfendinin yüksek kiyasetine kalıyordu.

D. P. Genel Başkanı bir zamanlar kendisini en acı bir dille diktatörlükle itham eden genç Şeyh Efendiyle temas temin etmenin çarelerine bakmıştı. Şimdi seçim arifesinde idi. Eski hesapları karıştırmanın sırası değildi. Beyfendi de biliyordu ki doğu vilâyetlerinde pek geniş bir bölgede Küfrevi sülalesine âdeta tapılır. Pek çok seçmen, onların bir , parmağının hareketi île reylerini şu veya bu partiye verip seçim, şansını değirtiriverirler. O halde, kerameti kendisinden menkul bu genç Şeyhle anlaşmanın yolunu bulmak lâzımdır.

Genç Küfrevi önce bu davete pek de müsbet cevap vermek istememişti. Ancak ne de olsa yüzbinlerce müridini düşünmek zorundaydı. Onlara herhangi bir baskının yapılmasına yüreği dayanamazdı. Gerçi bir tarafta bir zamanlar ettiği "isbat hakkı-misbat hakkı" gibi lâflar vardı ama bazı mecburiyetler tahtında, insanın da tükürdüğünü yalaması lâzımdı. Nitekim genç Şeyhin vicdan muhasebesi hayli kısa sürdü ve sırf yüzbinlerce müridinin hatırı için yeniden D. P. saflarına alınmasına rıza gösterdi. D. P. Genel Başkam da kendisine aşırı bir alâka gösteriyordu. Doğrusu bu alâkayı karşılıksız bırakmamalıydı. Bunun için de en iyi yol bir an önce seçmenleri olan müritlerine gidip nasihat, etmekti. Reyler D. P. ye verilmeliydi. İşte Genel Başkanla beraber yapılan uçak seyahatinden evvel alınan karar bu idi. İstanbul Edebiyat Fakültesinden mezun, batı memleketlerinde uzun yıllar kalmış, üç - dört yabancı dil bilir genç Şeyh, Hazretleri müritlerinin yanına giderken matruş bir yüzle gitmenin doğru olmayacağını da düşünmüş olmalıydı ki bir şeyhe yakışır tarzda sakal da bırakmıştı. Vanı, Muşu, Karaköse ve bilhassa Karsı bu sakallı haliyle dolaşmış ve D. P. nin gayri resmi bir müfettişi olarak, İl İdare heyetlerini çağırmış, kendilerine nasihatlarda bulunmuştu. C. H. P. nin kalesi olan Kars'ta, bizzat kardeşi Şeyh Cesiminin adaylığını koyuyordu. Böylece doğu vilâyetlerini bir defa daha feth edecek ve D. P. ye teslim edecekti.

Bir zamanların çok şeyler ümid edilen Kasım Küfrevisinin son durumu işte bu idi. Dün isyan ettiği partiye bugün boyun eğmiş bir sözde fikir kahramanı...

Savcının Konsültasyonu

Bu haftanın başında salı günü Ankara Baş savcısı ile iki tanınmış doktor, Ankara Merkez Ceza ve Tevkif Evine gelerek, hapishanenin revirinde C.M.P. Genel Başkanı ve Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşıyı muayene olmaya çağırmışlardı.

C.M.P. Genel Başkanı Osman Bölükbaşı, geçen hafta perşembe günü hapishane idaresine hasta olduğunu ve hastahaneye sevk edilmek istediğini bildirmişti. Ancak, bundan sonra Bölükbaşı bir daha Pazartesi gününe, kadar hastahaneye gitmek arzusunu izhar etmemişti de ancak salı sabahı hastahaneye sevki hususunda bir dilekte bulunmuştu. Böyle, dört beş gün geciken bir talep, doğrusu hapishane idare sim işkillendirmişti. Bu işin içinde bir bit yeniği vardı. Durum derhal Cumhuriyet Baş Savcılığına bildirilmişti. Acaba Bölükbaşı dışarda bir tertip mi hazırlamıştı da, salı günü hastahaneye gitmek istiyordu. Yoksa C.M.P. liler tam o hastahaneye giderken bir miting yapıp yolları kesecekler de Bölükbasıyı hapishane ideresinin elinden mi alacaklardı? Bu bir tuzak miydi ?

İşte, bütün bu ihtimalleri düşünen mütedebbir Baş Savcı Rahmi

Osman Bölükbaşı
Doktoru savcı...

Ergil yanında tanınmış iki Cildiye mütehassısı da okluğu halde bunu tahkik için bu haftanın başında Salı sabahı Ankara hapishanesini şereflendiriyordu. Savcının da bizzat katıldığı, revirdeki konsültasyon neticesinde Bölükbaşının gerçekten hasta olduğu meydana çıktı. İki doktorla bir savcının vardığı teşhis "sedef" denilen bir hastalığın Osman Bölükbaşıya bulaştığı idi. Sedef bir nevi deri hastalığı idi ve hemen tedavisi gerekiyordu.

Rüyalara giren hayal

Bölükbaşı hapishanede yakalandığı sedef hastalığı ile uğraşa dursun, dışarda da, son günlerde sayıları 2000 e yaklaşan avukatları Bölükbaşıyı tahliye ettirebilmek için uğraşıyorlardı. Şimdiye kadar muhtelif tahliye talepleri reddedilmişti ama avukatların ümitleri kırılmamıştı. Aylardır süren mevkufiyetten sonra nihayet hazırlık evrakı tamamlanmış ve Bölükbaşının 9 Ekimde mahkeme huzuruna çıkacağı tebliğ edilmişti. Avukatlar mahkeme heyetinden yüzde yüz bir tahliye kararı alacaklarını ümit ediyorlardı.. Bizzat Bölükbaşı da ilk mahkemesini müteakip tahliye edileceğine inanıyor ve buna göre hazırlanıyordu. Hapishaneden çıkar çıkmaz geniş bir seçim kampanyasına girişecekti. Tek gayesi, D. P. Genel Başkam ile Cumhurbaşkanının her gittiği yere gitmek ve oralarda konuşmaktı. Muhtemeldi ki rüyalarında hile Adnan Menderesin hemen ar. kasından kürsüye çıkıp bütün D. P. oylarım dahi kendi lehine topladığını görüyordu.

AKİS'in Yazı Müsabakası

Demokratik Rejim içinde Yaşamağa Azimli-Milletler Ne Şekilde Hareket Etmelidirler?

-XIII-

Fikret SEVSEN

Demokrasi "demos . cratos" kelime manâsı itibariyle kuvvet ve iktidarın talka aidiyetini ifade eder. Bugün buna umumiyetle "milli hâkimiyet" diyoruz. Bundan gaye demokrasinin çeşitli şekillerinde hakimiyetin hakikî sahibinin millet olması, idare edenlerle idare edilenler arasında dayanışmanın kurulabilmesidir.

Milletin, idare edenleri murakabe edemiyecek kadar zayıf oluşu zorbalığı doğurabileceği gibi idare edenlerin milleti lâyıkiyle idare etmekten uzak ve acz içinde olmaları, huzursuzluklara yol açabilecektir. Bu 2 halin can noktası halkın yetişme problemidir. Çünkü halkın iyi yetişmediği ve demokratik şuurun teessüs etmediği memleketlerde, iktidarın yararsız ve haşin davranıştı şahısların eline geçmesi mümkün olacak; neticede bunun günahını gene millet çekecektir. İşte bunun içindir ki demokratik rejim içinde yaşamağa azimli olan milletlerin yapacakları ilk hareket, demokratik inançlara imanla bağlanmak ve onları teamül haline getirmek olmalıdır. Yoksa "şimdi demokrasi var" yavesini ikidebir savurmakla demokrasi yürütülemez. Esas olan, demokrasinin ne olduğunu bilmek ve ona inanmaktır. Bu isin nazari cephesidir. Tatbiki cephesini demokratik prensiplerin gerçekleştirilmesi yolunda yapılacak hareketler teşkil eder.

Demokratik düzenin iki önemli prensibi vardır ki, banların hilâfına dermeyan edilecek her fikir demokrasinin müsamaha prensibinin dahi dışında kalır. Bunlar insan şahsının kıymeti ve hürriyetin mukaddesliği prensipleridir. Milletler, diğer canlılardan farklı bir ruh üstünlüğüne sahip olan insanın, sömürülen bir vasıta olmadığını gerek telkinlerle, gerek örnekler vermek suretiyle ailede, okulda, cemiyet içi ve milletlerarası münasebetlerde tezahür ettirilmelidirler.

Öte yandan mensup oldukları cemiyete bir takım hak ve vazifelerle bağlı olan insanların, birbirlerini desteklemeleri, korumaları ve vatanlarının gelişmesine hizmet etmeleri de birer vecibe teşkil eder. Demokrasinin içtimallik prensibinin gayesi de budur.

Hürriyet prensibinin tazammum ettiği mâna anarşi değildir. Hürriyetin kayıtlayıcı bir disiplini vardır. Fakat bu kayıtlama vatandaşları bunaltıcı bir tarzda tanzim edilirse hürriyet baltalanmış olur. Bir vatandaş meslek yolunu, yaşama tarzım, kendini temsil edecek olanları serbestçe seçemez ve serbestçe seyahat edemezse, düşüncelerini sakınmadan söyliyemez ve bunu neşir vasıtalarıyla neşredemezse, o yerde hürriyet vardır denilebilir mi?

Fikir, toplantı, cemiyet ve hasın hürriyetleri demokraside temel taşlardır. Hele basın hürriyeti, fikir vatanının en ileri kalesi ve siperidir. Basın halk adına ve onun devamlı ilgisiyle kurulmuş bir kontrol cihazıdır. Namuslu olduğu takdirde halk için bir teminattır. Bunun zedelenmesine meydan verilmemelidir. Bu arada grev hakkının yokluğu da hürriyet için bir gediktir. İşçi kitlelerinin bu demokratik hakkı üzerinde hassasiyetle durulmalıdır.

Demokrasinin müsamaha prensibi, "Şayet bir teki müstesna bütün insanlar aynı fikirde olsalar ve yalnız bir kişi muhalif fikirde olsa, nasıl bu şahsın elinde kuvvet olsa insanları susturmağa hakkı yoksa, insanların da bir tek kişiyi daha fazla susturmağa hakları yoktur. (St. Mill)" bir anlayışın ifadesidir. ,'

fikirleri susturan, yanılmazlık taslıyan zorbalara karsı her demokrat vatandaşın sahip olduğu vasıtalarla harekete geçmesi bir vazife olur. Demokrasilerde zorbalarla sulh olmak bir mağlubiyettir. Ümitsiz ve karamsar görüşlü milletler demokrasinin zaferini ilân edemezler. Zira onlar demokrasinin enerji ve hareket istiyen iyimserlik prensibini kaybetmek bedbahtlığına uğramışlardır.

Demokrasinin diğer bir prensibi kanuna saygıdır. Hukukla bağlı bir rejim olan demokraside vatandasın kanunlara karşı bu duyguyla meşbu olması iktiza eder. Fakat bunun için de hukuk kaideleri hiyerarşisinde demokratik gayeler titizlikle korunmalı, tenakuz olmamalıdır. Bu suretle milletler, demokratik hak ve hürriyetlerinin garanti altına alınmasından ferahlık ve güvenlik duyacaklardır. Bir memlekette hakimlerin istiklâli gölgelendirilmişse, adalet mekanizması dakik olarak işlemiyorsa, kanunlar keyfî ve indi arzuların temini için âlet olarak çıkarılıyorsa netice, demokrasinin kaderi yönünden bir kelime ile hülâsa edilebiliri Hüsran. O Halde adaletsiz kanunlara cephe almak ve değiştirilmesine çalışmak mevzuubahs prensibin tabiî icabıdır.

Nihayet demokratik düzenin hukukî ve siyasî prensiplerinden olan eşitlik ve lâiklik üzerinde bir nebze durmak gerekir.

Eşitlik, başkalarının bizimle aynı haklara sahib olmasını, herkesin kanun karşısında bir olduğunu belirtir. Siyasî veçhesiyle vatandaşların hakimiyete katılma yönünden farksız olduklarını gösterir. İltimasın düşmanıdır. Zayıfların koruyucusudur. Halk bu zihniyeti yaşatmak ve hareketlerini ona göre ayarlamalıdır.

Lâiklik ne bir devlet şeklidir ne de bir din. Lâiklik devlet işleriyle siyaset işlerinin ayrılması ve vicdan hürriyetinin baskısız olmasıdır. Devlet fertlerin iman ve inançlarına millî bir tehlike olmadıkça karışamaz. Milletlerin bu bölümde dikkat edecekleri husus, taassub ve irticaın doğumuna fırsat vermemek olmalıdır.

Görülüyor ki, demokrasi vatandaşlara haklarını vererek başlar. Onları vazifeler şekline getirmelerini kendilerine bırakır. Vatandaşlar bu inkişafı başaramazlarda o zaman demokrasinin sonu felâkettir. Hakların vazife haline getirilmesi ise demokrasinin vatandaşlık ahlâkına ve şuuruna erişmekle kaabildir. Olgunlaşmamış ve sorumluluk duygusundan yoksun bulunan halk, demokrasi sarfı içinde kendilerinden faydalanılan güruhtur. Yılgınlık, bakkınlık demokrasi için ölüm demektir. Parola "demokrasi için savaş" olmalıdır.

Bu ideolojinin gerçekleşmesinde aydının payına düşecek yük öncü olmak sıfatıyla büyüktür. Problematik zenginliği olan demokrasiye inananlar, tek bir vücut halinde sadık birer havari olarak hareket etmedikçe, demokrasi kuklalıktan kurtulamıyacaktır.

B A S I N

Gazeteler

Bu, avuca basılmaz ya!.

Masasının başında bezgin bir tavırla oturan genç adam, odaya giren başmürettibe önünde duran bir kâğıdı başıyla göstererek "İşte, dedi, manşet hazır. Sekiz sütuna.. Kırmızı başlığın da üzerine al ve etrafını kalınca bir çerçeveyle çevir.."

Hâdise geçen haftanın sonunda Cumartesi gününün ilk saatlerinde, İstanbulun meşhur Ankara Caddesindeki Tan matbaasının bir odasında geçiyordu. Masa başında oturan genç adam, İstanbul Yeni Gazetenin hissedarlarından ve Yazı İşleri Müdürü Gökşin Sipahioğlu idi. Üzüntü içinde olduğu her halinden belliydi ve bu üzüntünün sebebi biraz önce başmürettibe verdiği müsveddede tafsilatıyla yazılıydı: "Gazetemiz çıkmamak tehlikesi ile karşı karşıya, kâğıt tahsisimiz ayda 30 tondan 3940 kiloya düşürüldü!"

İstanbul Yeni Gazete, nesir hayatının henüz beşinci ayında bulunan bir "genç gazete" idi. Başında bulunanlar, gazeteye bir canlılık, bir yenilik vermek için uğraşan gençlerdi. Gazetenin tutumu ve neşriyatı İktidarın hoşuna gidecek neviden sayılamazdı. Hoş, zaten şu günlerde neşriyatı İktidarın hoşuna gitmeyen tek gazete İstanbul Yeni Gazete değildi. Basın Kanununun son derece ağır hükümlerine, gazetelerin en ehemmiyetli ihtiyaçları olan kâğıt; mürekkep, Bilişe çinkosu gibi malzemenin tevzinindeki müdahalelere rağmen Basın, vazifesinin ne olduğunu biliyor, neşriyatına ölçü olarak İktidarın hoşuna gitmesini veya gitmemesini almıyordu. Aksi şekilde hareket eden gazeteler de yok değildi. Ama okuyucu bu ikinci nevi gazeteleri hakikî gazetelerden ayırmasını biliyor, kâğıdı ve mürekkebi -hem de en âlâ cinstenbol olan bu nevi gazeteler, kıtlığı okuyucu bulmakta çekiyorlardı. İstanbul Yeni Gazetenin başında bulunanlar, her şeyden çok gazetecilik vazifesine ehemmiyet veriyorlardı, neşriyatlarında kullandıkları ölçü buydu. Bu arada bazı tazyiklere maruz kalacaklarını, çok çetin güçlüklerle karşılaşâcaklarını önceden hesaplamışlardı. Ama kağıtsız kalmak.. İşte bu hiç hesapta yoktu. Gazetecilik büyük seryetler yutan ve gıdasını en çok kağıttan alan bir endüstriydi. Dünyanın er yerinde gazete deyince akla ilk gelen, şüphesiz, kâğıttı. Bizde basını hükümetin tesiri altında tutmaya maaf tedbirlerden biri olarak gazetelerin kâğıtlarının Devlet Bakanlığı tarafından yapılan tahsislerle verilmesi âdet edilmişti. Her gazeteye, pullanılan ölçünün ne olduğu pek iyi dinmemekle beraber, muayyen bir kağıt tahsisi yapılıyor ve gazeteler limitteki fabrikadan ihtiyaçlarını aydan aya çekiyorlardı. Kâğıt tahsisinde en adil ölçülerin kullanıldığı iddia edilemezdi. Ama gazeteler buna da şükür diyerek yapılan tahsislerle iktifa ediyorlar, tirajlarım ellerindeki imkâna göre ayarlama yollarım tutuyorlardı. Kâğıt fabrikasının takatının üstünde çalıştırılmasına rağmen, gazetelerin bu muayyen miktarı bile almakta güçlüklerle karşılaşmaları ahvali adiyedendi. Ama bu miktar ergeç fabrikadan çekilir ve gazete neşriyatına devam etmek imkânından tamamiyle mahrum kalmazdı. Şimdiye kadar bîr büyük İstanbul gazetesinin kâğıtsız kalmak tehtidi altında -resmen- bırakıldığı olmamıştı. İstanbul Yeni Gazetenin başına gelenler, 'bu bakımdan, son derece alâka çekici, hattâ "ibret' vericiydi İktidarın hoşuna gitmeyen neşriyat yapan diğer gazeteler de -bilhassa Cumhuriyet- çok zaman kâğıtsızlık tehlikesini Demokles'in kılıcı gibi tepelerinde hissetmişler, ama "hak belledikleri yol"dan dönmeyi bir an olsun akıldan geçilmemişlerdi. Çok zaman bu gazeteler tirajlarım talebin çok altında tutmak fedakârlığında bulunmayı, salim yoldan ayrılmaktan çok daha iyi bulmuşlardı. Ama doğrusu şimdiye kadar da hiç bir gazete İstanbul Yeni Gazetenin durumuna sokulmamıştı. Bu genç gazeteyi) tahsis edilen kâğıt miktarı, ayda 30 tondan ibaretti. Yani günde 27-28 bin nüsha basmaya ancak yetecek kadar kâğıt.. Bu miktarı ani bir kararla ayda 3940 kiloya düşürmek, "Sen artık neşriyatını kes" demekten başka hiç bir manaya gelemezdi. Kâğıt musluğunu elinde tutan hükümet, böylece hoşuna gitmiyen gazeteleri kapama imkânını elinde tuttuğunu ameli bir misalle diğerlerine göstermek istiyor da olabilirdi.

Altan Öymen
Mesleğin haysiyeti

Dünyada kağıtsız çıkacak hiç bir gazete düşünülemezdi. Bu, ne avuca basılabilirdi, ne de kâğıt helvasına.. Kâğıt, bir gazetenin damarındaki kandı, onsuz hiç bir şey düşünmeye imkân yoktu.

Çatal yolun ağzında .

İstanbul Yeni Gazetenin idealist yazı işleri müdürü Gökşin Sipahioğlu, Cumartesi günü güneşin doğmak üzere olduğu saatlarda masasının başında derin derin düşürtüyordu. Ayni zamanda gazetenin hissedarlarından biriydi. İşe büyük ümitlerle ve bazı mesleki iddialarla girişmişti. Şimdi bütün düşünülenler kâğıtsızlık tehdidinin gölgesi altında birer birer yıkılıyordu. Üzülmemek imkânsızdı. Gökşin Sipahioğlu başlarında dolaşan bu fırtınanın nereden estiğini de iyi biliyordu. Neşriyatı seçimlerin yaklaştığı şu günlerde iktidarın hoşuna gidecek şekle soktuğu takdirde kendisine altında boğulmasına bile kâfi gelecek kadar bol kâğıt verileceğini bilmiyor değildi. İmdi çatal yolun ağzına gelip durmuştu. İki yoldan birini seçmek lâzımdı: Ya gazetenin kapanmasını göze alacak, "hak bildiği yol" dan ayrılmıyacaktı; ya da gazetenin neşriyatım "hoşa gidecek" şekle sokarak hiç değilse şimdilik kapanmak tehlikesini önliyecekti.

Gökşin Sipahioğlunun birinci ihtimalden başkasının gönlünü yapmasına imkân yoktu. Gazete kapanırsa varsın kapansındı. Ama insan doğruluğuna inandığı bir yoldan ayrılmamalıydı. Fakat Gökşin Sipahioğlu gazetenin yegâne sermayedarı değildi. Ertesi gün gazetenin büyük hissesini elinde tutan Halil Lütfi ile karşı karşıya oturduğu zaman bunu çok daha iyi anladı. Halil Lütfi gazetenin kapanmaması için her fedakârlığı göze almayı, gazetenin istikametinde gereken bütün değişikliği yapmayı zaruri görüyordu ve buna hazırdı. Maksadı ne pahasına olursa olsun "müesseseyi kurtarmak" tı. Gökşin Sipahioğlu ise asıl kurtarılması lâzım gelenin, basının namusu olduğu kanaatındaydı ve kendisini haksız bulmaya doğrusu imkan yoktu. Halil Lütfiyi ikna için bütün gayretini sarfetti. Fakat muhatabı, Bâbıâlinin çok fırtınasını görmüştü. Çok kuvvetli değil, en ufak rüzgârlarla bile gazetelere nasıl istikamet değiştirttiğini iyi biliyordu ve kâğıdı almak için her nevi değişikliği bir kusur saymıyordu. Ama karşısındaki genç gazetecinin ölçüleri tamamiyle başkaydı. O gazetenin kapanmasını çoktan göze almıştı. Baskı karsısında onda uyanan tek arzu, mutavaat değil, mukavemetti. Ortağı ile anlaşmasına imkân kalmamıştı. Artık ona bunca ümitle giriştiği bu işten şapkasını giyip çıkmaktan başka yapacak bir şey kalmıyordu. Yazı İşleri Müdürlüğünden hemen istif asım verdi. Gazetedeki hissesinin tasfiyesini de ilerde ve fakat

süratle halledecekti. Her akşam, şevkle girdiği müessesenin kapısından bütün ümitleri kırılmış olarak, ama kendine ihanet etmemiş olmanın bütün hazazı ile çıktı. Vicdanı rahat insanların serbest adımlarıyla Sirkeciye doğru yürüdü, gitti.

Çalışanların durumu

Hâdise sadece gazetenin sahiplerini değil, gazetede çalışanları da uzun uzun düşündürdü. İçlerinden çoğu gazetenin kâğıtsızlık yüzünden kapanması suretiyle issiz kalmayı, poltikasında yapılacak bir değişikliğe tercih ediyorlardı. Artık gazetecilik ayda muayyen bir parayı kazanmak için icra edilen bir "meslek" olmaktan çıkmıştı. Gazeteci inandığı için kalem oynatan adamdı. Bu anlayış, genç gazeteci nesli içinde yavaş yavaş kuvvet kazanıyordu. Nitekim bu sebepledir ki İktidarın İstanbuldaki meşhur organı Havadis, bol bol ücret vermesine rağmen çalıştıracak gazeteci bulmakta güçlük! çekiyordu. İstanbul Yeni Gazetenin kâğıt almak için yapacağı fedakârlık, bu bakımdan sadece politikasını değiştirmekten ibaret kalmıyacaktı. Gazetede çalışanların çoğu, böyle bir harekete girişilmesini protesto ederek işlerini bırakacaklar, ekmeklerini başka gazetelerde arıyacaklardı. Nitekim bu şekildeki ilk hareket gazetenin Ankara Mümessili Altan Oymandan geldi. Altan Öymen, hâdisenin safahatım Yazı İşleri Müdürü Gökşin Sipahioğlundan öğrenir öğrenmez, bir mektupla gazetenin istikamet değiştirmesinden sonra işine devam etmesinin, mesleki haysiyetle kabili telif olmadığım Halil Lütfiye bildirdi ve İstanbul Yeni Gazeteyle olan bütün alâkasını kesti.

A. B. D.

Yok

Amerikanın zengin gazete dili geçen hafta yeni bir kelime daha kazanıyordu. En az AKİS kadar iktidarın gözdesi Time'in son sayısında Türkiyeye ayırdığı bir makalenin başlığı "Yok" idi. Meşhur yoklar nihayet millî hudutları aşmış, Time sütunlarında yer almıştı. Yüzbinlerce Time okuyucusu, belki de şimdi yeni öğrendikleri kelimeyi' her vesile ile tekrarlamaktan zevk alıyorlardı. Anneler, çocuklarına, aşıklar birbirlerine "yok, yok" diyorlardı.

Fakat Time okuyucuları hiç bir dükkânda yok cevabım işitmiyorlardı. "Kahve yok, çukulata yok, tabak yok, çatal yok, kâğıt yok, mürekkep yok, lâstik yok, yedek parça yok, v.s." Türkiyeye mahsustu. Zaferin yıldızlı başyazarının yokluktan kıvrandırttığı Batı memleketleri; Time sayesinde meşhur kalkınmanın daha az meşhur olmayan yoklarını öğreniyorlardı. Hattâ Time, Amerikan yardımı olmasaydı, Türkiyenin bu yıl unsuz ve yağsız kalacağı acı hakikatini de gizlemiyordu.

Yoklar kudretlerini daha da ileri götürüyorlar, siyasî bir nüfuz kazanıyorlardı. Yokların ilkbahara kadar daha da artacağını, köylülerin de zihninde yer edeceğini çok iyi bilen iktidarın başı seçimleri öne alıyordu.

Time objektifi Menderesin seçim hediyelerini de kaçırmamıştı. Meclis kendisi fesh etmeden köy yolları. mektep inşası ve cami tamirleri için yeni krediler tahsis etmişti. 345 milyon dolarlık köylü borçlarının ödenmesini geriye bırakmıştı. Amerikalılar da zamanında "Pork-barral" adını verdikleri bu siyaseti tanımışlardı. Fakat "her ne bahasına olursa olsun kazanmak" için Seçim Kanında yapılan son tadilat, Time okuyucuları ve hattâ Batılı siyaset adamları için bir yenilikti. Menderes, meşhur yoklar arasına demokrasiyi de ithal ediyordu. Menderese karşı Muhalefetin seçimlere birlikte girmesi yasak ediliyordu. Karma liste ve adayların parti değiştirmesi kanona aykırıydı.

Doğrusu Menderesin iktisadî sahada "tizi reftar" olmasını bir dereceye kadar affedenler, Türk demokrasisini bu kadar çabuk gerilere götürmesini kolay kolay affedemiyorlardı. Demokrasi, modern Türkiyeye Atatürkün aydın diktatörlüğü zamanında gelmişti. Halefi İnönü. 1950 de millî iradeye boyun eğerek İktidarı Demokratlara bırakmıştı. Geçen hafta 72 yaşındaki narin, sıhhatli fakat doğru sözlü İnönü Mecliste insan Hakları Beyannamesini dalgalandırıyordu. Menderes, hürriyeti ayaklar altına almıştı, basın hürriyetini yok etmişti, adaleti baltalamıştı, hakim teminatını ortadan kaldırmıştı. Teessürü yüzünden okunan Fuat Köprülü, kurduğu partiden istifa etmişti. Kurucu profesör D. P. nin benimsediği usulleri tasvip etmiyordu ve partinin istikbalinden her türlü ümidi kaybetmişti.

İşte yoklar arasına demokrasinin de karıştığı Türkiyeyi, Amerikanın haşarı, fakat iyi haber alan mecmuası okuyucularına böyle anlatıyordu.

New York Times

Amerikanın gene çok iyi haber alan, mahut Zaferin bazan sevdiği, bacan azarladığı New York Times'deki haberler daha gönül ferahlatıcı değildi. Hâdiseleri tefsiniz yazmayı prensip edinen ciddi gazete, Türk bütçesinin yarısı tutarındaki 1900 milyonluk köylü borçlarının tecilinden sonra, Seçim Kanunundaki son tadilden bahsediyordu,

Kütahya Milletvekili Ali Galip Bubik'in, Malatya Milletvekili Ahmet Fırata savurduğu yumruktan sonra başlayan on dakikalık kavga dünyanın öbür ucundaki gazetenin gözünden kaçmamıştı.

Seçim Kanunundaki meşhur tadilat ta, madde madde Amerikan okuyucularına sunuluyordu. Meşhur Kanun bir partiye adaylık için müracaat edenlerin diğer partilerden aday gösterilemiyeceğini söyliyerek başlıyordu. İkinci maddede de koalisyon yollan tıkanıyordu. Partiler teşkilâtları olan her yerde secime iştirak etmeğe mecburdular. Aksi halde bu partilerin elde etigi neticeler iptal edilecekti. Üçüncü madde partilerden yeni ayrılanların seçimlerde aday olmasını önlemektedir. Bu sayede D. P. den geçenlerde istifa eden en az beş kişi, Köprülü de dahil bu seçimlere katılamıyacaktı.

Dördüncü madde, yanlış bilgi verenler ve muvazaaya baş vuranlar içindi. Hapis cezası bir yıldan üç yıl kadar gidiyordu. Beşinci madde partilerin başka bir parti listesinden aday olmasını önlüyordu. Muhalefet partilerinin kendilerini fesh ederek tek bir parti haline gelmesini önlemek için bu madde konmuştu.

Altıncı madde karma listeyi kanun dışı bırakıyordu..

Muhalefet partilerinin dikkati bir hassa seçmen kütüklerinin yenide gözden geçirilmesine müteallik oh son maddeye takılmıştı. Birçok Muhalefet sözcüsü tanınmış muhaliflerin isimlerinin kütüklerden silinin sinden korkuyorlardı.

New York Times'in, yazısı burda bitiyordu. Fakat Muhalefetin seçim kütükleri hakkındaki endişe bitmiyordu. Falih Rıfkı listede ismi bulamamıştı. Siyasî partilerin kütüklerde adı bulunmayan seçmenlere yardım etmesi suç sayılmıştı. Birkere yerde rey verecek seyyar D. P. seçmen ekipleri teşkil edildiğini söyliydi. Gülek haklıydı: Seçim kütükleri, seçimlerin temeliydi.

Roma

Apollon ve Anzio kızı

Milâdın 37 nci yılında, Antium'da bir erkek gocuk doğdu. Bugün Anzio adiyle anılan bu küçük kasaba, Romanın 50 kilometre cenubunda bir sayfiye idi. Çocuğun doğduğu villâ, kasabanın en zarif binası sayılıyordu. Villanın bahçesinde erkek ve kadın güzelliklerini temsil eden karşılıklı iki heykel vardı. Bu mermer vücutlardan biri Apollon'un ve diğeri Anzio kızı denilen bir dilberin idi.

Her iki heykel de, ilk çağlar sanatının şaheserlerindendi. Vatikan kurulduktan ve dünyanın en kıymetli mücevher ve sanat hazinelerini toplamağa başladıktan sonra Apollon ile Anzio kızı buraya nakledilecekler ve hususi olarak ayrılan bir galeriye yerleştirileceklerdi.

Çocuk, iklimi birçok noktalardan bizim Söke'yi andıran bu sıcak mıntakada büyüdü. Sevimli yüzü ve terbiyeli hali, görenlerin hoşuna gidiyordu. Ata biniyor ve hocasının anlattığı dersleri dinler gözükmesini biliyordu. İbadeti ihmal etmekle beraber, muhite kendisini iyiliksever bir kişizade olarak tanıtabilmişti.

Küçük yaşlarından itibaren, bahçedeki heykellere derin bir alâka gösterdiği dikkatten kaçmıyordu. Bütün hayatı boyunca, sanata ve güzelliğe zaafı olacaktı. Apollon'a beslediği hayranlık her vesile ile tesirini hissettirecek ve sarayına Anzio kızı'nı hatırlatan birçok tipler girip çıkacaktı.

İkbal yıldızı

Çocuğun babası, bir devlet memuru idi. Nüfuzunu ve mevkiim karısına borçlu idi. Servet ve arazisini ise, memuriyet nüfuzuna dayanarak ve elini kana bulaştırmaktan çekinmiyerek kazanmıştı. Latifim köylülerinden bazıları onun himayesine sığınmağı selâmet sayar, diğerleri ise şeytan görmüş, gibi ondan korkarlardı.

Çocuğun anası, eski ve asil bir ailedendi. Ren boylarında valilik eden bir generalin kın idi. Ailenin kütüğü, Jules Cesar'a kadar dayanıyordu. Kadının adı, Agrippine idi.

Agrippine güzel ve zeki idi. Entrikacılıkta büyük maharete sahipti. Babası Germanicus, zehirlenmek suretiyle öldürülmüştü. Üç kocasından ikisi de aynı akıbete uğramışlardı.

Agrippine'in yıldızı, kardeşi Caligula imparator olduktan sonra en parlak devresine girdi. Bu ailenin başlıca iki hususiyeti atlara olan sevgileri ve ehliyetli memurlara karşı duydukları nefretti. Caligula saltanatının en mühim hadiselerinden biri, imparatorun atına Konsüllük payesi vermesi ve ruhban meclisine aza yapmasıdır.

Sadece bir imparator kardeşi olarak kalmak, Agrippine'in ihtirasını tatmin edemezdi. Kadın, kendi öz amcasını baştan çıkardı ve kardeşini öldürttü. Caligula'nın yerine imparatorluğa seçilen Claude'un yanında, resmi zevcesi sıfatiyle taç giydi.

Claude'un daha evvelki bir izdivacından, Britannicus adında bir oğlu vardı. Normal olarak, imparatora varislik sıfatının Britannicus'e ait sayılması gerekirdi. Fakat Agriopine, kocasını kandırmağa ve kendi oğlu "Neron Claudius Cesar"ı varis yapmağa muvaffak oldu.

Yaşasın Cesar

Neron veliahd mevkiine geçtikten sonra, Agrippine ihtiyar amca ve kocasının hesabım görmekte gecikmedi. Claude da zehirlenerek hayata veda etti. Devrin meşhur filozofu Seneque ve muhafız alay kumandanı Burrus'ün yardımları sayesinde, Neron tahta çıktı.

Neron

Halefleri, selefi geçti!.

Filozof Seneque ve kumandan Burrus, Romalılar tarafından sevilen şahsiyetlerdi. Tahtını bu iki kuvvetli şahsiyetin itibarı üzerine kuran Neron, başlangıçta çok iyi bir tesir uyandırdı. Nazik, sevimli ve uysal bir genç olması, Seneque'in tavsiyelerinden dışarı çıkmaması, yoksullara yardım etmesi ve bir gün bir ölüm cezası kararı önüne getirilince "Böyle bir hüküm imzalamaktansa. hükümdar olmamayı tercih ederim.." demesi, Romalıların kalbim kazanmağa kâfi gelmişti. Eğer o devirlerde Roma demokrasi ile idare edilse idi, Neron'un ilk tahta çıktığı yıllar toplıyacağı reyler, diğer partilerin asla erişemiyecekleri bir rekor teşkil edebilirdi.

Halk onun zulümden nefret ettiğini, harplerden hoşlanmadığını, şiir okumaktan ve saz çalmaktan hoşlandığım, resim ve heykelleri takdir ettiğini, güzel nutuk söylediğini ve fakirlere yardım ettiğini birbirine anlatıyordu.

Skandallar defilesi

Genç ve sevimli hükümdarın "siretini" ilk anlayan, annesi olmuştu. Agrippine, halkın henüz sevgisini saklamadığı Neron'a bir gün demişti ki: "Gelecek nesiller seni o kadar nefretle anacaklar ki, zalimlerin en korkuncu dahi senin adınla hitap edilmeği bir insafsızlık ve hakaret sayacaktır!"

Agrippine'in müşahedesi gayet doğru idi. Çünkü mevkiinin kuvvetlendiğini görür görmez Neron hakiki şahsiyet ve karakterini meydana çıkarmıştı. Kendini sefahate vermişti. Arkadaşı Otho'nun karısını baştan çıkarmış, fakat ona da sadık kalmıyarak mütereddi bir hayat yaşamağa başlamıştı. Hiddetli veya heyecanlı olduğu geceler uyuyamaz, kıyafet değiştirip sokakları dolaşır ve en âdi insanların arasına karışırdı.

Romada, Colysee denilen büyük amfide gladiyatör mücadeleleri tertipletir ve hipodromda yarışlar yaptırırdı. Bazan, yarışlara kendi de katılırdı. En büyük zevki, alkışlanmaktı. Yarışlarda, konserlerde veya hitabet kürsüsünde iken halkın içten gelen alkışlarım hiçbir zaman kâfi bulmazdı. Ayrıca Romada, İmparatoru işaret üzerine alkışlamakla vazifeli 6000 kişilik maaşlı bir partizan kadrosu ihdas olunmuştu. Bazı İstibdad partilerinin liderleri gibi Neron da, insanların mecburiyet altında kendisini alkışlamalarını daha büyük bir has ile karşılardı.

Olimpiyad zaferi

Neron, gemi azıya aldıktan sonra, tahta çıkmasına yardım eden faziletli şahsiyetlerin yanında daha uzun zaman kalmalarına imkân yoktu. Kumandan Burrus öldükten anara, Filozof Seneque de çekildi. Onu birçok ehliyetli memurlar takip etti. Tanınmış kumandanlar isa, cephelere gönderiliyor, mağlûp olanlar affedilmiyor, galipler ise Rubicon önünde askerlerini bırakıp Romada imparator huzurunda eğilmeğe mecbur ediliyordu.

Neron, kumandanların şan ve şöhretine tahammül edemiyordu. Ama ne çare ki onun Britanya adalarında veya Anadolu nehirleri kıyısında hakiki bir Cesar gibi meydan muharebeleri kazanmasına mikan yoktu. Neron, uzun zaman düşündükten sonra bu hale bir çare bulduğunu zannetti. Harpler gibi, spor hareketlerinin de halkta alâka topladığını ve sporcuların da kumandanlar kadar alkışlandığım göz önünde tutarak Olimpiyad oyunlarına gitti. Müsabakaları kendi fantezisine göre kaidelere tabi tuttu. Hem musabık ve hem de hakem sıfatile katıldığı oyunlardan yüzlerce çelenk

kazandı. Romaya dönüşünde, bu çelenklerle Jules Cesar'ı gölgede bırakan bir zafer alayı yaptı!

Günahkâr ideal arkadaşları

Halk onun bu taşkınlıklarından anasını, metresini ve arkadaşlarını mesul tutuyordu. Etrafı iyi insanlardan terekküp ederse, tekrar eskisi kadar sevilen bir hükümdar olabileceğini düşünenlere adım başında rastlanıyordu.

Oğlunun prestijinden süratle kaybettiğini gören Ağrippine bu sefer de Britannicus'ü tahta çıkarmak üzere tertipler hazırlamağa koyuldu. Fakat Neron, suikasd ve hükümet darbesi teşebbüslerini adetâ bir "altıncı his" le sezerdi. Komployu anlayınca annesini ve üvey kardeşini öldürttü.

Şimdi yanında har tip ahlâksızdan mürekkep bir maiyet heyeti bulunuyordu. Bunların arasındaki Simon Margus, tuttuğu kötü yolda sonuna kadar ilerlemeğe Neron'u herkesten fazla teşvik ediyordu. Simon Margus birçok cürümlerin ve suistimallerin faili idi. İmparatorun teveccühünü muhafaza etmek ve düşmanlarını ezmek için gayet basit, fakat müessir bir usul kullanırdı. Her gün bir fırsat kollar ve imparatoru biri aleyhine tahrik imkânını bulur, yahut kendisim ebedileştirecek yeni bir eser inşasına teşvik ederdi. Neron da onun telkinlerine kolaylıkla kapılır, idam kararını imzaladıktan veya temel törenini yaptıktan sonra, sazını alıp sonra başına geçerdi.

Romanın imar dâvası

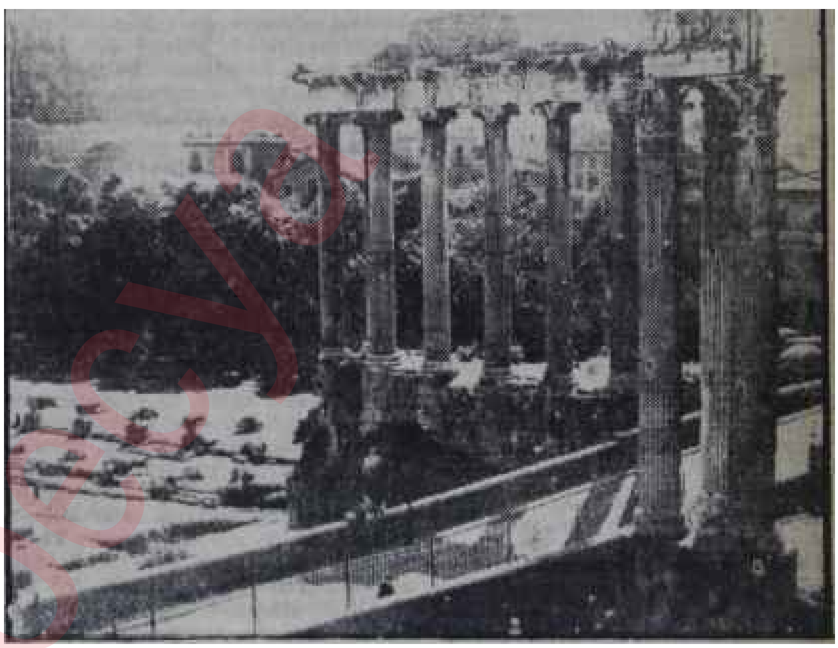
Roma, Tiber nehrinin gark sahillerinde, tepecikler üzerine kurulmuş bir şehirdi. Havası ve manzarası güzeldi. Binalar, Yunan ve Sicilya üslûbunun tesiri altında inşa edilmişti. Etrüsk medeniyeti, Yunan ve Sicilya mimarisine kemerleri ilâve etmiş ve kısmen ahşap yapılan binalara daha fazla ihtişam vermişti

Tepeciklerin etekleri bataklıklarla kaplı idi. Bataklıkların kenarına kadar inen fakir halkla meskûn mahalleler, sıtmadan kırılırdı. Sinekler ve pis kokular, yazın saraya kadar gelirdi. Güzelliğe meftun bir adam olan Neron, şehri yeni baştan inşa etmek üzere bir plân hatırlamıştı.

O tarihlerde, imparatorlar yalnız zehirden değil, isyanlardan da korkarlardı. Halkın ve ordunun teveccühünü kaybeden bir müstenidin uçun zaman tutunamıyacağına dair umumi bir kanaat mevcuttu. Neron da, yaklaşan tehlikeyi sezdiğinden, bir fevkalâdelik yapmak istiyordu. Halkın eserlerini takdir etmemesine üzülüyordu ve herkesin gözü önünde bulunacak ve gelecek asırlara intikal edecek san'at eserleri vücude getirmek istiyordu. Tesadüfler veya telkinler, bu fevkalâdeliğin bir imar hareketi halinde tecelli etmesini mukadder kıldı.

Fakat imâr etmek için, evvelâ yıkmak lâzımdı. Cezbe halinde imar yapan diğer benzerleri gibi Neron da, halkın mesken meselesini halletmeden yıkmağa teşebbüs etti. Romalılar ise kazmalı ve fermanlı kistlerin sabah karanlığı çatılarına dayanıp çatılarını indirmelerine müsaade edecek insanlar değillerdi. Onlar para mukabilinde imparatoru alkışlıyorlardı ama, icabında aile yuvalarını bir Cesar taklitçisine tercih ettiklerini fiilen gösterebilecek kadar cesurdular.

İmar hareketine mukavemet etmesi, Neron'da halka karşı büyük bir hiddet uyandırdı. Romalıların kaba ruhlu insanlar olduklarını ve hiçbir zaman Yunanlılar seviyesine ulaşamıyacaklarını söylemeğe başladı. Bir gece, sirkte çıkan yangın yıktırmak istediği mahalleleri sarınca,

Roma harabelerinden bir görünüş

Gözler manzarayı pek yadırgamıyor!.

son derece keyiflenerek saray terasında Truva harabeleri hakkında yazdığı destanı saz refakatinde okudu. Fakat bu sefer, saray mensuplarından başka kendisini alkışlayan olmadı.

Roma ateşler içinde

Yangın, Neron'un tahmin ettiğinden de müthiş tahribat yaptı. Sert bir rüzgâr esiyor ve ateş parçaları bir mahalleden diğerine uçuyordu. Halk paniğe uğramıştı. Erkek, kadın ve çocuklar dar sokaklarda birbirlerini çiğniyerek koşuyorlardı. Kocalar ailelerini ve anneler çocuklarını kargaşalıkta kaybediyorlardı. Arkalarını saran alevden kaçanlar, sokağın nihayetinde yine ateşten bir perde ile karşılaşıyorlardı. Nihayet yangın saraya da sirayet etti ve Neron selâmeti Antium'a kaçmakta buldu.

Yangından sonra, Neron halkın karşısına felâketzedelerin bir dostu gibi çıktı. Agrippine'in malikânelerini yangından kurtulanlara tahsis etti. Onlara gıda maddeleri gönderdi. Diğer taraftan kendisine muarız olduklarını bildiği hristiyanlardan binlercesini yangından mesul tutarak tevkif ettirdi.

Herşey iktidar için

Artık Neron'un maskesi düşmüştü. Ne kadar zalim ve haris bir insan olduğu anlaşılmıştı.

Onun paraya olan hırsı, yalnız fakirleşen memlekette vergileri arttırmaktan ibaret kalmadı. Aynı zamanda, her Romalıyı ölürken mirasından imparatora hisse ayırmağa mecbur tutan bir kanun çıkardı.

Diğer taraftan, muhaliflerini birbiri arkasından yok etmeğe koyuldu. Eski metresi ve bilâhare imparatoriçe olan Poppee'yi de bu aradı öldürdü. Filozof Seneque, Saint Paul ve Saint Pierre idam olundular.

Neron, bir gün ilim ve fikir adamlarına duyduğu nefretin tesirli yine devrin büyük filozoflarında Epictete'e işkence yapmağa koyuldu. Filozofun bacağını kendi elleriyle büküyor ve kemikler çıtırdıyordu. Epictete, yüzünde hiçbir ıztırap ifadesi sezdirmiyecek kadar iradeli bir adamdı. Bir aralık gayet sakin bir sesle imparatora "Dikkat et, biraz daha bükersen kırılacak!" dedi. Neron, işkencenin kurbanına beklediği azabı verdiğini müşahede edememekten mütevellid hırsla biraz daha kuvvetle abandı. Kemik kırılmıştı.

Fakat Epictete, aynı soğuk kanlılıkla imparatora hitap etti. "Dememiş miydim?"

İdamlar korkunç bir tempo ile devam ediyordu. Colysee'nin mahzenleri, mahkûmlarla dolup taşıyordu. Sadist bir seyirci kitlesinin uğultusunu zaman zaman arslanlara parçalattırılan mahkûmların çığlıkları bastırıyor re meydanın karşısında bulunan Forum'un sütunları arasında anlıyordu.

İsraf, sefahat ve zulüm... İşte Neron'u tasvire kafi gelecek üç kelime.. Lâkin o halâ adının tarihe büyük altın harflerle yazılacağım zannediyordu. İdam mahkûmlarının dahi kendisine hürmette kusur edebileceklerini havsalası alınıyordu. Gladiyatörleri bile "Selâm sana Sezar, ölüme gidenler seni selâmlar!" diye önünde eğilmeğe mecbur ediyordu.

Ebedî şehir doğuyor

Roma hâdiselerini (yangın) takip eden yıllar zarfında, Neron bütün gayretini şehirin imarına harcadı. "Meydanların büyüklük ve ihtişamına zarar vermesin" diye nehrin sol kenarındaki yangından zarar görmemiş ağaçları kestirdi. Geniş caddeler açtırdı. Büyük kârgir binalar yaptırdı. Sütun, kemer ve mermerli Romakârı inşaat tarzıyla, daha sonra gelecek müstebitleri ve diktatörleri imrendirecek kadar güzel nümuneler yarattı.

Neron'un Romada vücude getirdiği eserlerin en mühimi Altın Saray idi. Bu sarayı kendisi için yaptırdığından, bilhassa itina etmişti. »Sarayın ön cephesinde, bir buçuk kilometre uzunluğunda üç sıra sütun vardı. Bahçesinde sun'î bir göl 'bulunuyordu. Banyo dairesinin suyu denizden ve kükürtlü kaplıcalardan taşınarak getiriliyordu. Yemek odalarının tavanları fildişi ile kaplan - mıştı. Tavan panoları döndürüldükçe sofranın üzerine çiçekler serpiliyor ve ortalığı, tahrik edici bir rayiha Kaplıyordu.

Sarayın ihtişamı, halkın sefaleti ile tam bir tezad teşkil ediyordu. İsraf, umumî bir memnuniyetsizlik doğuruyordu. İmar hareketi ilerledikçe, masraflar kabarıyor ve Ne-'on'un son saati yaklaşıyordu.

İsyanlar yayılıyordu. Londra civarında bir ayaklanma., 70 bin kişinin kılıçtan geçirilmesine sebebiyet ermişti. Nihayet Britanya adalarından Suriyeye kadar her yenle görülen kaynaşma, sarayın muhafız italarına kadar sirayet etti. Neron, medhaline 25 metre yüksekliğinde kendi heykelini diktirdiği Sarayında isyan eden kıtaların eline düşeceğini anladı.

Zalimlerin en büyük korkusu, ez--ği kitlelerin eline düşmektir. Onlar lerindeki kuvveti ikbal mevkiinde bulundukları müddetçe suistimal etmekten çekinmediklerinden, düşmanlarının adalet sahibi olabileceklerini savvur dahi edemezler. Nitekim Neron da, bu korkunun tesiri altında intihar etmekten başka çare bulmadı.

Sene M. S. 68 idi.

Ç A L I Ş M A

İşçiler

Memleketimizde iş kazalarının sayıca hergün artmakta olduğu kimsenin meçhulü değildi. Taşocaklarında, inşaatta, fabrikalarda, barajlarda çalışan işçiler arasında iş kazalarına kurban gidenlerin sayısı gün geçtikçe artıyordu. Bu kazaların çoğu işverenlerin işyerlerinde kazaları önliyecek tedbirleri almamasından ileri geliyordu. Halbuki bu tedbirler cüz'i bir masrafla sağlanabilirdi. Fakat bizde maalesef, birkaç yüz lira, bir işçinin hayatının üstünde tutuluyordu. Diğer taraftan da, İş Kanunundaki hükümler ne kadar yetersiz olursa olsun, bunların tam olarak tatbik edilip edilmediği de kontrol edilmiyordu. Turdun diğer birçok yerlerinde olduğu gibi İstanbulda da iş kazalarını önliyecek ve işçinin sağlığını koruyacak tedbirler - alınması için işverenleri tazyik eden yoktu. Bu suretle işverenler diledikleri gibi hareket ediyorlardı. Vakıa İş Kanununa ve diğer kanunlara aykırı hareket eden işverenler için cezalar vardı. Ama bunlar 25-50 lira gibi hafif para cezalarından ibaretti. İşverenler de birkaç yüz lira masrafa girip iiçi sağlığını koruyacak tedbirleri almantaksa bu kadarcık para cezasını ödemeyi tercih ediyordu. Çalışma Bölge Müdürlükleri İş Kanununa aykırı hareket eden işyerlerini bazı hallerde kapatabilirlerdi. Fakat bu takdirde işsiz kalacak işçilerin durumu bir felâket olurdu. İşte işverenler bu durumu istismar etmesini beceriyorlardı. Hattâ işverenlerin ham madde yokluğu karşısında derhal ileri sürdükleri iddia işçilerin işsiz kalması tehlikesi idi Hakikati bilmeyen de, işverenlerin, sadece işçilerin işsizliğini düşündüğünü zannederdi.

İşyerlerindeki işçiler, işverenlerin ihmali ve tedbirsizliği yüzünden sik sık kazaya kurban gidiyorlardı. Fakat bugüne kadar "ihmal ve tedbirsizlikle ölüme sebebiyet"ten mahkûm olmuş bir işverene rastlanmamıştı. O halde kabahat Çalışma Bakanlığının teftiş kadrosunda idi. Fakat onlardan da cezalandırılan duyulmamıştı. Demek ki, bütün kabahat bu ölen, sakat kalan işçilerde idi.

Çalışma Bakanlığı bütçesi, İşçi Sigortalarının milyonları bu işe yetmiyordu. Çünkü İstanbulda bilfiil teftiş için kullanılan ancak 5 müfettiş vardı. Diğerleri kadrodaki boşluklar yüzünden büroda çalışıyorlardı. Aslında bu tedbirlerin alınmasını sağlamak, almayanları takip etmek ve bu suretle, kazaları önlemek devletin işi idi. Üstelik işçiler, büyük çiftlik sahiplerinden farklı olarak, vergi ve sigortaları için yüksek primler ödüyorlardı. Devletten ve Sigortalardan hizmet beklemek hakları idi. Fakat biz hür bir memlekette yaşıyorduk. Herşey gibi ölmek de serbestti...

Şişe ve cam işçileri

Son aylarda piyasaya çıkan cam eşyanın kalitesini ve çeşitlerini görenler Türk işçisinin kendisine imkân verildiği takdirde ustalığını ortaya çıkardığını gösteriyordu. Buna rağmen şişe ve cam fabrikalarında çalışan işçilerin hali diğer iş kollarında çalışanlardan daha iyi değildi. Hatta birçok sebeplerle şişe ve cam sanayii işçilerinin diğerlerine nazaran daha güç durumda oldukları söylenebilirdi. Gerçekten bu endüstride asıl iş nefese yani ciğerlere dayanıyordu. Bu sebepten de bu işçiler arasında ciğer hastalıklarına sık sık

İŞÇİ

İş hayatında türlü hallere karşı ilgili sigorta kanunu hükümlerini uygulamak ve Çalışma Bakanlığına bağlı olmak üzere 1945 yılında bir İşçi Sigortalan Kurumu vücuda getirilmiş ve bu kurum 1946 yılının başından itibaren faaliyete geçmişti. Kuruluşundanberi geçen 11 yıl içinde İşçi Sigortaları Kurumu iş hayatının türlü tehlikelerine karşı çıkarılmış olan hastalık, analık, iş kazaları ve meslek hastalıkları sigorta kanunları gibi çeşitli mevzuatın uygulanmasında ve memlekette işçi sağlığının lüzumu fikrinin yerleşmesinde muhakkak ki büyük faydalar sağlamıştır. Bununla beraber, yukarıda sözü edilen çeşitli sigortaların bütün çalışanlara teşmil edilmemesi ve İşçi Sigortaları Kurumunun çalışmasındaki aksaklıklar sebebiyle gerek sigorta mevzuatından gerekse kurumun teşekkülünden beklenen faydalar elde edilmemiştir.

Bu bakımdan İşçi Sigortaları Kurumundan, kuruluşundan bugüne kadar, şikâyetler eksik olmamış, fakat bunlar son zamanlarda şumül ve şiddetlerini artırmışlardır. Gerek sendikalar etrafında teşkilâtlanan gerekse sendikasız olan işçilerle yapılan münferid veya toplu temaslarda bunların İşçi Sigortaları Kurumundan ne kadar şikâyetçi oldukları hemen anlaşılmaktadır. O kadar ki, sendika yönetim kurullarının yıllık kongrelerine sundukları faaliyet raporlarının tenkidinde bile işçiler sözü sigortaya getirip sendikaların bu yolda işçiye faydalı olmadıklarını, İşçi Sigortaları Kurumunun aksaklıklarını gidermek için çalışmadıklarını iddia edecek kadar işi ileri götürmektedirler.

İşçiler tarafından İşçi Sigortalarına karşı yöneltilen tenkitleri 3

rastlamak mümkündü. Şişe veam Sanayii İşçileri Sendikasının Paşabahçe İspirto fabrikasının bir salonunda yaptığı Kongrede en çok dikkati çeken mesele işçilerin sağlığı idi. 1000 derecenin üstünde bir hararet karşısında canın şekil vermek için üflemek balon şişirmeğe benzemiyordu. İnsanın ciğerleri âdeta dışarı çıkıyordu. Bir işçi 21 yıl bu işe kendini vermis fakat ciğerlerinden olmuştu. Buna pek üzülmüyordu da, bu kadar yıllık emekten ve ciğerlerinden olduktan sonra fabrikadan annesinin hastalığı dolayısiyle istediği 500 liranın kendisinden esirgenmesi onu çileden çıkarıyordu. Halbuki fabrika istediklerine daha . yüksek meblâğlar ödüyordu. Fabrikanın böyle bir işçisine sadece 150 lira o da tabiî ödünç- vermeyi kabul etmesi üzücü idi. Bu hasta işçi şöyle dedi: "Lokantacı Mişon 21 yıllık işçisine 15.000 lira sermaye ile dükkân açar."

İki ciğerinden olan bu işçi elinde tabib raporu olduğu halde başka bir işe nakledilmediğinden ve ancak kendisine hammallık teklif edilmesinden acı acı şikâyet ediyordu.

Fakat halinden şikâyet eden yalnız "üflemeciler" değildi. Mutfakta çalışan 20 işçi 1800 işçinin iaşesini iskeleden fabrikaya taşımak, garsonluğunu yapmak, bulaşıklarını yıkamak ve yemeğini pişirmekle mükellefti. 1600 kişilik kalabalık bir kitlenin bütün bu işlerini 20 işçi ile döndürmeğe imkân yoktu. Nitekim, bir defasında mutfaktaki ayran kazanlarından birinin içine bir kedinin düştüğünü kimse farketmemişti. Bunu mutfakta çalışan bir işçi kongrede açıklıyordu. Mutfak kadrosunun darlığına rağmen fabrikanın bazı kısımlarında 22 işçiye 12 memur isabet ediyordu.

Kongrede işçi ve işveren münasebetlerinin pek de iyi olmadığı, bu konuda konuşanların tasvip edilmesinden kolayca anlaşılıyordu. Konuşan işçiler sendikacıların veya işçi temsilcilerinin işverenle iyi münasebetler kurmuş olmalarının kendileri için de aynı durumun mevcudiyetini icabettiremeyeceğini belirtiyorlardı. Bu kongrede sendika idarecileri ve bilhassa işçi temsilcileri bir hayli ağır tenkitlere uğradılar. İşçiler sendikanın bugün daha fazla işler başarmasının mümkün olmadığım kabul ediyorlardı. Fakat hiç olmazsa israflar önlenebilir ve kanunların tanıdığı bütün haklar alınabilirdi. Yahut ta bu yolda mücadele edilebilirdi. Büyük kitle eli kolu bağlı oturan sendikacılardan hoşlanmadığını belli ediyordu.

SİGORTALARI İYİ ÇALIŞMIYOR

Âdil AŞÇIOĞLU

noktada toplamak mümkündür: 1 — Primlerin yüksekliğine karşılık sigorta tarafından hastalık, analık. ihtiyarlık gibi hallerde sigortalı işçiye yapılan yardımların -ödenek ve ilâç, hasta hane vs.- azlığı, bu şikâyetlerin başında gelmektedir. Gerçekten İşçi ücretlerinin düşüklüğü gözönünde tutulacak olursa işçilerin ödedikleri yüzde altı sigorta priminin az olmadığını kabul etmek zarureti vardır. Ayda meselâ 200 lira kazanan bir işçinin bu geliri üzerinden hem gelir vergisi kesilmesi hem de % 6 nisbetinde sigorta primi alınması onun esasen güç olan geçimini bir kat daha zorlaştırmaktadır. Sosyal sigortalar olarak anılan bu sigortalar için devletin mali bir yardımda bulunmaması da nazarı dikkati çekmektedir. Halbuki devlet tarafından bu sigortalara bir yardım yapılması halinde işçilerden kesilen primlerin nisbetinde indirme yapmak mümkün olacaktır. Esasen sosyal adalet prensipleri de bunu icabettirmektedir. Sosyal sigortaların hastalık, iş kazası, meslek hastalığı gibi tehlikelere, nisbeten az maruz kalan vatandaşların da doğrudan doğruya sigortaya dahil edilmesi suretiyle veya devleletin dolayısiyle malî yardımda bulunması halinde işçiye faydalı olabileceği meydandadır. Nasıl modern vergileme sisteminde yüksek gelirler yüksek vergilere tâbi tutulup bunlarla halkın iktisaden geri kalmış tabakalarına yardım edilmesi düşünülüyorsa sigortalar konusunda da aynı şeklide hareket edilmesi gerekmektedir.

2 — İşçileri üzen diğer bir nokta da İşçi Sigortaları Kurumu personelinin ve. bilhassa doktorlarının işçilere karşı olan kötü muameleleri, ilgisizlikleri ve çeşitli tesirler altında kalarak mesleklerinin icabını yerine getirmemeleridir. Meselâ Şişe ve Cam Sanayii İşçileri sendikasının Paşabahçede -İstanbul- son olarak yapılan yıllık kongresinde söz alan işçiler ve Mobiloil Şirketinin Selviburnundaki tesislerindeki petrol işçileri doktorun işyerine nadiren uğradığını, İşçi Sigortaları Kurumunun Boğazın Anadolu kısmında kalabalık bir işçi kitlesinin ihtiyacını karşılayacak sıhhî tesisleri bulunmadığını, dilediklerine izin verip dilediklerine vermediklerini yana yakıla anlatmışlardır. Tabiatiyle, bu doktorlar içinde vazifesini Iâyiki ile yapanlar yok olmadığı gibi, birçoklarının vazifesini güçleştiren sebepler de vardır. Meselâ, günde 100 ve daha fazla hastanın muayenesine memur edilen bir doktorun hastalarla istediği gibi ilgilenmesine ve doğru teşhisler koymasına imkân yoktur. Diğer taraftan hastalara aspirinden başka verilecek ilâç bulamayan ve enjeksiyon iğnesinden dahi mahrum olan doktorların da vazifelerini tam olarak yapabilmeleri güçleşmektedir.

İşçi Sigortaları Kurumuna bağlı hastahane ve sair tesislerin işçi muhitlerinden uzaklığı ve ihtiyacı karşılıyabilecek sayıda ve kalitede olmaması da hasta işçilerin muayene olabilmek, rapor alabilmek veya ilâç temin edebilmek için bazan günlerce hasta hasta sokaklarda dolaşmasını gerektirmektedir. O kadar ki, malî durumu şu veya bu sebeple birazcık iyi olanlar bu külfetlere katlanmaktansa husuŝî doktorlara başvurmayı tercih etmekte ve bu suretle sebepsiz yere prim ödemiş olmaktadırlar.

3 —İşçiler bu sigorta dertlerine bir çare olmak üzere İşçi Sigortaları kurumunun idaresinde kendilerine de yer verilmesini istemektedirler. Gerçekten işçiler bir taraftan prim ödiyen sigortalılar sıfatiyle diğer taraftan da sigortadan faydalanacak kimseler olarak Kurumun idaresinde söz sahibi olmayı isterken tamamen haklı bir istek ileri sürmektedirler. İşçi Sigortaları Kurumunun çeşitli sigorta mevzuatının uygulanmasında daha başarılı olabilmesi için işçilerin ihtiyaçlarını ve şikâyetlerini daha yakından bilen işçilere söz ve idare hakkı tanıması bu işlerin düzelebilmesi için tutulacak en doğru yoldur.

İşçi Sigortaları Kurumunun sigortalı işçilere kanunların emrettiği hizmetleri yapabilmek için mevrut sermayeyi iyi kullanmadığı muhakkaktır. Müstakil bir mevzu olarak ele alınması gereken "işçi meskeni" dâvası için Kurumun malî yardımlar yapması, Belediyenin istimlâklar sebebi ile içinde bulunduğu mali müzayakayı hafifletmek için Kurumun gayesine elverişli olmayan binalar satınalması ve nihayet açılış merasimlerinde işçinin yürbinlerce lirasını hovardaca harcaması gibi yanlış hareketler tablatiyle kurumun durumunu zayıflatmaktadır.

Binaenaleyh, sigortaların daha geniş işçi kitlelerine teşmil edilmiyerek bugünkü hali ile bırakılması, devletin kuruma mali yardımda bulunmaması ve işçilerin kurumun idaresine katılmasına imkân verilmemesi halinde aksaklıkların düzelmesine imkân olmıyacağı ve işçiler rin de İşçi Sigortaları Kurumundan ve sigorta mevzuatından şikâyet etmeğe devam edecekleri tabiidir.

Orta Doğu

Kral Suud
İtibarlı ***dost***

Devler çarpışıyor

Rusyanın Birleşmiş Milletlerde Orta Doğu meseleleri etrafında giriştiği propaganda taarruzuna, Amerika cevap yetiştirmeğe uğraşırken iki Sovyet harp gemisi geçen hafta sonunda Lazkiye limanına demir atıyordu. Harp gemilerini Akdenize soran Rusya, Amerikaya meydan okuyordu. Amiral Kator "Suriyenni bağısızlığını korumak ve bir yabancı müdahelesine mukavemet etmek için Rusyanın Suriyenin yanında" olduğunu söylüyordu.

İki inatçı dev, Orta Doğuda fiilen z yüze gelmişlerdi. Her iki taraf bir takım "tehlikeleri" göze almaya hazırdı. Altıncı Filo artık Akdenizde yalnız değildi. Bu, Üçüncü Dünya Harbini doğurabilirdi.

Çıkmazdan kurtulmak için belki tek çare, bir Dörtler konferansının planmasıydı. Fakat, ne çare ki hani, Rusya kadar Amerika da bu hal dine iltifat etmiyordu.

Ürdündeki Huzursuzluk

Bir Arap memleketiyle çarpışmayı asla kabul etmeyeceğini söyleyen dün Hükümeti bu hafta başında, komşu Suriyeye ve Mısıra ateş püskürüyordu. Suud ve Amerikanın yardımıyla iktidarda kalmaya muvaffak olan Kral Hüseyin ve hükümetinin apüskürmekte hakkı vardı. Ürdün kının büyük bir çoğunluğu, bilhassa mülteciler, memleketlerinin Mısır **ve Suriyenin izinden gitmesini istiyorlardı. Halk arzusuna uymayan bir siyaset takip eden bir hükümet, eğer bir Arap memleketine aitse huzursuzluk ve kargaşalığın son bulmıyacagı muhakkaktı.**

Suriye ve Mısır da hükümete aleyhtar unsurları kışkırtmak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Kahire Radyosu Ürdün hükümetini çoktan "gayrı meşru" ilân etmişti.

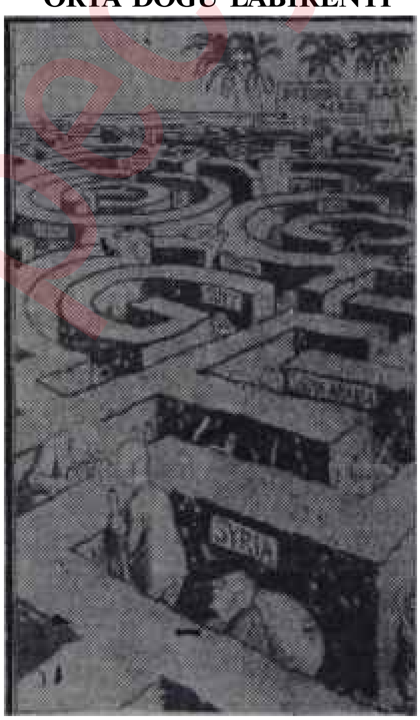
Ruslar herhalde Kral Hüseyinin memleketindeki durumdan çok memnundular. Amerikanın tuttuğu memlekette çıkan huzursuzluk, Rusya için bir kazançtı.

Suud Suriyede

Amerikaya -Rusyayı Orta Doğudan uzaklaştırmak için bir harp düşünülemiyeceğine göre- tek çare olarak bitaraf bir Arap dünyası fikrini kabul etmek kalıyordu. Yeni ve itibarlı dost Kral Suudun senelerdir gördüğü rüya buydu, Üstelik bu rüya Nasırın rüyasından da pek farklı değildi. İşte Suud Almanyadaki seyahatini kısaltarak, kafasında bu düşünce ile Cuma günü Suriyeye geliyordu. Komünizme düşman Suud Rusya ile flörtü ileri götüren Suriye için bile kanını dökmeye hazır olduğunu söylüyordu.

Suriyenin ateşli siyaset adamlarına zengin kralın hususi konuşmalarda, Rusyaya karşı ihtiyatlı davranmayı tavsiye edeceği muhakaktı. Suriyeye Ürdünü rahat bırakmasını söylemeyi de unutmıyacaktı. Fakat bu seyahat gösteriyordu ki Amerikanın

ORTA DOĞU LABİRENTİ

BİR ŞEY Mİ ARIYORSUNUZ?

Kral Hüseyin
Başı dertten kurtulamıyor

sonradan bulunan dostu Suud, Suriyeyi kaybolmuş bir memleket saymaktan çok uzaktı. Suriyeyi yeniden kendi safına almaya uğraşıyordu. Lübnan, Suudun teşebbüsünü destekliyordu.

Arap memleketlerinin yakında Beyrutta toplanarak aralarındaki anlaşmazlıklara bir son vermeye çalışmaları çok muhtemeldi. Arap Birliği böylece yeniden kuvvet kazanacaktı,

Eisenhower doktrininin muvaffakiyetsizliğini teslim eden Amerika, bu teşebbüsü her halde iyi karşılıyordu. Zira onun için Orta Doğunun Rusların eline düşmesi, bölgenin bitaraf veya dost olmasından daha mühimdi.

İngiltere

Muhafazakârlar, dikkat!

Geçen hafta İngiltere'de cereyan eden bazı hâdiseler Muhafazakâr iktidarı derin derin düşünderecek mahiyetteydi. Bu hâdiselerin kendisi için hakiki bir ihtar olduğunu Majestelerinin Başbakanı da anlamış olmalı ki, hafta oltasında, kabinesinde ufak tefek bazı değişiklikler yapmak sorunda kalıyordu.

Muhafazakâr iktidarın itibarını yavaş yavaş kaybetmekte olduğunu gösteren işaretlerin başında, hiç şüphesiz, Gloucester'de yapılan ara seçimi geliyordu. Gerçi son iki yıl içinde yapılan bütün ara seçimlerde muhalefetin aldığı oyların durmadan arttığı görülüyordu ama hiçbirinde İşçilerin zaferi bu seferki kadar parlak olmamıştı. 1955 yılında Glouces-

Muhafazakâr Parti ve Usulleri

Hamdi AVCIOĞLU

Talihsiz Süveyş Seferinden bu yana, durumu gün geçtikçe sarsılan Muhafazakâr Parti, 1956 veya 1960ta yapılacak seçimleri nasıl kazanacağını düşünmekle meşguldür. Bütün ümitler geçen hafta parti başkanlığına getirilen Viscount Hailsham'ın çalışmalarına bağlanmıştır.

Hailsham, tam bir Muhafazakâr İngiliz politikacısı tipidir. Mükemmel bir hatip okluğu kadar, mücadeleyi seven bir adamdır. Eton ve Oxford'u parlak bir şekil de bitirdikten sonra avukatlıkta ve yüksek memuriyetlerde temayüz etmiştir. Her gözde Muhafazakâr gibi harbe katılmış ve evine yaralarla dönmüştür.

Daha henüz Oxford sıralarında dirsek çürütürken, babasının bir "baronluk'u kabul edivermesi genç Muhafazakârı çileden çıkarmaya kâfi gelmiştir. Zira Hailsham, babasının bu hareketiyle kendisini başbakanlığa götürecek yolu kapadığını o tarihte bile düşünebiliyordu. Babası "baronluk"u kabul etmekle Hailsham'ı başbakan olmaktan mahrum ediyordu. Çünkü daha 1928 senesinde biliniyordu ki istikbalin başbakanları Avam Kamarasından çıkacaktır ve her asil ömrünü Lordlar Kamarasında tüketmeye mecburdur.

Muhafazakâr Partinin başı dertte olmasaydı, herhalde Hailsham'ı işbaşına getirmeyi aklından geçirmiyecekti. Zira yeni başkan rahat günlerin değil, ümitsiz mü? caddelerin adamıydı.

Churchill'in liderliğinde harpten galip, ama seçimlerden mağlûp çıkan Muhafazakâr Parti, 1945'te de sıkıntılı günler yaşamıştı. O zaman Lord Woolton'un gayretlerine ihtiyaç duyulmuştu. Lord Woolton'un başkanlığında çalışan genç Muhafazakârlar, partiye yeni fikirler getirerek 1951 seçimlerini kazanmaya muvaffak oldular. Şimdiki başkan Hailsham da o zamanki genç Muhafazakârlardan biriydi ve muvaffakiyet hakikaten kolay kazanılmamıştı. Partinin çalışma usullerini baştan başa' değiştirmek icap etmişti. Partinin propaganda usulleri tamamiyle yenileştirildi. Sendikalar, mahalli idareler, gençlik için propaganda şubeleri kuruldu. Milyonlarca kitap, broşür neşredildi, müsabakalar tertip edildi, mükâfatlar dağıtıldı. Püriten İngilterede müzikhol artislerinin yardımlarına başvurmaktan bile çekinilmedi. . Muammer Karaca ve Aziz Basmacıyı sinesine alan D.P. de hafifçe bu yola doğru yürümektedir.. Bununla beraber en büyük yenilik 1945'te bir siyasi merkezin kurulması oldu. Propaganda şubesi halka hitap ederken, siyasî merkez parti teşkilâtını yetiştirmeye çalışıyordu. Dersler, konferanslar veriliyordu; münakaşa grupları teşkilediliyordu. Neşriyat yapılıyordu. 166 bin partilinin bu faaliyete katılması, girişilen işin azametini gösteren en veciz delildi.

Etüd grupları mesken, sendika, bürokrasi v.s. mevzularda raporlar hazırlıyarak partinin uzun vadeli siyasetinin tâyininde rol oynuyorlardı. Böylece parti içinde, demokrasinin mümkün olan tek şekli, yukardan aşağı ve aşağıdan yukarı iki cereyan yaratmaya muvaffak oldular. Aşağının sesi yukardan pek iyi duyulmadıysa da, alt kademeler Üst kattakilerin ne düşündüklerini, ne yapmak istediklerini tam manasıyla öğrendiler.

Memleketimizde halen -yüksek kademelerde bulunanlar da dahil - kaç partilinin programlarını ne dereceye kadar anladıkları düşünülürse yapılan işin ehemmiyeti daha vazıh bir şekilde anlaşılacaktır. Bizde parti programları -maalesef - birkaç entellektüelin Batıdan aktardığı, geri kalan partililerin anlamadığı "fikir abideleri" olmaktan ileri gidememiştir.

Ama Muhafazakâr Faril bu hareketle sadece fikir cereyanlarını aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı yaymakla kalmamış, "Araştırma şubesi" adı altında son derece dikkate lâyık bir servis de kurmuştur. Bu şubede 66 kadar mütehassıs çalışmaktadır. Meşhur siyaset adamı Butler, 1946 yılında bu servisin başında bulunuyordu. Araştırma şubesi partinin uzun vadeli siyasetini tâyine iştirak etmekle iktifa etmez. Bakanlar sik sık bu servisin yardımına baş vururlar. Muhafazakar Bakan her hangi bir meselede aydınlanmak için, siyaset adamı olmıyan maiyetindeki memurlardan çok, ilim kadar parti menfaatlerini de ölçüp biçmeyi çok iyi bilen araştırma şubesine baş vurur. Servis aynı zamanda Meclis müzakerelerinden önce, Muhafazakâr milletvekillerini de aydınlatır. Bilhassa söz alacak hatiplere görüşülecek mevzuun anahatlarını hülâsa eder. Böylece her hatibin istediği telden çalması, hattâ bazan kaş yaparken göz çıkarması önlenmiş olur.

İşte Muhafazakâr Parti, bu şekilde çalışmaktadır.

Seçimler arifesinde, Muhafazakâr Partinin seçim siyasetini incelemekte fayda gören bizim C. M.P. lilerin ihtimal ilk keşfettikleri, memleketimizdeki parti teşkilâtı ile İngilteredekiler arasındaki muazzam "karlı dağ" olmuştur.

ter'de yapılan seçimi, İşçi Partisinin adayı, 748 oy gibi ufak bir farkla kazanmıştı. Halbuki şimdi, bu işçi milletvekilinin ölümü üzerine yapılan ara seçiminde, İşçi Partisinin yeni adayı muhafazakâr rakibini on bine yakın bir farkla mağlubiyete uğratıyordu. Bu, muhafazakârların şimdiye kadar görmedikleri cinsten bir mağlubiyetti.

İktisadi güçlükler

İngiltere hâdiselerini yakından takib eden müşahitlerin söylediğine göre, Muhafazakârların itibarının gün geçtikçe azalmasının sebebini iktisadi durumda aramak gerekiyordu. Filhakika, şu günlerde, İngiltere'nin iktisadi durumu hiç de iç açıcı bir manzara arzetmiyordu. Majestelerinin Hükümeti İngiliz altın ve döviz stoklarının erimeye devam ettiğini açıklamış, Londra basını da, sterlinin kıymetini koruyabilmek

Lord Hailsham

Parti işlerini tedvire memur!..

maksadıyla sadece bir ay içinde 80 milyon sterlin kıymetinde altın ve, döviz harcandığını bildirmişti. Bu cereyan karşısında İngiltere Bankası Iskonto haddini % 5 den % 7 ye yükseltmekten başka çare göremiyordu. Ancak ne hükümetin, ne de İngiliz Merkez Bankasının aldığı tedbirler enflâsyonu durdurmaya kâfi geliyordu. Enflâsyonla beraber hayat pahalılığı artıyor ve bundan, hiç şüphesiz, sn fazla sabit gelirli orta tabaka müteessir oluyor, işçilerden ücretlerin arttırılmasına dair her gün Ur başka ses yükseliyordu.

Muhafazakâr iktidarın itibarını kaybetmesinin bir başka sebebi de hükümetin takib ettiği kira siyasetiydi. Hükümet, yeni çıkardığı nâr kanunla, bir milyona yakın meskenin

kiralarını serbest bırakmıştı. Bu tedbir belki ev sahiplerini memnun etmişti ama enflâsyondan zarar gören orta sınıf aynı zamanda kiraların serbest bırakılmasından da zarar görüyor ve böylece muhafazakâr iktidardan hergün biraz daha soğuyordu. Orta sınıfın kendisinden soğuması ise bu iktidarın sonu demekti. Zira Muhafazakâr Parti, şimdiye kadar, desteğini hep orta sınıftan almıştı.

Parti içi meseleleri

Diğer yandan, Gloucester ara seçiminin neticesine bakan bazı Muhafazakârlar, bu neticede iktisadi meseleler kadar parti teşkilâtında yer yer rastlanan başıbozuklukların da rolü okluğunu ileri sürüyorlardı. Gerçi Başbakan MacMillan iktidarı teslim aldığı günden itibaren iyi bir siyaset adamı vasıflarıyla Muhafazakâr milletvekillerinin hayranlığını kazanmıştı ama bu hayranlığı aşağı kademelere kadar indirmeyi becerememişti. MacMillan da kendine yöneltilen bu tenkitleri kabul etmiş olmalıydı ki, gecen hafta yapılan kabine değişikliği sonunda, Başbakan yardımcılığını Lord Hailsham'a veriyordu. Şimdiye kadar Milli Eğitim Bakanlığı yapmakta olan Lord Hailsham, yeni sıfatı gereğince, yalnız ilmî araştırmalar ve ücret meseleleriyle değil, aynı zamanda parti işleriyle meşgul olacak ve parti kademelerini bir düzene sokmaya çalışacaktı. Muhafazakâr çevrelerde belirtildiğine göre Hailsham bu işi başarıyla sona erdirmek için biçilmiş kaftandı ve MacMillan'ın bu mevzudaki beceriksizliğini telâfi etmek için bundan daha iyi bir tâyin yapılamazdı.

Sovyet Rusya

Kaçırılan diplomat

Moskovadaki İsrail Büyükelçiliği ateşelerinden Eliyahu Hazan eğer orada başına gelecekleri bilseydi, tatilini geçirmek üzere Odesa'ya gideceğine, hiç şüphesiz, Moskovadaki elçilik binasının ufak bir odasında haftalarca oturmayı tercih ederdi. Ancak ne var ki, yaşanılan memleket Rusya da olsa insan başına gelecekleri kolayca kestiremiyor ve Hazan'ın karısı da, ille Odesa'yı görmek istiyordu.

Hazan ailesi, tatillerini geçirmek üzere geldikleri Odesa'da Brodetski ismindeki bir musevi arkadaşlarının evine misafir olmuşlardı. Brodetski misafirperver bir insandı ve Hazan'ları ağırlamak için elinden geleni esirgemiyordu. Bir akşam yemeğinde misafirlerini memnun etmek için o kadar çırpınmıştı ki yemekten sonra Bayan Hazan'ın mide fesadına uğramasına kimse şaşırmadı. Kaldırıldığı bir Odesa hastahanesinde Bayan Hazan'ın midesi yıkanır, tedavisi yapılırken Eliyahu'da, Brodetski'nin evinde, Moskova'ya döneceği günleri düşünüyordu.

Eylülün ilk haftası, Bayan Hazan'ın hastahaneden çıkacağı günlerin yaklaştığı sırada, bir akşam, Brodetski'nin evinin kapısı çalındı. Eliyahu kapıya giderken mutlaka hasta karısından bir haber geldiğini sanıyordu. Oysa kapıyı açtığı zaman karşısında iki sivil memur buldu. Memurlar hiçbir izahat vermeden evi arayacaklarını söylüyorlardı. Biraz sonra da, diplomatik dokunulmazlığına rağmen, Eliyahu'yu kollarından tutarak Odesa Emniyet Müdürlüğüne götüreceklerdi.

Bizim için çalışacaksın!

Emniyet Müdürlüğünde yapılan bir saatlik sıkı bir sorgu sonunda Rusların Hazan'dan ne istedikleri bütün açıklığıyla anlaşılıyordu. Sovyet memurları, kendileri hesabına casusluk yapmaya razı olması için, Hazan'ın üzerine baskı yapıyorlardı. Bu baskı, Emniyet Müdürlüğünden sonra götürüldüğü izbe bir yerde daha da artmış ve kuvvetli projektörlerin göz kamaştırıcı ışığı altında sabahana kadar devam etmişti. Rus gizli emniyet teşkilâtına -MVD- mensup memurlar Hazan'a diplomatik dokunulmazlığının artık mevcut olmadığını, karısının hastahanede kızının ise ellerinde bulunduğunu söyliyerek onu tek.. dit ediyorlar ve gerek kendisi, gerekse karısı ve kızı için tek kurtuluş yolunun. Sovyetler hesabına casusluk yapmaktan ibaret olduğunu belirtiyorlardı. Bir türlü bitmek bilmeyen gece, Hazan'a çok güç gelmişti. İsrail diplomatı bazan kuvvetinin tükendiğini hissediyor, fakat kendini kaybetmemek için büyük gayretler sarfetmekten de geri kalmıyordu. Nihayet günün ilk ışıkları ağardığı zaman onu daha fazla tutamıyacaklarını anlayan mamurlar gece başına gelenlerden hiç bahsetmemek şartiyle Hazan'ın karısını ziyaret etmesine müsaade etmişlerdi. Ayrıca, Hazan'a, İsrail sefaretiyle yaptığı mutad günlük konuşmalarda bütün bu olup bitenlerden söz açmamasını tembih etmeyi de unutmamışlardı.

Eğer çilesi o akşam yapılanlarla dolmuş olsaydı, Hazan belki halinden o kadar şikayet etmeyecekti. Fakat ertesi gece de aynı şeyler tekrarlanıyor ve bu, karısının hastahaneden çıktığı 11 Eylül gününe kadar devam ediyordu. Ancak o. gün Bayan Hazan artık hastahaneden çıkmak arzusunu izhar edince memurlar onları daha fazla Odesa'da tutmanın imkânsızlığım anlamışlar ve Hazan ailesinin Moskova'ya dönmesine ister istemez rıza göstermek zorunda kalmışlardır. Bu arada yaptıkları son bir teşebbüs de Hazan'ın cebine 500 ruble yerleştirmek olmuştu. Ruslar, böyle yapmakla, akılları sıra onu İsrail elçiliğinde şüphe altında bırakmak istiyorlardı. Bundan başka, bütün bu olup bitenlerden bahsettiği takdirde akibetinın ölüm olacağını söylemeyi de ihmal etmemişlerdi.

Yuvaya dönüş

Cebindeki paralara ve yapılan tehditlere rağmen, elçiliğe dönüşünde Hazan, hâdiseyi bütün teferruatıyla anlatan bir rapor hazırlamış ve bunu gerekli makamlara bildirmişti. Bunun üzerine, İsrail makamları Sovyet Dışişleri Bakan Yardımcısı Sençinova şiddetli bir protesto vermiş ve bu olaylar yüzünden maneviyatı çok bozulan Hazan'ı da geri çağırmışlardı. Müşahitlere göre bu hâdise, Sovyet-İsrail münasebetlerinde yeni bir gerginlik devresinin ilk işareti sayılmalıdır.

Mogolistana!

New - York'taki komünist aleyhtan teşekküllerin mensupları Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun geçen hafta içinde başlayan on ikinci oturum devresinin ilk toplantısına katılan Sovyet Dışişleri Bakanı Andrei Gromyko'ya Melotof'un akibetine uğraması temennisinde bulunmuşlardır.

Bir hafta önce Macaristan meselesinde Rusya'nın takbih edilmesine karar verdikten sonra geçen hafta içinde yeni oturum devresi çalışmalarına başlayan Genel Kurul bu ilk toplantısında Yeni Zelanda delegesi Leslie Monroe'yu başkanlığa getirmişti. Bu seçimi takiben Genel Kurulu terk eden Gromyko, Birleşmiş Milletler binasının kapısının önünde sessizce geçit resmi yapan bir topluluğa rastlamıştır. Bu topluluk üyelerinin her bin elinde bir harf taşıyordu. Gromyko, biraz dikkat edince, bu harflerin bir araya getirilmesiyle ortaya şu ibarenin çıktığını görmüştür:

Mogolistan'a!"

Norveç

Kral öldü, yaşasın kral

Geçen haftanın sonunda Cumartesi günü, Ankaranın meşhur Bakanlıklar semtinde dairelerden dağılan memurlar, Milli Savunma Bakanlığınla-önünden geçerken bayrağın askeri merasim yapılmaksızın, büyük bir sessizlik içinde ve yarıya kadar çekildiğim görünce, bir yanlışlık olup, olmadığım anlamak için gözlerini diğer binalar üzerindeki bayraklara çevirdiler. Hayır, bir yanlışlık yoktu. Ankaranın bütün bayrakları, o sabah hayata gözlerini yuman Norveç Kralı Haakon'un yasını tutan Norveçlilerin acısına katılmak üzere yarıya inmiş, ağır ağır dalgalanıyorlardı.

Kral Haakon VII yalnız Norveç'-

te değil, aynı zamanda bütün dünyada sevilen bir kimseydi. Norveç tahtına, bundan tam elli bir yıl önce, 1906 da çıkmıştı. O sıralarda Haakon'u dünyanın diğer taçlı başlarından ayıran en mühim fark, Norveç Kralının tahtına veraset yoluyla değil, seçim yoluyla oturmuş tek kral olmasıydı. Bilindiği gibi, Norveç 1905 yılında İsveçten ayrılarak tamamen müstakil bir devlet olduğu zaman tahtına kimin getirileceği uzun tartışmalara sebep olmuş ve neticede Norveç halkının hakemliğine başvurmak gerekmişti. Seçime Danimarka hanedanına mensup bir prens sıfatıyla katılan Haakon bu imtihandan başarıyla çıktığı sıralarda 43 yaşında bulunuyordu.

Kral Haakon'u bütün Norveçliler gözünde millî bir kahraman yapan hâdise, şüphesiz, İkinci Dünya Harbi sırasındaki Alman istilasıdır. 1938 de sevgili karısı Kraliçe Maud'u kaybeden Norveç Kralı, İkinci Dünya Harbinin patlak, verdiği günlerde eşinin yasını tutuyordu. Savaşın patlak vermesinden az sonra buna bir de Alman istilâsına uğramanın verdiği yas katılmış ve Kral Haakon, savaş devamınca, memleketim' kurtarmak için uykusuz geceler geçirmişti. Haakon'un memleketi uğrundaki bu çalışmaları onu sadece Norveç istiklalinin harp içindeki sembolü yapmakla kalmamış, aynı zamanda Norveçlilerin kalbindeki yerini de biraz daha sağlamlaştırmıştı.

Karısının ölümünden ve memleketinin Alman istilâsına uğramasından sonra geçirdiği güç hayat, Haakon'un sıhhati üzerinde derin izler bırakmıştı. O acı günlerin sona ermesinden az sonra hastalanan Kral, doktorların söylediğine göre, kan deveranı kifayetsizliğinden mustaripti. Bu rahatsızlığı vazifelerini hakkıyla yarine getirmesine engel oluyordu. Bu bakımdan, Haakon, 1995 yılı ortalarında artık çok yaşlandığını ileri sürerek vazifelerini oğlu Prens Olav'a devretmişti. Şimdiye kadar Kral selâhiyetini kullanmakla iktifa eden Prens Olav, babasının ölümünden sonra, tahtın da sahibi ve tıpkı müteveffa babası gibi Norveç ordularının başkumandanı oluyordu. Prens Olav, Oslo'dan bildirildiğine göre, önümüzdeki Ocak ayında Norveç Meclisi açıldığı zaman Anayasa'ya sadık kalacağına dair yemin edecek ve bundan sonra da tahta çıkmış addolunacaktı.

Norveç'in tanınmış ve mütevazi kralı Haakon'un ölümü bütün dünyada büyük teessür uyandırmıştı. Oslo'ya dünyanın her tarafından taziyet telgraf ve mesajları yağıyordu.

Siyam

Askerler saltanatı

Eğer geçen hafta yayınlanan ajans bültenlerinde çıkan bazı haberlerin kaynağı belli olmasaydı, bu hâdiselerin herhangi bir Güney Amerika devletinin başkentinde geçtiğini söylemek hiç te sor olmazdı. Filhakika bu haberler de birtakım hükümet darbelerinden bahsediliyor, bazı generallerin ismi geçiyor, memleket dışına kaçanlar veya dışardan memlekete dönenlerden söz açılıyor ve nihayet, ortalık yatıştıktan sonra idarenin bir askerî juntanın eline geçtiği bildiriliyordu. Bunlar Güney Amerikada o kadar olağan işlerdi ki aynı şeylerin başka diyarlarda da vuku bulabileceğini insan birdenbire aklına bile getiremiyordu. Halbuki bütün bu olup bitenler Güney Amerika'da değil, Güneydoğu Asya'da Siyam'da cereyan etmişti.

İkinci Dünya Harbi sona erdiği günlerden buyana, Siyam milletlerarası politikada oldukça mühim bir yer işgal etmeye başlamıştı,. Başkenti Bangkong SEATO'nun ve Birleşmiş Milletler (Teşkilâtı Asya temsilciliğinin karargâhı olmuştu.

Ancak milletlerarası sahada işgal ettiği bu mühim yere mukabil Siyam iç islerinde siyasî istikrar kurabilmekte bugüne kadar büyük güçlükler çekmişti. Dünya Harbi sırasında Japonlara karşı şiddetli Ur mukavemet gösterdiği için müttefikler tarafından desteklenen Pridi, Harp sona erdikten sonra, komünist bloka meyleder gibi olmuştu. Gerçi Piridi komünist bloka iltihak edeceğini açıkça söylememişti ama, hiç değilse, komşuları ' Hint ve Birmanya gibi tarafsızlar safında kalmak istediğine şüphe yoktu. Eğer Mareşal Pibul Songram Piridi'yi tasfiye ederek idareyi eline almasa ve Siyam dış politikasının temellerini sağlam bir şekilde atmasaydı Siyam bugün SEATO da bulunmayacağı gibi, Amerika da Uzak Doğudaki mühim dostluklarından birini kuramamış olacaktı.

İşte geçen hafta yapılan hükümet darbesi sonunda iş başından uzaklaştırılan, Mareşal Pibul Songram'dan başkası değildi. İdareyi ele aldığı günden bugüne kadar, Mareşal Songram işleri muhtelif rakipleri arasında kurduğu bir muvazene sistemine dayanarak yürütmiye çalışmış ve bunda bir dereceye kadar da muvaffak olmuştu. Mareşal bu arada kendisine en tehlikeli rakip olarak polis müdürü General Phao - yu görüyor ve kısa zamanda Songram'ı tasfiye ederek iktidarı ele geçirmek istediği söylenen bu adamı frenlemek için, Siyam siyaset sahnesine, bundan bir kaç sene önce yeni bir şahıs çıkarıyordu: Siyam orduları başkumandanı Mareşal Sarit Thanarat.. Nitekim bu yılın başında yaptığı bir kabine değişikliği sonunda General Phao'yu İçişleri Bakanlığına getirmek zorunda kalan Songram Millî Savunma Bakanlığını da Mareşal Thanarat'a vermeyi de ihmal etmemişti.

Haakon torunuyla oynuyor
Kralların en alçak gönüllüsü idi

Siyam'da vuku bulan bu hükümet darbesinin bu memleketin dış politikası üzerinde tesirler yapması beklenmemelidir. Siyam dış politikasının temelleri Songram tarafından o kadar sağlam bir şekilde atılmıştır ki bunu değiştirmek kolay olmayacaktır. Kaldı ki, Siyam'da generalleri birbirine düşüren dış meseleler değil, herşeyden önce şahsi prestij endişeleridir.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Bağdat Paktı

Müşterek pazar mı?

Bu haftanın başında Londra'da Bağdat Paktı üyesi memleketler arasında yapılan iktisadi müzakereler henüz sona ermiş değildi. Bu mil" zakerelerin maksadı pakta üye memleketler arasında . ihracat ve iktisadi işbirliğini geliştirmek, halkın hayat seviyesini yükseltmek, Orta Doğuda Sovyet iktisadî nüfuzunun yayılmasına manı olmaktı. Konferans İngiliz Maliye Bakanlığı iktisadi işler sekreteri tarafından açılmıştı. Amerika Birleşik Devletleri, Bağdat Paktının tam bir üyesi olmamasına rağmen, Bağdat Paktı İktisadî Komitesine katılıyordu. Bu toplantıda Amerikayı Joseph A. Greenwald temsil ediyordu. Eğer Londra Müzakereleri müsbet bir şekilde sona erecek olursa Türkiye, Irak, İran ve Pakistan gümrük tarifelerini peyderpey indirecekler, ticari manialarıortadan kaldıracaklar, di. Böylece Orta Doğuda, Batı Avrupa Müşterek Pazarına benzer bir Orta Doğu Müşterek Pazarı teşekkül edecekti.

Az gelişmiş memleketlerin kalkınmaları için alınması gereken tedbirler arasında zaman zaman bu memleketlerin kendi aralarında işbirliği yapmaları gerektiğinden de bahsedilmektedir. Az gelişmiş memleketler bu sefer Latin Amerika ve Orta Doğuda kendi aralarında Müşterek Pazarlar kurmaktadırlar. İktisat nazariyeleri birbirinden ekonomik bünyeleri itibariyle farklı memleketlerin kendi aralarında yapacakları ticaretin aynı ekonomik bünyeye sahip memleketler arasındaki ticaretten daha faydalı olduğunu söyleyip dururken, kalkınmış memleketlerin kendi aralarında, kalkınma hamleleri içinde bulunan memleketlerin gene kendi aralarında meydana getirdikleri Müşterek Pazarlardan doğacak neticeler, herhalde meraklı bir araştırma mevzuu teşkil edecektir.

Ziraat

Pancara zam

Seçimlerin gelip kapıya dayandığı şu günlerde iktidar partisi de amansız bir şekilde rey avcılığına girişmiş bulunmaktadır.

Haziranın ilk haftasında buğday fiatlarına yapılan zamla Türkiyede büyük bir müstahsil kitle, iktidar tarafından avlanmak istenmiş, fakat artan fiatlar karşısında yüzde 35 nispetindeki zam buğday müstahsillerini tatmin etmemiştir. Meclis son oturumunda fesih kararını almadan önce, dana mali yılın orta yerinde ek ödenek kanununu kabul etmiş, Karayollarına. Devlet Su İşlerine. Köy O**kullan yapımına, Orta ve İlkokul Yaptırma Derneklerine, Camilere ve diğer hayrata, Basın ve Yayına, Bayındırlık ve İçişleri Bakanlıklarına cem'an 116 milyon 600 bin lira tahsis etmiştir. Sözde bütün bu hareketlerle Demokrat Parti hükümetinin halk hizmetinde olduğu iddia edilmiş, iktidarın yedi yıllık icraatının muvaffakiyetlerinden dem vurulmuştur.**

Seçmenleri avlamak için sanki bu kadar fedakârlık yetmiyormuş gibi bu sefer yeni bir seçmen kaynağına başvurmak zarureti hasıl olmuştur. Bu sene pancar mübayaasında pancar fiatları geçen seneki pancar baremine nazaran kilo başına bir buçuk kuruş zam görmüştür. Bu suretle muhtelif bölgelere göre geçen seneki primleriyle beraber 9,10; 9,35; 9,60 kuruş olan pancar fiatı bu sene yine bölgeler itibariyle sırasıyla 11; 11,25; 11,50 kuruşa yükselmiş bulunmaktadır, Pancarı erken sökme primi de yüzde 25 nisbetinde arttırılmış, kiloda azami olarak iki kuruştan 2,5 kuruşa çıkarılmıştır.

Pancar Ziraatı son on sene zarfında süratle gelişmiştir. ' Filhakika aşağıdaki rakkamlar bu gelişmenin seyrini göstermektedir.

Yılı	İstihsal Miktarı Ton olarak
1947	589 423 -
1948	797 999
1949	817 679
1950	855 066
1951	1 363 263
1952	1 068 937
1953	1 110 352
1954	1 164 000

6u sene şeker kampanyası 300 bin ton tahmin edildiğine göre pan-

Kalkınanlar

Hani şu beğenmediğimiz ufak Bulgaristanın İktisadî kalkınma mevzuunda neler yaptığına bir bakalım:

1948 - 1955 yılları arasında gayrı safi milli hâsıla sabit fiyatlarla yüzde 222 artmıştır. Sanayi istihsali üç misline çıkmıştır. Ferdi reel gelir yüzde 180 çoğalmıştır.

Bir de muazzam kalkınma içinde bulunduğu söylenen memleketimizin aynı devre içinde elde ettiği neticeleri görelim:

1948 . 1955 yılları arasında gayrı safi milli hasıla yüzde 140 sanayi istihsali yüzde 155 artmıştır. Ferdi reel gelirdeki yükselme ancak yüzde 118 dir!

Millî gelir hesaplarına pek iltifat etmiyen iktidarın övünmeyi sevdiği diğer bir sahaya gecelim. Elektrik enerjisi ve kömür istihsali kalkınmanın iki mühim delilidir. Türkiyenin 1955 de 5,5 milyon ton kömür İstihsal etmesine mukabil, ufak Bulgaristan 10 milyona ulaşmıştır! Elektrik enerjisi istihsali aynı yıl Türkiyede 1458 milyon Kwh. civarındayken, Bulgaristan 2073 milyon Kwh. a erişmiştir.

Fabrikada yıkanan pancarlar

D.P. nin ümidi bu dağların ardında

Şu Avrupalıların Sefaleti !... Şu D.P. Türk iyesinin Saadeti!...

Aydemir BALKAN

D. P. iktidarının yıllardır hem kendine hem de vatandaşlara âdeta zorla inandırmağa çalıştığı bir sloganı vardır; Her şeyin iyisi bolu, güzeli bizdedir. Bizde bulamıyacağınız eşya, erişemiyeceğiniz meta yoktur.

Bu kanaatin, başarı kazanamamış olmanın sürüklediği bir ruh haleti ve bir aşağılık kompleksinin mahsulü olduğunda elbet psikologlarımız ittifak edeceklerdir. Ancak bu ruh haleti son zamanlarda öyle bir hüviyete bürünmüştür ki rahmetli Recep Pokeri anmamak imkânsızdır.

Kendi acı, çok acı şartlarımızı idrak etmek, buna sabırla katlanıp daha fazla çalışmak için teşvik icap edeceği yerde çocukça böbürlenmeler ancak rüştüne ermemiş bir siyasî zümrenin tezahürleri olmaktadır.. Ancak iş bu kadarla da kalmamaktadır. Şimdi bir de Avrupalıların geçim derdinden, sıkıntılarından, sefaletlerinden bahis açılmaktadır. Netice itibariyle denilmek istenmektedir ki, şu Avrupalıların sefaletini görün de haliniize şükredin!..

Tahsisattı Basının "alaylı" başmuharrirleri gerek yazıları gerek çeşitli yerlerdeki konuşmalarıyla bu fikri aşılamağa çalışmaktadırlar.

İktidar basınının mağşuş adamlarından bir tanesi son aylarda, Batı Avrupa memleketlerinde "uzunca" bir müddet ikamet etmiştir. Devletin kesesinden -yani sizin, bizim kesemizden, bol dövizle buralarda seyahata ve eğlenmeğe "mecbur" edilen bu zat, döner dönmez "büyüklerine" Avrupalıların içinde kıvrandıkları sefaleti hikâye etmeğe başlamıştır. Avrupada mal yokluğundan, olsa da para yokluğundan, ev derdinden, ahalinin vitrinleri yalnız seyrettiğinden, yiyecek azlığından bahis açan mağşuş başyazar belki bu şekilde sarfettiği dövizin ağırlığıyla ezilen vicdanını hafifletmek istemiştir. Döner dönmez Türkiyede refaha, bolluğa kavuştuğunu her vesileyle gürültülü bir şekilde ifade eden yazar, Avrupadaki ikamet "cezası" nın sona ermesinden - tabiî ancak zahiren, memnundur. Yazılarıyla da vatandaşları safça bir gayretle iknaya çalışmaktadır. Üstadın bu yazılarına ve sözlerine Hanyayı ve Konyayı bilen Türklerin ve yabancıların acı da olsa sadece gülecekleri bir gerçektir. Ancak mağşuş yazar, bazı şeyleri ilâve etmeği unutmuştur. Meselâ dışarıya çıkmak saadetine eren herkesin niçin bavullarını ve çantalarını kucak kucak akla hayale gelmez en basit eşyalarla doldurduğunu!. Meselâ şu çanta çanta ilâçların, tüplerin, şişelerin hikmeti vücudunu.. Onları bırakalım, sabun, ayna, krem, traş bıçağı, iğne, kahve, peynir, hardal vs. vs. yi... Acaba bütün bunlar D.P. nin mesut Türkiyesinde, D.P. nin refah içerisinde vatan sathında yok mudur?.. Sefalet içerisindeki Avrupadan, müreffeh D. P. Türkiyesine şu basit malzemenin aktarılması acaba sadece dostlara bir şaka olsun diye midir?... Avrupanın sefaleti.. Her yıl kemerini bir delik daha daraltmağa mecbur olan vatandaşların -tabiî kemeri olanların. İktidar sözcülerinin çizdikleri bu sefalet ve saadet tablosu önünde ne düşündükleri, veya niçin sadece düşündükleri kendileri için elbet bir ibret vesilesi olmalıdır. Ancak bu vesilenin gecikmemesi hepimizin faydasınadır.

Şu Avrupalıların sefaleti!.. D.P. yazarının bu lâflarına Avrupadaki kediler bile güleceklerdir.

Her devrin, her "şefin dalkavuğu, basit ruhlu insanlar bütün cemiyetlerde vardır. Bir dereceye kadar da bunlar o cemiyetlerin manevî muafiyetlerine hizmet eden bir nevi virüslerdir. Ancak başka yerlerde bunların bizde olduğu kadar büyük kitleye hitap edebilme şans ve imkânları yoktur. Onun içindir ki her vatan sever Türkün bu çeşit insanlar m tesirlerinin az olmasına dikkat etmesi lâzımdır.

Şu Avrupalıların sefaleti!. Bu sözler konjonktürün çok lehimize olmasına rağmen zaruret ve ıstırap içinde kıvrandırılan, büyük, pek büyük bir çoğunluğu en basit ihtiyaçlarını dahi temin edemiyen milletimizle alay etmek değil de nedir?. D.P. iktidarının, seçim hırsı ve gayretiyle dahi olsa, bu çeşit küçültücü alaylara fırsat vermemesi bir vatan borcudur. Çünkü sabırlı ve vakur Türk milleti hemen her şeye tahammül etmiştir. Yalnız bir şeye asla; gururu ile oynanmasına hiç bir Türk katlanamaz. Köylüsünden kentlisine; işçisinden rençberine kadar fakrü zaruret içerisinde bırakılan Türk milleti acaba böylece yalancı tablolarla oyalanmağa daha ne kadar tahammül edecektir?... Her mahalleden bir milyoner çıkmasını övünme vesilesi yapan D.P. iktidarı; bu milyonerlerin diğer yurttaşlarının sefaleti üzerine zengin olduklarını inkâr ettikçe, bu sorunun cevabını veremiyecektir. Ancak bu bekleyiş sadece kendi çukurunu kazmaktadır...

Pamuk tarlası

Seçmene taviz..

car istihsalinin 1.300 bin tondan aşağı düşmesi beklenemez. Bu durum karşısında yalnız fiat farkından ötürü pancar müstahsilinin eline 20 milyon lira daha fazla para geçecektir. Eğer başka hususlarda bir değişiklik husule gelmeksizin fiat farkının müstahsilin cebinde kalacağından emin olsaydık, seçim ikramiyesi de olsa, bu durumdan biz de en aşağı iktidar kadar memnun olurduk. Filhakika şeker sanayii, çimento sanayii gibi Demokrat iktidar zamanında süratle gelişen sanayi şubelerinden biridir. Yalnız bu şubenin gelişmesinin milli ekonominin pek yararına üolmadığı artık anlaşılmış bulunmaktadır. Çünkü iktisaden kalkınma safhasında bulunan memleketler artık istihlâk endüstrisini kurmak yoluyla kalkınma şıkkını terketmiş bulunmaktadırlar. Bugün daha ziyade ithalâtı kısıcı veya ihracı geliştirici sanayilerin kurulması yoluyla kalkınma şıkkı tercih edilmektedir. İkinci olarak daha Türkiyede millî şeker istihlâki ikiyüz bin tonu pek aşmamışken üçyüz bin ton raddesinde şeker istihsalinde bulunmak istihlak edilmeyen şekerin ihracı meselesini ortaya çıkarmakta ve bu da tıpkı 195S yıllarından önceki buğday ihracında karşılaştığımız meseleye benzer bir durum ortaya çıkarmaktadır. Kilosu doksan küsur kuruşa mal olan şekerler Yunanistan ve Yugoslavya gibi memleketlere 30-31 kuruştan satılmaktadır. Aradaki zarar ise gene dolambaçlı şekilde Merkez Bankası emisyonlarıyla karşılanmaktadır. Aşağıda zikrolunan rakkamlar Şeker Şirketinin Merkez Bankası tarafından reeskont ettirilmiş senetlerini göstermektedir.

OECE'nin Türkiyeye Dair Raporu

Bir taraftan yatırımlar, diğer taraftan "kâfi derecede enerjik olmıyan" bir para ve vergi politikası,.. Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtının, 1956 yılı sonu için Türk iktisadına koyduğu teşhis budur.

Bütün milletlerarası teşekküller gibi, OECE de üyelerini gücendi" recek lâflar yazmaktan son derece çekinir ve sadece üye memleketlerin hükümetleri tarafından gönderilen rakkam ve bilgiyi kullanır.

Buna rağmen OECE'nin nazik, fakat dikkatli iktisatçıları, resmi rakkamların arkasında yatan hakikati sezecek nüfuzlu bir görüşe sahiptirler ve bu görüşü iltifatkâr cümlelerin arasına sıkıştırmayı çok iyi bilirler.

İşte son raporda, Menderes hükümetinin para, kredi ve vergi siyaseti nazikâne tenkit edilmektedir. Türk hükümeti talebi kısmak için hiçbir tedbir almamıştır.. Ticari bankaların açtığı krediler, diyor rapor, 1955 de yüzde 19 artmış, 1956 da da yükselmeye devam etmiştir.

Kredi artışını tenkit eden mütehassısların, D.P. iktidarı için bunun bir iftihar vesilesi ve kalkınma nişanesi olduğunu idrâk edecek kadar Türkiyede hâkim yeni iktisadî nazariyeyi tanımadıkları anlaşılmaktadır. (Merkez Bankasının avanslarının da 1966 yılı zarfında yüzde 26 artmasını, OECE'nin iktisatçıları hoş karşılamamaktadır. Memleketimizdeki "zorlu" iktisatçıların Kristof Kolomb siyaseti de tabiîdir ki ecnebi iktisatçıların, meçhulüdür,)

Modası geçmiş iktisadî düşünceye bağlı mütehassıslar bütçenin astronomik rakamlara varmasını da tenkit etmektedirler. (Eksperler, sayısız Menderes hükümetlerinin - bir teknik kaza hariç - Maliye Bakanı Hasan Polatkanın son nutkunu, İngilizceye de tercüme edilmesine rağmen' herhalde görmemişlerdir. Zira görselerdi, yüksek bütçe rakkamlarının, en itiraz götürmez iktisadî kalkınma işareti olduğunu öğreneceklerdi.

Menderes hükümetinin orijinal iktisadî siyasetini pek iyi anlıyamıyan OECE mütehassısları, aksine, bir aralık Meclis kürsüsünde 4 üncü kabinenin programı olarak okunan "muhafazakâr siyaseti pek beğenmişlerdir. Hani şu "kitabiler"in senelerdir tekrarladıkları kitap lâfları: Yatırımların iç ve dış kaynaklara göre ayarlanması, döviz ve banka kredilerinin kontrolü, hakikaten denk bütçe, iktisadî devlet teşekküllerinin kendi yağıyla kavrulması, Merkez Bankasının banknotlarına başvurulmaması v.s...

Ecnebi mütehassıslar ballandıra ballandıra bu tedbirleri övüyonlardı. Polatkanın başına gelen teknik kazadan sonra, işini çok ciddiye alan bir Maliye Bakanının hazırladığı bu programın, modası geçmiş iktisadi fikirlere iltifat etmiyen Başbakan tarafından "taktik icabı," kabullenildiğini OECE'nin kitabîleri herhalde bilmiyorlardı.

O zamandan beri köprülerin altından nice yeni sular akmıştı...

Yılı	Miktarı Milyon T.L. olarak
1951	47,3
1952	47
1953	73,4
1954	100,5
1955	171,5
1956	210.

Görülüyor ki pancar fiatlarına yapılan zam da iktisadî tesirleri itibariyle hayli düşündürücüdür. Emisyon miktarı bu zamla daha da artacak, şekerin maliyet fatı daha da yükselecek, dışarıya yapılan ihracat ise geçen senelerdekinden daha elverişli şartlar içinde yapılamayacağından dahilî müstehlikler şekeri sahalıya istihlâk etmekte devam edeceklerdir. Her ne kadar pancar fiatlarına yapılan zamla Demokrat iktidar işi tatlıya bağlamak istemişse de pek de uzak olmıyan bir zaman içinde aynı iktidar veya ona halef olacak olan iktidar seçmelilerden şu sözü işitecektir: Aman ne zam, ne fiat ayarlaması istiyoruz. Sattığımız mahsûl karşılığında eski satınalma gücümüzü muhafaza edelim bize bu kadarı yeter!

Pamuk rekoltesi

1952 - 1958 bereket yıllarında hububat istihsalinde olduğu gibi pamuk istihsalinde de büyük artışlar kay dedilmiş, ani olarak yükselen pamuk fiatları müteakip yıllarda da istihsalin artması için bir kamçı vazifesi görmüştü. Son yıllarda senelik vasati pamuk istihsalimiz 130-140 ton arasındaydı. Bunun yarıdan fazlası Ege Bölgesinde, geri kalan kısmı da Çukurova Bölgesinde istihsal ediliyordu. Bu seneki istihsal hakkında edinilen son bilgilere flöre her iki bölgede de rekolte, düşük olup mecmu'istihsal 100 bin tonu pek aşmıyacaktır. Halbuki memleketimizde yıllık pamuk istihlâki 110 bin ton civarındadır. Bu vaziyet karşısında bu sene dışarıya pamuk ihraç etmiye pek imkân hasıl olmıyacaktır.

Tıpkı buğday fiatlarının şerbet piyasada Ofisin mübayaa fiatından yüksek olması dolayısiyle müstahsilin buğdayını ofise satmak istemeyişi gibi, -pamukçular da pamuklarını Birliklere satmak istememektedirler. Burada da gene malın paraya nazaran prim yapması veya servetin mal seklinde muhafazası, hadisesiyle karşılaşıyoruz ki bu da enflâsyonun bir tezahür şeklinden başka bir şey değildir.

Ticaret

Sun'i bolluk!

İktidarın seçimlere, sun'i de olsa bir bollukla girmek kararında olduğu anlaşılmaktadır. Yok olan ne varsa ithal edilecek, gümrüklerde bekliyen mallar ise tüccar tarafından çekilecek ve bir an önce piyasaya arzedilecektir.. Bunun için tüccarlar gümrüklerde bekliyen mallarının cinsi, miktarı, kıymeti, nev'i, menşe memleketi ve ithal müsaade vesikalarının tarih ve numaraları hakkında mahallin en büyük mülkiye âmirim bir beyanname vermek mecburiyetinde tutulmuşlardır. Böyle bir beyanda bulunmak için tüccarlara 48 saatlik bir müddet verilmiştir. Tüccarlar gümrüklerde bekliyen mallarını 15 gün-zarfında çekemedikleri takdirde bu mallar Ticaret Bakanlığı adına ve fakat alâkalılar nam ve hesabına gümrüklerden çekilecek, ihtiyaç sahiplerine intikal ettirilecektir.

Bu karar demokrat iktidarın liberal ekonomi esaslarına sadık kalarak bir iktisat politikası takip etmesi lâzım gelen bir bakanlığından, Ticaret Bakanlığından sadır olmuştur. Bu karardan maksat, sular kesildikten sonra borulardaki suyu bir an önce bitirmek arzusudur. "Sular kesilmiş ne çıkar! Evde bir kaç günü idare edecek kadar var" diyen bir aile babası ne derece mesuliyet hissinden uzak ise aynı şekilde eldeki mevcutlarını Ur an önce piyasaya sürerek sun'i bir bolluk yaratmak istiyen bir karar da mesuliyet hissi taşıyan zihnî bir gayretin mahsulü olmaktan uzaktır.

Tüccar malım gümrüklerden niçin çekmemiştir, niçin çekmemek istemektedir? Acaba meselenin bu tarafı üzerinde düşünülmüş müdür? Tüccar malını gümrükten çekmemektedir. Çünkü malını piyasaya arzedıp paraya tahvil etmektense servetini mal şeklinde muhafaza kendisine daha kazançlı gelmektedir.

İktidarın alacağı kararlar memleket dahilinde gerçekten bolluk yaratıcı mahiyette olması gerekirken, maalesef her işte olduğu gibi bu sefer de hukuk kaidelerini daha çetin hale getirerek müeyyideli bir iktisat düzenine gitme şıkkı tercih edilmiştir. Eğer şimdi sıkıntısı çekilen maddelerden bazıları bir kaç gün için ortaya çıkarsa kimse "nurlu bir istikbalin" gerçekleştiği tarzında bir zehaba kendisini kaptırmıyacaktır. Biz 1956 Haziranında Millî Korunma Kanununun bilmeyiz kaçıncı defa tadil edilmek suretiyle yeniden hayatiyet kazandığı vakit şimdikinden çok daha rahat ve iyi günler görmüştük, fakat kaç yıl değil, ay değil, gün devam etti.

K İ T A P L A R

YAŞAMASIZ

(Vüsat O. Bener'in hikâyeleri. Dost Yayınları: 4. **Mars** T. ve **S.A.Ş.** Matbaası, **Ankara _ 1957. 158 sayfa,** 200 **kuraş)**

Vüs'at O. Bener, ilk hikâye kitabı "Dost'u 1952 yılı içinde yayınlamıştı. O günden bu yana aradan 5 yıl geçti. Bu beş yıl içinde Vüs'at O. Bener, sessiz sedasız köşesinde kalıp çalıştı. Edebiyat adına, sanat adına bir takım şarlatanlıklar, bir takım lüzumsuz ataklar yapan "sözde sanatçılar" saflarında hiç gözükmedi. Kendi içine çekilmişti. Etliye sütlüye karışmıyordu. En mühimi, bazıları gibi hakkı olmayan bir şan ve şöhretin peşinde koşmuyordu. Sanatının çilesini kendi kendine çekiyordu. Hikâye sanatında yeni bir anlayışın peşine takılmıştı. Bu yolda denemeler, araştırmalar yapıyordu. Okuyucu karşısına çıkardığı hikayeler gayet az ve seçmeydi. Bunları da, daha ziyade bir hayli belli zümreye hitap eden Seçilmiş Hikâyeler Dergisinde yayınlıyordu. İşte Bener, beş yıldır sürüp giden bu deneme ve araştırmalarından sonra günün birinde karşımıza "Yaşamasız" adındaki kitabı ile çıkıverdi.

"Yaşamasız" 165 sayfa içine sığdırılmış en kısası 4, en uzunu 33 sayfa boyunda 15 hikâye getiriyordu. Bu hikâyelerin büyük bir kısmı Seçilmiş Hikâyeler Dergisinin devamlı okuyucuları için yabancı olmayan hikâyelerdi. Bener bu hikâyelerinde gayrı meşru çocuğunu düşüren bir kadının doğum sancılarından bir leblebicinin hayatına kadar türlü mevzuyu ele alıyordu. Dokunmak istediği meseleler de muhtelifti. Tek bir fikir üzerin de saplanıp kalmıyordu. Ama bütün bunların yanında Bener'in kitabının mühim olan tarafı sanat ve hikâye dünyamıza yeni bir ses, yeni bir hava getirmek iddiasında oluşu idi.

Bener, Batıya özenen, bazı Batılı yazarların havasını Türk edebiyatına ve hikâyesine getirmek gayretinde olan bir yazardı. Hikâyelerinden, hikâyelerindeki havadan, çok okuduğu, çok uğraştığı kolayca belli oluyordu. Öyle ki, bu çok okuma ve çok uğraşma zaman zaman Bener'in aleyhine oluyordu. Okuyucu Bener'in aşırı zorlaması karşısında bıkkınlık getiriyordu. Belki bir kaç hikâyede hissedilen "yapmacık" hâlini ister istemez bütün hikâyelerin müşterek vasfıymış gibi kabulleniveriyordu. Pek tabii ki bu da yazar aleyhine oluyordu.

Yapmacık, daha kitabın adından başlıyordu. Okuyucu ister istemez "Yaşamasız" adını yadırgıyordu. Ne demekti yaşamasız? Kafasından bildiği kelimeleri geçiren okuyucu, kendi kelime dağarcığında bu kelimeye karşılık bulamayınca, tutup sözlükler karıştırıyordu. Ama yaşamasızın karşılığına sözlüklerde de rastlamak mümkün değildi. Tabii çok defa reaksiyon kötü oluyor ve okuyucu daha adına akıl erdiremediği kitabı fırlatıp bir kenara atıyordu. Sonra insaf edilsin, bu memlekette kaç kişi bir kitabın adının manasım anlayabilmek için sözlüklerle - mözlüklerle uğraşır. Büyük çoğunluk daha kitabı eline aldığı anda bırakmağa müheyya vaziyettedir. Bu ise kitabın yazarı ve kitap aleyhinde ilk kötü puvandır.

Şayet okuyucu, sabırlı ve hikâye sanatıyla alâkalı birisiyle kitabın üstünde biraz daha ısrarla duruyordu. Kitabın ilk hikâyesinin adı "İlki" idi ve okuyucu hemen şu satırlarla burun buruna geliyordu: "İstasyon gerilerde kaldı. Büyük, yo-

Vüs'at **O. Bener**
"Yapmacık" meraklısı

ğun, taş. Puslu ışıkları yaygın. Acı soğuk. Atların nalları buzları kırıyordu. Sokak lambaları ölü ölü mat aydınlıkta. Ağaçlar çıplak, donuk, katı. Şehir tortoptu, dumansızdı, büzülmüştü. Mangallarda kıvılcımlar bile sönmek üzeredir. Üstlerini örten kül çoktan soğumuştur. Odalar soluk kokuyordur: Ağır, kekre......"

Görüldüğü gibi birkaç satırın içine sığdırılmış - sığdırılmış ne kelime? teksif edilmiş - 12 . 13 cümle. Çoğu iki üç kelimelik en uzunu ise 5 kelimelik 12 . 13 cümle... Sonra gece karanlığında süratle giden bir trenin uykuyla dolu kompartımanında, uyumakla uyumamak arasında bocalayan bir yolcunun duyduklarına benzeyen muttarit bir tıkırtı. Bu da üslubun hususiyetini teşkil ediyor. Üstelik, ağır bunaltıcı bir hava **Sıkı** tutulmak istenirken elden kaçırılmış bir ip ucu gibi uzayıp giden hikâye. Bol tasvirî az iş... **Türk**çeyi yeni öğrenen bir yabancının konuşmasını andıran bir anlatış tarzı. Felsefeden de öte birşeylere bulanmış fikirler. Sonra teferrüat, teferrüat...

Bunlar Vüs'at O. Bener'in hikâyelerini batırmak isteyen kararlı bir münekkidin, haklı olarak rahatça ileri sürebileceği tenkitler.

Yaşamasız'ı bir çırpıda okuyup da tadına varabilecek okuyucu az çıkar. Yaşamasız'ı okumak herşeyden önce bir sabır, bir tahammül ve hatta biraz da iyi niyet ve mümarese işi. Kitap bütünüyle değilse inle meselâ "Kan" adlı hikâyede olduğu gibi çoğunluğu ile boğucu ve bunaltıcı bir hava içinde. Gel gelelim "Yaşamasız" öyle bir ağızda verin dibine batırılıverecek kitap da değil. Bütün kusurlarına, bütün aksaklıklarına rağmen Yaşamasızın, sabredilir aranırsa bir takım değerler taşıdığı da görülür. Bir defa bunların en başında Vüs'at O. Bener'in azmi geliyor. Bener, eserinde de kolayca görülebileceği gibi büyük bir cehd ve gayretle çalışmış. Daima ve daima alışılagelmiş olandan uzak durmayı bilmiş. Şuurla çalışmış. Teni bir şeyler getirmek iddiasında olduğunu bir an bile aklından çıkarmamış. Nevi şahsına münhasır diyebileceğimiz bir usulü denemiş. Hikâyede mevzuu tamamen inkâr etmemiş ama, bunu ikinci plâna atmış. Birinci plâna anlatış şeklini, geçirmiş. Anlatışta da bir yemlik yapmaya uğraşmış. Yalnız düz cümleyi değil, devrik cümleyi de zorlamış. Kendine has bir üslûp bu mak peşinde koşmuş. Bunun için de bütün yolları denemiş. Ortaya çıkan belki pek abım şahım bir şey değil ama, yüzde yüz orijinal. Kendisini hikâyeye çeşitli unsurları bir arada koymaya zorlamış. Bizim hikayecilerimizin çoğunda olmayan bir yolu da denemiş: Gelmiş zamanla geçmiş zamanı, aralarına ayırıcı bir şey koymadan iç içe yerleştirmiş. Gerçi bu deneme biraz karışık olmuş, dolay ısı ile de hikâyeler üst üste çekilmiş film negatiflerine dönmüş ama, ne. olursa olsun bunu denemek şerefi Bener'e ait. Zamanla bu karışıklıklar giderilebilir. Bener'in gayretlerinden birisi de mümkün olandan da fazla bir şekilde öz türkçeye ehemmiyet vermesi. Hikâyelerinde hiç çekinmeyen yeni, duyulmamış kelimeler kullanması. Hattâ kendisinin kelimeler icat etmesi.

Yaşamasız. 1000 okuyucudan 10 una, ya hitap eder ya etmez bir eser. Benere de başarılı bir hikayeci diyebilmek hayli zor. Ama bütün bunlara rağmen Bener, cesur bir denemeci, sanatını bir hayâl uğruna harcıyabilen bir fedai olarak takdire şayan...

Siyaset

Piraye Bigat
İlk göz ağrısı

Hayali cihan değer

Seçimler artık çok yaklaşmıştı ve birçok kadın toplantılarında siyasetten söz etmek modadan bahsetmek kadar tabii birşey olmuştu. İşte gene böyle bir toplantıda 14 Mayıs 950 den bahsediliyordu. O ne güzel gündü. O sırada memleket dışında bulunan bir hamttı yabancıların, ismini bile pek iyi bilmedikleri Türkiyeden ne kadar sitayişle bahsettiklerine şahit olmuştu. Nasıl oluyordu da bu millet sessizce böyle bir inkılâbı başarmıştı ve burnunu bile kanatmadan tek parti rejimini yıkmış, en olgun bir şekilde demokrasi dünyasına "katılmıştı? Türkü iyi tanımayan birçok kimse buna şaşıp şaşıp kalıyorlardı.

Odada bulunan, ufak tefek, ince, zarif bir hanım bütün bu sözleri tatlı tatlı gülümsiyerek dinliyordu. Güzel bir hatıraya daldığı muhakkaktı.

Yavaşça: "— Bunu millet istedi dedi, o gün bir imtihan günü idi. Türk milleti demokrasiye ne derece lâyik olduğunu işte o gün ispat etti. Yoksa demokrasi rejiminin, fikir hürriyetinin, serbest tenkidin önderliğini yapan muhalefet partisinin o zamanlar, ne muazzam bir teşkilâtı vardı, ne de parası."

Bir an sustu sonra heyecanla:

"— Hattâ memlekette o zamanlar benzin tahdidi vardı" dedi, "seçim yaklaşmıştı ve köylere ulaşamıyorduk.. Ama bizi, iktidar partisinin, propaganda için, halkın hizmetine tahsis ettiği bedava arabalar taşıdılar. Dosyalar, evraklar işte bu arabaların bagajlarında Anadolunun dört bir tarafına ulaştılar. Böylece,imanla, kazandık..."

İnce, zarif hanımı dinliyen arkadaşları bir an hayretle birbirlerine baktılar..

"— Dikkat ediyoruz D. P. den hep biz diye bahsediyorsunuz", dediler "halbuki Hürriyet Partisine geçtiğinizi duyduk."

Genç kadın, bu sözleri de gülümsiyerek dinlemişti.

"— Evet, dedi. D. P. den ayrıldım ama aynı programa, aynı prensiplere 950 de bütün demokratları saran o aynı imana bağlı olarak kaldım. O zamanki liderimiz bize şu fikri aşılamıştı: Parti miliste hizmet için bir vasıtadır. Evvelâ millet sonra parti düşünülecektir. Bu sözlere fazlaca kıymet verdiğim içindir ki bugün Türk milleti henüz demokrasiye lâyık değildir tezini müdafaa eden bazı D. P. idarecileri ile beraber çalışmama imkân kalmamıştır. Benim kanaatimce bir insan bir partiye, programına inanırsa girer, bu yolda memlekete hizmet edebileceğine kanaat getirirse girer, bir idare heyetine yaranmak mecburiyetinde değildir."

Herkesin bildiği isim

Genç kadın heyecanlanmıştı.. Birden sustu. Odadakiler merakla tekrar onun konuşmasını bekliyorlardı. Çünkü bu mert sözlü, ufak tefek zarif hanımın Türk siyasi tarihinde siyaset kadını olarak muhakkak ki mühim bir yeri olacaktı.. Vakıa o ne milletvekili olmuştu, ne de muhalefet yıllarında saflarında çalıştığı parti iktidara gelince, yüksek mevkiler işgal etmişti. Ama gene de ismi. hiç kimsenin meçhulü değildi: Piraye Bi-

Radyoda Kadın Saati

Jale CANDAN

Ankara Radyosunda Pazar sabahları bir kadın saati vardır. Ben bu kadın saatini sever, fırsat buldukça da dinlerim. Bu programın çok daha mükemmel olması mümkündür. Fakat bu günkü haliyle de el attığı mevzular bakımından alaka çekici ve faydalı olduğu muhakkaktır. Benim bildiğime göre bu saat, Türk Kadınlar Birliğine aittir ve gene bildiğine göre, Türk Kadınlar Birliği siyasetle uğraşmaz. Buna rağmen zaman zaman, bu kadın saatinde bariz bir siyasi propaganda havası sezilmektedir. Nitekim Ankarayı kalbinden vuran sel felâketi münasebetiyle yapılan bir konuşmada, muhalefet önce imalar şeklinde sonra da acık ithamlarla suçlandırılmaya çalışılmıştı. Vakıa ben siyasi mevzuları kaçınılması icab eden, tehlikeli, yaklaşılmaz tabu mevzular olarak telakki edenlerden değilim ve seçimlerin bu derece yaklaştığı günlerde "Türk Kadınlar Birliğinin seçmen kadını aydınlatması bakımından birçok faaliyetlerde bulunmasını bir hak, hattâ bir vazife olarak kabul ederim. Mesela bu saatte, Türk kadını oyunu kullanmaya, siyasî vazifesini şuurla yapmaya davet edilebilir. Bu saatte ona seçimler hakkında bilgi verilebilir. Bitaraf bir görüşle hükümetin icraatı, diğer partilerin programı izah edilebilir. Bugün demokrasinin hüküm sürdüğü bütün memleketlerde seçim zamanı, kadın dernekleri bu şekilde faaliyetler göstermektedirler. Bizim hoş görmediğimiz partizanca hareket edilmesidir. Hele radyodan yalnızca iktidarın faydalanacağını düşünecek olursak, Türk Kadınlar Birliğinin bu mevzuda çok daha temkinli davranması lüzumu açıkca ortaya çıkar.

Biz bitaraf bir vatandaş olarak böyle düşünüyoruz. Ama demokrat partili de olsaydık başka türlü düşünmemize imkân yoktu. Madem ki seçim zamanı radyo gibi memleketin en ücra köşesine ulaşan bir vasıtadan yalnızca iktidar istifade edecektir, bunu hiç olmazsa büyük bir incelikle, insafla, ithamlara girişmeden yapması şarttır. Psikoloji bunu emreder. Çünkü particilik bir yana, makul olalım ve düşünelim. Bir adamın ağzını bağlayıp onu meydana Çıkarsak, sonra da karşısına çıkıp mütemadiyen kendimizi methedip, onu zemmetsek, gelip gecenin sözlerimize kulak asmasına imkân var mıdır? Bu vaziyette haklı dahi olsak kaybederiz; çünkü bu tip tek taraflı propaganda, en çok bu propagandayı yapana dokunur. Simdi bir de üstelik bu ağzı bağlı adamı en ağır suçlarla itham ettiğimizi tasavvur edelim. Gelip geçenlerin gösterecekleri reaksiyon adamın ağzındaki bağı çözmek olacaktır. Çünkü hakim hükmünü vermeden iki tarafı dinler. Bunu hissetmek için ne âlim olmak lâzımdır ne de demokrasiden ve insan kaklarından haberdar olmak. Hattâ okur yazarlık bile şart değildir. Adalet ve müsavat fikri insanlarda doğuştan mevcuttur. Bizce "Radyoda Kadın Saati'ni de bu yanlış zihniyete feda etmiyelim, istifade ediyorduk, yazık olur.

gat, batılı manası ile siyaset adamı olmasını bilen, prensiplerden ve parti programlarından başka hiçbir kuvvete baş egmiyen bir kadındı. Bütün dâvalarımızın ancak demokrasi rejimi içinde halledilebileceğine emindi. Demokrasi öyle söylenildiği gibi herkesin başıboş bırakıldığı anarşiye müsait bir rejim değildi.. Bilâkis başkasının hürriyetini tehdit etmiyen bir hürriyet anlayışı içinde bütün vatadaşların kanunlara sıkı sıkı bağlı oldukları bir rejimdi. Demokrasi idareciden evvel, ferdi düşünürdü. Zaten idareci olmadan önce insan fert değil miydi? Demokrasi rejiminde bütün vatandaşların hak ve hürriyetleri müsavi şekilde teminat altına alınmıştı. Bu bakımdan söz ve yazı hürriyeti, halkın devamlı kontrolü, her idarenin ergeç düşebileceği hakikati, keyfi hareketleri, hatâları ortadan kaldırmıştı. Söz ve yazı hürriyeti olan bir memlekette "iltimaslar" mecburen ortadan kalkardı. Çünkü tanıdıklarını, eşini dostunu korumak için onlara liyakatleri fevkinde mevkiler veren idareciler teşhir edilip yıpranmak tehlikesi ile karşı karşıya idiler. Böylece suiistimaller, her tip haksızlık, liyakatsizlik derhal meydana çıkardı. İltimas kalkınca, ihtisasa hürmet hissi yerleşirdi. Böylece o memleketin iktisadiyatı, dış siyaseti, imarı ve bütün meseleleri ehil ellere tevdi edilirdi. Devlet birbirine bağlı olarak, müstakilen çalışan, çok parçalı, tıkır tıkır işliyen bir makineye benzerdi.. Vakıa direksiyon gene bir elde idi ama bu direksiyonun vazifesi, her parçaya kendi vazifesini yapma imkânını vermekten ibaretti. Bu şekilde, kontrol altında iş gören idare adamlarının da aynı kuvvetle kanun himayesinde oldukları aşikârdı. Kim demiş ki gazeteci veya herhangi bir siyasî rakip bir devlet adamını istediği gibi lekeleyebilirdi? "İspat hakkı" haksız ithamları, hakaret ve tecavüzleri önliyen en büyük kuvvetti. Talan söyliyen, kanunun pençesinden kurtulamazdı, üstelik meydana çıkan bir iftira, bu iftirayı yapanın mesleki hayatım yıprandırırdı. Kısacası Demokrasi rejiminde hiçbir zümre, ekseriyette de olsa, bir diğer zümrenin hak ve hukukunu çiğneyemezdi.

Amerikan kıs kolejini bitirdikten sonra, İstanbul Hukuk Fakültesinden mezun olan ve demokrat memleketlerde vazife görmüş olan Piraye Bıgat işte bütün bunlara inanmıştı ve inançlarını terketmektense partisini terketmeyi tercih etmişti.

Meslekler

Bir açılış merasimi

Mavi elbiseli, beyaz gömlekli genç kız dolabını açtı, "kep" ini çıkardı. Onu başına yerleştirirken bir an aynaya baktı, gülümsedi.. Etrafında birçok genç kızlar aynı tebessümle aynı hareketi yapmışlardı, sonra teker teker yatakhaneyi terkettiler. Hertaraf, kreton örtülerle süslenmiş yataklar, lavabolar, parkeler ve fayans pırıl pırıldı, koridorlar aydınlık ve ferahtı. Mavi elbiseli beyaz gömlekli genç kız merdivenlerden inerken kapalı kapılara bir göz attı: Yarın bütün bu kapılar açılacaktı. Her yataktan yardım istiyen bir ses duyulacaktı. Genç kızın kalbi heyecanla doldu. Kendisini çağıran her sese cevap verecekti, her derdi hafifletmeğe çalışacak, hasta ile hemşireyi birbirine bağlıyan sıcak şefkat bağını hiçbir zaman koparmıyacaktı, Vaktiyle bir yerde okuduğu cümleyi hatırladı. "Eğer kalbinizde merhamet yoksa hiçbir zaman hemşire olamazsınız." Genç kız hemşire olmaya, iyi bir hemşire olmaya azmetmişti. Aşağı kata indiği zaman, büyük bir kalabalıkla karşılaştı. O gün Ankara hastahanesi, Hemşire Ebe - Laborant Okulunun açılış merasimi yapılmıştı.

Cebecide açılan hastahanenin umumî görünüşü

Parayı veren, düdüğü çalacak...

Modern bir hastahane

Hastahane, Türkiyenin en modern. en yeni tıbbî cihazlarına sahipti. Bina, Hemşire Okulu ve hastahane olarak inşa edildiği için neni hastaların, hem hemşirelerin, hem de diğer personelin her türlü konforu düşünülmüştü. En üst kattaki mutfak, en alt kattaki çamaşırhane, doktorların dinlenmesine mahsus salonlar, nöbetçi asistan odaları, okul kısmındaki muazzam anfi, beş yüz kişilik modern sinema salonu, dinlenme yerleri hakikaten tatmin edici idi. Lüks hasta odalarında gayet şık bir banyo, güzel manzaralı bir balkon, hastanın, baş ucunda radyosu vardı, dolaplar gömme idi ve her oda başka bir renkti Hele kretonlu divanlar bu odalara bir hastahane manzarasından ziyade bir ev manzarası veriyordu. Bütün bu konfor büyük bir sadelik içinde. yapılmıştı. Koğuşlar da ferah ve temizdi. İşte hemşireler bu hastahanede tatbiki dersler görerek dört senede mezun olacaklardı. Üç sene meslek ve kültür dersleri yaptıktan sonra 20 lira aslî maaşla mezun oluyorlardı. Fakat hemşire kolejini bitirebilmek için bir sene daha, 25 lira asli maaşla ihtisasları üzerinde çalışmaları şarttı. Orta Okulu bitiren, onbeş yaşından küçük ve yirmi yaşından büyük olmıyan her genç kız hemşire olabilirdi. Hemşire koleji, bu mesleği seçen genç kızlara her bakımdan yükselmek, iyi görerek, iyi çalışma zemini bularak yetişmek imkânları veriyordu. Şayet biz hemşireye kıymet vermesini öğrenecek olursak hemşirenin hastaya kıymet vermesini Öğreneceği muhakkaktı.

Koyu gri tayyörlü, kısa siyah saçlı ince zarif bir hanım işte bütün bunları düşünerek beyaz önlüklü genç kızları seyrediyordu.. Hemşire Türkân Gürkan Hemşire - Ebe - Laborant Okulunun müdür muavini idi ve muhakkak ki o gün hayatının en mesut günlerinden birini yaşıyordu.. Çünkü bu genç hemşirenin en büyük gayesi Türk hemşiresinin de, dünyadaki meslektaşları gibi' lâyik olduğu mevkiye ve kaliteye ulaşabilmesi idi.'

O gün Ankara Hastahanesinde çalışma zevkinin verdiği sevinci duyan yalnız hemşireler ve hemşire namzetleri değildi.. Hertürlü imkanla çalışabilmek zevkini duyan birçok doktor da vardı. Hariciye kliniği baş asistanı Dr. Haluk Mer, gen ameliyathaneyi gezen halka, büyük bir nezaketle hertürlü izahatı veriyordu. Mavi fayanslı duvarlar, kauçuk yatak, en son sterilizasyon tertibatı ve bilhassa ameliyathanedeki yumuşak, huzur verici neş'eli hava insanı cezbediyordu. Bir seyirci hanım: "İnsanın burada ameliyat olası geliyor" dedi.

C E M İ Y E T

Ayşe Sultan
Atatürk'ün izinde...

Suriye Dışişleri Bakanı Salah Bittar Amerika'ya giderken bir saat kadar Yeşilköy'de durarak gazetecilerle konuştu. Hep dostlukları bahseden Bakan şöyle dedi: "Biz Türkiye ile dost olmak istiyoruz. Komşuluk bunu icab ettirir."

Amerikan Ayan Meclisinin Demokrat üyelerinden T, Mc Donald İstanbul'da muhabilerle görüşürken Kıbrıs meselesine dair fikri sorulunca şu cevabı verdi: "Sözümün memleketinizde iyi karşılanımıyacağını biliyorum ama, ben taksime taraftar değilim."

Komedi ustası Muammer Karaca'nın Demokrat Parti saflarında siyasî vazife almasından birkaç gün sonra "halk sanatkârı" Aziz Basmacı da ona iltihak etti. Beyoğlu ilçe seçim kuruluna dahil olan sayın sanatkâr imar ve kalkınmanın tamamtanıması için Demokrat Partinin iktidarda kalmasının elzem bulunduğu vesaire gibi mevzularda gazetecilere" bir haydi tuluat yaptıktan sonra, bir suale cevaben, kendi adaylığını koymayı düşündüğünü de söyledi. Ayni gün Halide Pişkin'in de yine D. P.. tarafından aday gösterileceği rivayeti çıktı. Bu adaylık ihtimallerinin bazı vatandaşlar tarafından niçin hayretle karşılandığını anlamak zordur; ihtimaller tahakkuk ederse sanatkarların yeni yerlerini yadırgamaları için hiçbir sebep görülmemektedir.

İstan'bulu uğrak yeri yapan Arap âdeminin "aristokrasi"'si ve idarecileri arasında gelenler, gidenler, kalanlar:

Irak'ın eski 'başbakanı Sir Nuri Said Londra'dan uçakla teşrif edip doğru Hilton Oteline indi. Sabık ekselans nedense gazetecilerle görüşmek istemediler.

Kralının alacağı kıza nişan yüzüğü getirmek gibi mühim bir vazifeyi muvaffakiyetle tamamlamış bulunan Irak Başbakanı Ahmed Cevdet ile saray nazırının şereflerine verilen bir ziyafetin güzide davetlileri arasında Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, Başbakan Adnan Menderes, ve Devlet Bakam Fatin Rüştü Zorlu da vardı.

Suudî Arabistan Kralının erkek kardeşlerinden milyarder - prens Abdullah Bin Abdül Aziz Al Suud uçakla ve maiyetiyle gelip Yeşilköy'e kondu. Arapçadan başka dil bilmediği iddia olunduğundan muhabirler kendisiyle görüşemediler.

Fas Sultanının küçük kızı Ayşe Sultan tekrar İstanbul'a gelerek bir basın toplantısı yaptı. Önce türlü güçlük çıkaran ağzı sakızlı saray nazırının bertaraf edilmesinden sonra da erkek muhabirler pek not alamadılar ve söylenenleri kız arkadaşlarından öğrenmeğe mecbur oldular. Zira yirmi yedi yaşındaki güzel prenses son derece dekolte siyah kadife elbisesinin içinde- cidden cazipti. Söylenenlerin özü: Fas'ta Atatürk inkilâplarının yapılmasına çalışılmaktadır, fakat dini taassubun şiddeti yüzünden Türkiyeye nisbetle ağır gitmek zarureti vardır.

Beş kız doğurup erkek doğurmasından ümid kesildikten sonra Kral Faruk tarafından boşanan sabık kraliçe Feride'nin iki aydır Boğazi çinde bir dostunun yalısında dinlenmekte olduğu meydana çıktı. Gazetecilerden saklanmakta olan sabık kraliçe kısa bir müddet sonra tnemleketimizden ayrılacaktır. Sebep ikinci sabık kraliçe Neriman'ın İstan, bula geleceği bildirilmektedir.

Tanınmış sanatkârımız Lerzan Bengisu artistik; tahta oymalardan mürekkep bir sergi açtı. Sergideki nefis eserleri takdirle seyreden İstanbullular Lerzan Hanımın sanat dışı marifetine de aynı derecede hayran kalarak hep şu suali sordular: "Odunu nereden buldunuz?"

İçin yoksa şahid ol" atasözünü bilmeyen bir vatandaşın işgüzarlığı ile İstanbul telefonlarının perişan hali bir araya gelince vuku bulan bir hâdise polisi saatlerce boş yere uğraştırdı. Fuat Ergün adında genç bir tüccar telâşla zabıtaya müracaat ederek bir telefon konuşması esnasında hatlar karışınca kalın sesli bir erkeğin "Cesedi daha kaldırmadık, sen lâzımgelen şeyleri hazır et, te, ben parayı bulunca gönderirim" gibi şeyler söylediğini duyduğunu bildirdi. Polisin gayretli tahkikatı sonunda yakalanan Kasımpaşalı bir bakkal telefonda normal bir cenaze kaldırma işinden bahsettiğini açıklayınca mesele anlaşıldı.

Son zamanlarda, bazı sinir hastalarının doktorlardan aldıkları raporlarla yetkili mercilere müracaat ederek kahve istedikleri bildirilmektedir. Kendilerine müsbet cevap verilir de bu müracaat şeklinin tesirli olduğu haberi yayılırsa mezkûr makamların kadrolarını bir hayli genişletmek mecburiyetinde kalacakları muhakkaktır, zira memleketimizde şu veya bu madde sıkıntısı yüzünden, sinir doktorundan rapor alamıyacak pek az vatandaş kalmıştır.

Bir Amerikan firması bazı ticaret odalarımıza müracaat ederek "hatıralık" kahve kaşıkları istemiştir. Memleketimizde kahve bulunmadığına göre kahve kaşıklarının ihracında bir mahzur görülmese gerektir. Hattâ pilsiz radyo, mürekkepsiz dolmakalem, lâstiksiz otomobil gibi başka hatıralıklar da ihraç etmemiz mümkündür.

Hindistan

Başlangıcın sonu

18. Venedik Festivali sona erdiği gece festivalin neticeleri okunurken, herkesin dikkati birinci . gelen film üzerine toplanmıştı. Jüri, "Altın Aslan"ın, Satyajit Ray'un çevirdiği Hint filmi "Aprajita - Yenilmez"e verildiğini bildirdi. Böylece Hint sineması ve S. Ray, iki yılda ikinci defa milletlerarası mükâfatı kazanıyordu. Geçen yılki Cannes Festivalinde de Satyajit Ray'ın "Pather Panchali - Panchali Baba" filmi "insan belgesi" mükâfatını almışta. Bu iki hadiseye Bimal Roy'un "Du Biga Zamin-İki Karışlık Toprak" filmiyle 1954 teki Cannes Festivalinde aldığı bir milletlerarası mükâfat eklenince, alâkalıların nazarlarının Hindistan sinemacılığı üzerinde toplanmasından tabiî birşey olamazdı. Ne var ki, Hindistan sinemacılığında gerçekten dikkate değer bir gelişme ancak şu son birkaç yıl içinde meydana gelmişti. Zira bugün Birleşik Amerika ile Japonyadan sonra dünyanın üçüncü büyük sinema endüstrisine sahip olmasına, film yapımı bakımından Birleşik Amerika'dan sonra, hattâ bazı yıllar önce gelmesine ve kırk beş yıllık bir tarihi olmasına rağmen Hint sinemacılığı ancak savaştan sonraki birkaç filmle milletlerarası alanda dikkati çekebilmişti. Üstelik bu filmler de henüz tam mânasiyle büyük eserler sayılamazdı. Hint sinemacıları kırk yıldan beri ilk defadır ki "birşeyler" yapabileceklerini göstermiş bulunuyorlardı. Asıl güç iş de bundan sonra başlıyacaktı.

İsa'dan Krishna'ya

Hindistan'da sinemacılık, dünyanın diğer birçok memleketindeki gibi başlamıştı. Hindistanlılar sinemayı 1896 da Bombay'a gelip icatlarım tanıtan Lumiere Kardeşler sayesinde ilk defa görüp tanımışlardı. Devamlı sinema salonlarının açılması ise bundan on yıl kadar sonra başlar. İlk Hint filminin çevrilmesi başlı başına bir hikâye olabilecek hususiyetteydi. 1911 Noelinde Bombay sinemaları "İsa'nın Hayatı" adlı bir filmi göstermeye başlamışlardı. Hint filmciliğinin babası sayılan Dadesaheb G. Phalke bu' filmin o kadar tesiri altında kaldı ki, İsa'nın yerine eski Hindistan'ın en büyük Tanrılarından olan Krishna'yı tanıtacak bir film çevirmeyi düşündü. Fakat Phalke sinemayı ancak seyirci olarak tanıyordu. Hindistan'da ise bir film çevirmek için gerekli malzemenin hiçbiri yoktu. Üstelik hiçbir sermayedar, tanımadığı böyle bir iş sahasına para yatırmak istemiyordu'. Küçük bir sinema tekniği kitabı okuyan, çevireceği filmin teçhizatını sağlamak için de Avrupa'yı dolaşan Phalke memleketine dönünce Krishna'nın hikâyesi yerine Hint mitolojisinin tanınmış hikâyelerinden biri olan Harishchandra'yı seçti. 1913 te Bombay sinemalarında gösterilmeğe başlıyan "Raja Harishchandra", Hint filmciliğinin ilk eseri oluyordu. Phalke 1918 de de, ilk tasarladığı Krishna'yı çevirdi. 1944 te ölene kadar 125 film çeviren Phalke, Hint sinemacılığının ilk adımlarının atılmasında büyük bir rol oynamıştı. Aynı zamanda büyük güçlükleri yenmek zorunda kalmıştı. Malî ve teknik zorluklar yanında geri bir zihniyetle de mücâdele etmek mecburiyetindeydi. Gerek Phalka gerekse onunla birlikte sinemacılığa başlıyan ilk öncüler meselâ filmlerine kadın oyuncu bulamıyorlardı. Sinemanın adî bir meslek gibi görülmesi kadınların filmlerde rol almasını önlüyordu. Bu yüzden başlangıçta kadm rollerinden çoğunu erkekler oynuyorlardı. Fakat kadın rolüne çıkan erkekler, eski bir geleneğin tesiriyle bıyıklarını kesmeyi kesin olarak reddettiklerinden ilk Hint filmlerinde bıyıklı kadınlara raslamak olağan bir işdi.

Sesli sinemanın çıkışına kadar Hindistan sinemacılığının gelişmesi bir kaplumbağa yürüyüşünü andırmaktadır. Bu arada en önemli olaylar, sinema salonlarının yavaş yavaş artması, belli başlı birkaç büyük şehirde film şirketlerinin kurulması, film yapımının Bombay, Kalküta gibi birkaç şehirden kuzeye ve güneye doğru yayılmasıdır. Böylece 1921 de 121 olan sinema salonları 1927 de 251 e, film yapımı da 1922 de" 63 ten 1927 de 108: e kadar yükseldi. 1917 de J. F, Madan "Nala Damyanti" ile Bengal'deki ilk filmi çevirdi. Güney Hindistan ise 1921 de "Bhishma Pratigya" ile ilk filmini verdi. Pencap bölgesindeki ilk film de 1924 te çevrilen "Asya Işığı" oldu. Bu gelişmelere rağmen Hindistan'da oynıyan filmlerin çoğu yine de hariçten geliyordu. 1926-27 yılında Hindistan sansürünün incelediği filmlerden % 73 ü yabancı filmlerdi. Üstelik bunlar yerli filmlerden daha çok tutuluyordu. En çok sevilen artistlerin başında da Charlie Chaplin, Harold Llyod ve Douglas Fairbanks vardı.

Seslinin doğuşu -

1931 yılında çevrilen, ilk sesli Hint filmi "Alam - Ara" ile Hindistan sinemacılığı yeni bir deyreye giriyordu. Sesli filmin çıkışı bir yandan çözülmesi güç meseleler ortaya atarken bir yandan da Hindistanda sinemanın, hiç olmazsa endüstri olarak hızlı adımlarla yürümesini sağlamıştı. Sesli filmin ortaya çıkardığı başlıca güçlük, Hindistan'da bütün yarımadaya yayılmış bir ana dilin olmayışı idi. Bir bölgenin dili öbür bölge için tamamiyle yabancı olduğundan sözlü filmlerin yayılışı oldukça güçlükle karşılaşıyordu. Bundan başka, henüz fakir bir kuruluşu olan Hint film endüstrisi sesli filme göre hazırlanmamıştı. Bununla birlikte Hint halkının çok sevdiği müzik ve şarkıların filmlere bol bol sokuşturulması, onların yayılmasına, yabancı filmlere karşı tutulmasına yaradı Bölgeler arasındaki dil ayrılıkları da her bölgede ayrı ayrı sinema endüstrilerinin kuruluşunu sağladı. Sesli filmin çıkışından on yıl sonra 1940 ta çevrilen 162 film dil bakımından şöyle ayrılıyordu: Hindustanî 77, Tamul 35, Bengali 18, Teleğu 12, Mahrati 10, Pencabi ,8, Malyalam 1, Ordu 1. Dil güçlükleri bir yana bırakılırsa, şarkılar ve müzik

'Panchali Baba'
Hayata hazırlık

seyircilerin yakınlaşmasını sağlamaktaydı.

Savaştan sonra

İkinci Dünya Savaşı başlarken Hint sinemasının ortaya koyduğu eserler başlıca üç kısma ayrılıyordu: Mevzularını Hint mitolojisinden, tarihinden alan tarihi filmler; Douglas Fairbanks'ın "Bağdat Hırsızı" ile Hint sinemacılığında başlıyan macera filmleri; sosyal mevzulu pimler. Savaşın başlaması bunlar üzerine hemen hiçbir değişiklik yapmadı. Bütün savaş yılları içinde savaşı mevzu alan filmler dördü beşi geçmez. Bundan dolayı savaşın sona ermesinden sonra da Hint sineması yine bu üç kola ayrılan prodüksiyonu muhafaza ediyordu. Fakat gerek savaş yıllarının memleketteki tesirleri, gerekse Hindistan'daki bağımsızlık mücadelesi, nihayet Hindistan'ın bağımsızlığa kavuşması yavaş yavaş sosyal mevzulu filmlerin daha geniş ölçüde yer almasına yol açtı. Hint filmciliğinin bugünkü neticelere erişmesinde de bu değişikliğin mühim rolü vardı.

Bugün nüfusu 400 milyona yaklaşan Hindistan'da 3000 tadar sinema salonu vardır. Bunlardaki koltuk sayısı 2 milyon olarak tahmin edilmektedir. Günde 2 milyon seyirci, yılda 750 milyon kişi bu koltukları doldurur. Film stüdyolarının sayısı 60 tanedir. Doğrudan doğruya film yapımı ile uğraşan sinemacıların sayısı 25000 kişidir. Prodüksiyon şirketleri bakımından ise Hindistan 400 e yakın şirketle dünya rekoru kırar. Film yapımı 1946 dan bu yana devamlı olarak artmıştır (1946: 197, **1947:** 278, **1948: 2**63, 1954: 963, 1955: 285). Hint filmlerinin en çok dağıldığı dış pazarlar Birmanya, Seylân, Malezya'dır. Ayrıca Afrika ve Ortadoğu memleketlerinde de alıcısı vardır. Hindistan'da film endüstrisi bütün endüstri içinde sekizinci gelmektedir.

Güçlükler

Hindistan sinemasının yakın zamanlara kadar milletlerarası alanda bir varlık gösterememesi çeşitli sebeplere bağlanabilir. Bunların başında, sinema endüstrisinin gelişmesinde en büyük rolü oynıyan 400 milyonluk seyirci kütlesinin bulunması ilk bakışta garip görünebilir. Fakat gerçek şudur ki, bir başka sinema için tamamiyle bir kalkınma sebebi olacak seyirci, Hint sinemasında büyük bir handikaptır. Bir kere bu 400 milyonluk seyircinin % 85 i okuma yazma bilmiyen son derece geri ve iptidai, bir halktır. Yukarıda da işaret edildiği gibi, bütün nüfusu birbirine bağlıyan bir ana dil mevcut değildir. Kalabalık bakımından, Hint sinemasını sadece iç pazar olarak bile besliyebilmesi, Hint prodüktörlerinin, bütün filmlerini bu halkın seviyesine göre ayarlamasına yol açmaktadır. .Böylelikle Orta Doğunun bütün geri ve iptidaî halkı için geçer akça olan "Hint filmi" ortaya çıkmış oluyor. Bu filmin hususiyetleri nedir? Bir Hint filmi oldukça uzundur. Normal olarak 2,5 saat, bazan üç, üç bucuk saat sürer. Mevzu ne olursa olsun, her Hint filminde ortalama olarak sekiz şarkı yer alır. Danslar da büyük bir yer tutar. Tamamiyle Hint hususiyeti taşıyan mitolojik filmler bir yana bırakılırsa, geri kalanların büyük bir kısmı Hollywodd özentisi taşıyan yapma dekorlu, kalabalık fıgüranlı, danslı, müzikli sahnelerle doludur. Sosyal mevzulu filmlerin çoğu en su katılmamış melodramlardan ibarettir. İnsanlar arasındaki münasebetler en kaba hatlariyle verilir. Acıklı,iç bayıltıcı sahneler birbirini kovalar. Filmin kahramanları daha perdede ilk göründükleri zaman, bütün film boyunca "iyi" yi mi "kötü" yü mü canlandıracaklarını belli eden makyajlara ve kılıklara girmişlerdir.

" Jhansi Ki Rani" den bir sahne

Hollywood özentisi

Hint sinemasının kalkınmasını uzun zaman geciktiren öbür sebepler arasında, sinemanın bütün endüstri içinde sekizinci yeri işgal etmesine rağmen, yakın zamanlara gelinceye kadar devletin bu endüstriyle ilgilenmemiş olması yer alır. Ancak son yıllarda, yabancı teknisyenlerin, rejisörlerin Hindistan'a davet edilmesi, yerli sinemacıların yabancılarla tanışmasına, faydalı bir alışverişe yol açtı. Aynı şekilde sinemacı yetiştirilmesi meselesi de ancak son zamanlarda bir Sinema Enstitüsü açılması ile yeni yeni hal yoluna girmiştir. Hint sinemacılığının en zayıf noktalarından biri de teknik bakımdan hayli geri oluşudur. Rejisörlerden pek azının şahsî bir üslûbu vardır. Filmlerden pek azı, evvelden hazırlanmış bir senaryoya göre çevrilir.

İyi belirtiler

Bütün bu "kaos" arasında bir avuç Hint sinemacısının milletlerarası sinemacılık alanında dikkati çeken eserler vermesi sırf kendi şahsi gayretleri, istidatları sayesinde mümkün olabilmiştir. Şimdilik Hint sinemacılığının en ümit verici gelişmesi, dokümanter ve yarı dokümanter hususiyet taşıyan filmlerdedir. Hint sinemacılığının asıl merkesi de Bombay yahut Kalküta gibi şehirler değil, bu dokümanter filmleri besliyen Bengal'dir. Hint sinemacılığım yabancı memleketlere tanıtan başlıca sinemacılar da Bengal'de yetişmiştir. Bunlar arasında "İki Karışlık Toprak" filminin rejisörü Bimal Roy, "Dharti Ke Lal - Toprağın Çocukları", "Munna" ve "Rahi"nin rejisörü K. Ahmet Abbas, "Panchali Baba" ile "Yenilmez"in rejisörü Satyajit Ray bulunmaktadır.

Bimal Roy'un' "İki Karışlık Toprak"ı, ellerindeki küçük tarlayı kaçırmamak için mücadele eden bir karı kocanın hikâyesini anlatır. Bütün çalışmalarına rağmen borçtan kurtulamıyan karı koca tarlalarından atılır. İster istemez şehrin yolunu tutarlar. Fakat tanımadıkları, alışmadıkları şehir onlar için daha büyük tehlikeler taşır. Film, sonlarına doğru bir-

çok Hint filmlerindeki melodram havasına bürünmesine rağmen, milyonlarca Hint köylüsünün hergünkü akibetini büyük bir açıksözlülükle ortaya koymaktadır.

Aynı zamanda prodüktör ve senaryocu -meşhur "Avare"nin senaryocusu - da olan K. Ahmet Abbas'ın "Toprağın Çocukları", 1944 yılında Bengal'de patlak veren büyük açlık faciasını dokümanter bir tarzda ele alır. "Oliver Twist"in konuşunu andıran "Munna" ise ilk iki eserin yanında hayli zayıf kalmakla birlikte, suçlu çocuk meselesini cesaretle ve iyiniyetle anlatması bakımından dikkati çeker.

Zaman zaman aksıyan bu eserler yanında, şimdiki halde en iyi Hint filmleri olarak Satyajit Ray'ın iki eseri, "Panchali Baba" ile "Yenilmez"' milletlerarası herhangi büyük bir sinema eseriyle boy ölçüşecek çaptadır. Bibhutibhushan Bandopadhaya'nın Hindistan'da çok tanınmış olan bir eserine dayanan "Panchali Baba", bir ana baba, iki çocuk ve bir yaşlı haladan ibaret Bengalli bir ailenin günlük hayatım aksettirmektedir. Satyajit Ray'ın "lirik dokümanter" hususiyeti taşıyan filmi, Bengalin Cengel bölgesinde son derece güç şartlar altında varlıklarını korumak için tabiatle mücadeleye girişen bu küçük ailenin hayatım en ince teferruatına kadar ortaya koymaktadır. Filmin bilhassa iki küçük kahramanı, çocukluktan genç kızlığa geçen Durga ile, erkek kardeşi küçük Apu'nun, birbirleriyle ve çevrelerindeki vahşi tabiatle olan münasebetleri, Ray'ın filminin en zengin, en dokunaklı ve en sürükliyeci unsurlarıdır. Okuma yazma bilmiyen. kendilerine kılavuzluk edecek hiçbir yardımcı bulamıyan, sadece birbirlerine destek olan bu iki küçük insan, sezgileriyle, tükenmek bilmiyen meraklariyle, içinde yaşadıkları kapalı dünyanın sırlarını kendi başlarına çözmeye uğraşıyorlar. Filmin sonu, genç kısın bir muson afeti sonunda ölmesi, evlerinin yıkılması, ailenin dağılması ile sona eriyor. Fakat bu trajik bitişte biç bir zorlama hissedilmemekte, üstelik alttan bir iyimserlik de sezilmektedir. Bir noktada sona ermiş gibi görünen hayat, küçük, Apu ile devam . edecektir. Nitekim, rejisörün ikinci eseri "Yenilmez", birincisinin devamıdır. Burada, kaybettiği ablasından hayatın zorluklarına karşı koymayı, dünyanın sırlarım çözmeyi öğrenen Apu'nun kendi kendim yetiştirmesi; eski, geri bir dünyadan 'yepyeni, aydınlık bir dünyaya doğru hazırlanması anlatılmaktadır.

Bütün bunlardan anlaşılabileceği gibi, eğer Bengallilerin verdikleri başarılı örnekler, Hollywood özentisi içinde akıntıya kürek çekip duran büyük film şirketlerine bir ders verebilmişse, Hint sinemasının önümüzdeki birkaç yıl içinde İtalyan yahut Japon sinemaları gibi büyük bir hamle yapmaması için hiçbir sebep yoktur.

M U S İ K İ

Bestekârlar

Reçeteye uygun

Rusya'nın hayattaki en iyi bestekârı sayılan Dmitri Şostakoviç'in 11'inci senfonisini tamamlamış olduğu, geçen hafta Moskova'da açıklandı. Böylece eser tam zamanında bitmiş, yani Bolşevik ihtilâlinin 40'ıncı yıldönümünde çalınmak üzere hazır duruma gelmiş olmaktadır.

Bestekârların yaratıcı çalışmalarına bile kanca takan Sovyet Rusya'da Şostakoviç bugüne kadar defalarca "tehlikeli modernizm"e kapılmak, veya "burjua tesiri" altında kalmak gibi ithamlarla karşılaşmış, her defasında işlediği hatatalar için özür dilemiş, yakasını

Dmitri Şostakoviç
Rejimin kefareti

kurtarmıştı. Yeni eserinin bu bakımdan bestekârın başını derde sokacağı tahmin, edilmemektedir. Zira Şostakoviç, 11 inci senfonisine konu olarak, ideoloji bakımından itiraza mahal bırakmıyacak bir olayı -1905 ihtilâlini, seçmiştir. Bundan başka, Komünist Partisinin ' musiki 'yaratma reçetesini dikkâtle tatbik etmiştir. Parti, .Sovyet musikisinin milli temellere dayanmasını istemektedir; bestekâr yeni eserinde de bu arzuyu yerine getirmiş, eski ihtilâl şarkılarından faydalanmıştır. Eserin ilk üç muvmam, 9 Ocak 1905 günü, bir Ortodoks papazının önderliğinde, Çara teessürlerini bildirmek için St. Petersburg'daki kış sarayına . doğru yürüyen işçilere askerlerin ateş açması hâdisesini anlatmaktadır. Bu kanlı Pazar gününü ve kurbanların cenaze merasimini tasvir ettikten sonra musiki birden neşelenmektedir. Bu neşeli musiki de "Komünist Partisinin önderliği altında Komünizmi kuran halkın büyük emellerini" anlatmaktadır. Bu da tabiatiyîe parti prensiplerine uymaktadır. Senfonisini bu temeller üstüne kuran Şostakoviç, siyasi ve ideolojik tenkide karşı kendini Sigortalamış olmaktadır. Şimdi senfoninin, doğrudan doğruya musiki bakımından ne gibi tenkitlere uğrıyacağı merak edilmektedir.

Şüphe

Çağdaş Fransız bestekârlarından Francis Poulenc'in yeni operan "Les Dialogues des Carmelites" geçen Ocak ayında ilk defa olarak Milano'nun La Scala Tiyatrosunda temsil edildiği zaman tenkitçilerin oybirliğiyle en parlak methiyelere mazhar olmuştu. Fakat eser geçenlerde Paris operasında oynandığında aynı tenkitçilerin çoğu, La Scala temsilinin gerek tiyatro, gerekse müzikal icra. mükemmelliği bakımından, Poulenc'in musikisinin değeri hakkında yanıltıcı bir tesir yapmış olması ihtimali üstünde durmıya başladılar ve şüphelerini yazılarında da ifade etmekten çekinmediler. -Hatırlarda olduğu gibi La Scala temsilinde başrollerden birini Leylâ Gencer deruh" te etmişti-.

Eser Paris operasında sahneye konurken, Paris yakınındaki Compiegne manastırındaki rahibelerin hareketleri Ve yaşayış' tarazları inceden inceye tetkik edilmiş, büyük bir sadakatle sahneye aktarılmıştı. Ancak bu sadakat arzusu, son derece hareketsiz bir temsile yol açmış oluyordu. Üstelik ağır dekorların değişmesi, sahne aralarında, dinleyicilere bitmez tükenmez gibi gelen beklemelere sebep olmaktaydı. Müzikal icranın da, La Scala'dakine kıyasla, hiçbir seçkinliği yoktu. Bununla beraber Poulenc'in bu yem mizanseni tasvip ettiği, hatta sahne aralarındaki bekleyişleri örtmek için yeni enterlüdler bestelemek niyetinde olduğu bildirilmekteydi.

Şüphelere rağmen "Les Dialogues des Carmelites"in dünya çapında bir alâka kazandığı anlaşılmaktadır. Eserin Amerika'deki ilk temsili bugünlerde San Francisco operasında yapılmış olacaktır. Bundan başka NBC Televizyon Operası yem mevsimini bu operayla açacaktır. Eser televizyonda. Georges Bernanos'un yazdığı librettonun Joseph Machlis tarafından yapılmış İngilizce tercümesiyle oynanacaktır. Metropolitan'ın da gelecek mevsim "Carmelites"i, orijinal Fransızca olarak ve Leylâ Gencerin de dahil olacağı bir kadro tarafından temsil edeceği bildirilmektedir.

MİNNEAPOLİS ORKESTRASI

Devlet tiyatrolarının merkezi ve Ankaranın en itibarlı temaşa salonu Büyük Tiyatro, Devlet Tiyatrosu Umum Müdürlüğünün aylar önce reklâm çerçevelerine astırdığı af işlerdeki vaadin tesadüfen yerine gelmesi suretiyle, 1 Ekim günü açılacak. Fakat açılış hâdisesi, ne bir tiyatro veya opera temsili, ne de Devlet Tiyatrosunun çalışma sınırları içinde yer alabilecek - meselâ bir jübile gibi . bir gösteridir. Fakat bütün bunlarla kıyas kabul etmiyecek derecede büyük ehemmiyet taşıyan bir musiki hadisesidir. 1.000'den fazla senfoni orkestrası olan bir memleketin -Birleşik Amerikanın- en ileri gelen musiki teşekküllerinden biri, Minneapolis Senfoni Orkestrası o akşam -ve ertesi akşam Büyük Tiyatro'da konser verecek.

1903 yılında kurulan Minneapolis Orkestrası, 30 yıla yakın müddetle, önce kurucusu Emil Oberhoffer, sonra da Henry Verbrugghen gibi devamlı şeflerle ve Albert Coates, walter Damrosoh, Runo Walter gibi mi. safir şeflerle idare edildikten sonra 1931 yılında daimi şeflik mevkiine Eugene Ormandy tâyin edildi. Ormandy, 1935 yılında Filâdelfiya Orkestrası şefi olduktan sonra yerini Dimitri Mitropulos aldı. Gerek Ormandy'nin gerek, se Mitropulos'un, Minneapolis Orkestrası şefi olarak gösterdikleri büyük başarı bu orkestranın şefliğini, dünya çapında büyük bir şöhrete erişmek ve meslek hayatlarının zirvesine ulaşmak istiyen şefler için gıpta edilen bir mevki haline getirdi.

Mitropulos'dan sonra, 1949 yılında, orkestranın şefliğine günümüzün en tanınmış musiki idarecilerinden Antal Dorati tâyin edildi. Halen mevkiini muhafaza eden -*ve* orkestranın Türkiye'deki konserlerini idare edecek olan. Dorati'nin Minneapolis Senfoni Orkestrasına, 60 yılı aşan tarihi boyunca vardığı en yüksek teknik ve artistik mükemmeliyet seviyesini kazandıran şef olduğu, tenkitcilerin üstünde birleştikleri bir görüştür.

Henüz 50 yaşında olmasına rağmen Antal Dorati'nin, 30 yılı aşan bir şeflik tecrübesi vardır.* Aslen Macar olan Dorati, daha 18 yaşındayken Budapeşte'de orkestra idare ediyordu. Budapeşte Musiki Akademisinden diploma alan en genç öğrenciydi. Çağımızın en ünlü bestekârlarından ikisi, Bela Bartok ve Zoltan Kodaly, Akademide onun hocasıydılar. Gençliğinde, Dresden operasında Fritz Busch'la birlikte şeflik yapan Dorati bale şefliği sahasında da ihtisas kazanmış, önce Monte Cario Ballet Busse trupuna katılmış, daha sonra da -1945 yılına kadar, çeşitli bale kumpanyalarında şeflik yapmışlar. Minneapolis Orkestrasının şefliğini almadan önce 1945 ten başlıyarak düet yıl müddetle Dallas Senfoni Orkestrasını idare etmiş ve bu orkestrayı. Amerika'nın ileri gelen senfoni teşekküllerinden biri haline getirmiştir.

Amerikan Hükümetinin kültür programı gereğince, ANTA -Amerikan Millî Tiyatro ve Akademisi desteğiyle Orta ve Yakın Doğu seyahatine çıkan, Türkiye'deki konserlerinin menacerliği İstanbul'da Galip San ve Ankara'da Ses ve Tel Birliği tarafından deruhte edilmiş olan, yüz küsur üyeden müteşekkil Minneapolis Orkestrası, farklı programlarla, başkentte iki, İstanbul'da üç konser verecektir. Ankara'daki ilk konserin programında Mozart'ın "Figaro'nun Düğünü" Uvertürü, Beethovenin "Eroica" senfonisi, Samuel Barberin "Medea'nın İntikam ve ölümü" ve Ravel'in "Daphnis et Chloe" ikinci süiti vardır. İkinci konser ise Henry Cowell'in bu yıl bestelemiş olduğu ve Minneapolis Orkestrasının turne konserlerinde ilk defa icra ettiği "Orkestra Musikisi" ile açılacak, Bartok'un "Orkestra Konsertosu" ve Dvorak'ın "Yeni Dünya" Senfonisi ile devam edecektir. Gerek halkın sevdiği romantik ve klâsik eserlere, gerekse modern musikiye yer vermesi, bakımından Minneapolis Orkestrası konserlerinin programları musikiseverlerin büyük alâkasına lâyik bir mahiyet taşımaktadır. Ankara'daki konserlerinden ikincisi, programında Bartok'un "Orkestra Konsertosu" gibi bir şaheserin bulunması ve Antal Dorati'nin de Bartok mütehassısı olması dolayısiyle, gerektiğinde, tercih edilebilir.

Minneapolis Orkestrası tam kadrosuyla
Kulaklara ziyafet...

T İ Y A T R O

"Üçüncü Selim"den bir sahne
Perdeyi açacak oyun

Devlet Tiyatrosu

Duvara; çıkan afişler

Uçun **bir** bekletişten sonra, nihayet perdelerin açılmasına bir hafta **kala, Devlet** Tiyatrosunda oynayacak **ilk piyeslerin** afişleri duvara çıkabildi. Bu seneki afişlerde yeni bir kompozisyon görülüyordu. Doğrusu ya kenarları şimdiye kadar çok kullanılmış desenlerle **işlenmiş** olan afişler bir, zevksizlik **örneğiydi.** Ne var ki bu, işin etiket tarafıydı ve bir tiyatro seyircisi olarak bizi pek ilgilendirmiyordu. Biz, sadece sahnede göreceklerimizle ilgiliydik. Her sene olduğu gibi bu sene de Devlet Tiyatromuzun, karşımıza ne çeşit oyunlarla çıkacağını merak ediyorduk, işte o kadar. Ama bir tiyatro mevsimi, başladığı halde Devlet Tiyatromuzda bu merakımızı dindirecek en ufak bir kırpıntı görülmüyordu. Biz de her seyirci gibi. koca Devlet Tiyatrosunun repertuarını, hiç değilse tiyatro mevsiminin bitme zamanı gelmeden öğrenebilmenin ümidi içinde bekliyorduk.

Her sene olduğu gibi bu sene de gişelerin önüne yığılan tiyatro seyircisi, Devlet Tiyatrosuna karşı olan bağlılığını devam ettirirken, Devlet Tiyatrosu da onlara **karşı,** o eski, o alıştığımız ilgisizliğini devam ettiriyordu..

Bölge Tiyatroları

Gerçi Devlet Tiyatrosu elinde seyircisine **ilan** edecek bir repertuan ve sekiz on tiyatronun perdelerini açacak yeterli kadrosu olmayan bir tiyatroydu ama, Umum Müdür Muhsin Ertuğrulun giriştiği "Bölge Tiyatroları seferberliği" neticesinde bazı şehirlerimizin tiyatro şahitli olmasını da sağlamıştı.. Bu, girişilen seferberliğin toplanan ilk meyvalarıydı.

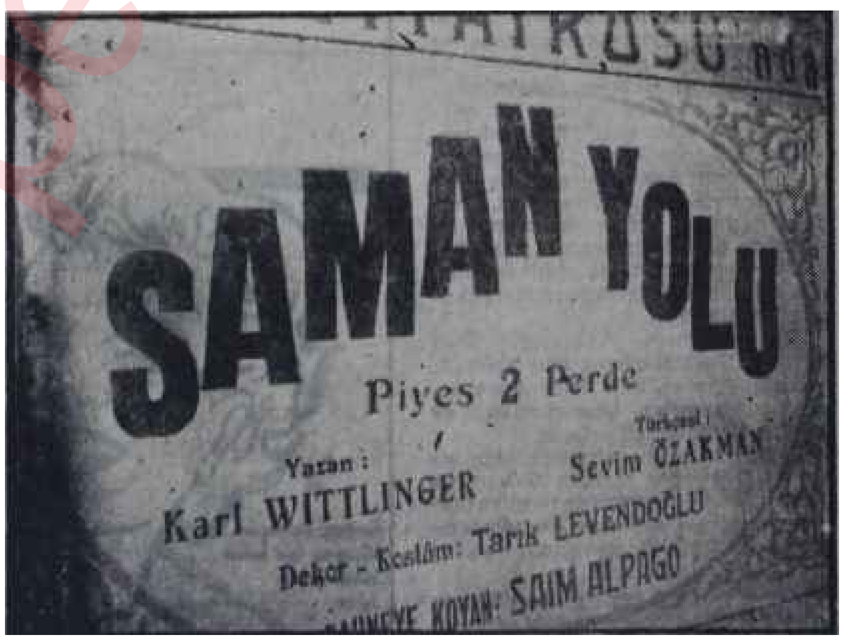
Belki Bursanın, İzmirin, Adananın, Konyanın tiyatro seyircileri de tiyatrolarının repertuarlarını bir mevsimin başında hiçbir zaman öğrenemiyecekler, belki üç günlük bir provadan sonra sahneye çıkan bir aktörün kekelemeleriyle, yahut da aktörlük, aktristlik değerinin ne olduğu tetkik edilip, anlaşılmadan kadroya ithal ediliveren bir müptedinin gaflarıyla, bu gafları örtmeli için çabalıyan bir tecrübelinin mücadelesiyle dolu oyunlar seyredeceklerdi.. Ama, iyi kötü artık bu şehirlerimiz de bir tiyatroya sahiptiler. Bu arada memleketimizin gerçek tiyatro severlerini telâşa düşüren bir nokta vardı. Devlet Tiyatromuzun elinde, her gece bu kadar çok tiyatronun perdelerini açacak kadrosu yoktu. İşte bütün korkular burada ortaya çıkıyordu. Bir Bölge Tiyatroları Seferberliğinin telâşı arasında Tiyatro sanatı gürültüye gidebilirdi.. Öyle ya, her geçen yıl Devlet. Tiyatrolarımızın, perdelerini daha hafif piyeslerle, daha az çalışılmış, daha oturmamış temsillerle açtıkları bir hakikatti.

Temenni edilirdi ki, Devlet Tiyatrosu, tiyatroları açmakla kalmayıp, bu sahnelerde oynayacak kuvvetli bir kadroyla, piyeslerin iyi hazırlanması imkânını hazırlasın ve her şeyden mühimi de bu sahnelere çıkabilecek değerde oyunlar bulsun.. Yoksa sayısı ne kadar çok olursa olsun der; me çatma piyeslerle perdelerini açan tiyatroların bir kıymet ifade etmiyeceği de bir başka hakikatti.

Ya her işi halledilmiş tiyatroların perdelerini açmalıydık yahut da ayaklarımızı yorganlarımıza göre uzatmasını bilmeliydik.

Yeni sahneler

Bu arada Bursa "Vefik Paşa" tiyatrosunun 28 Eylülde yapılacak

Oda Tiyatrosunun yeni sezona **alt ilk** afişi
Saman alevine benzemese bari

bir törenle ve tiyatro gösterileriyle açılacağı haber veriliyordu. Bu tören ve gösterilerin büyük bir kumunda tabiîdir ki en eski Türk tiyatro adamlarından Vefik Paşa anılacaktı.. Bu vesileyle de Moliere piyeslerinden ve Vefik Paşanın Moliere adaptasyonlarından kısımlar oynanacaktı.. Açılışa Muammer Karacanın ve tiyatrosunun katılacağı da söyleniyordu.

Açılış törenini takip eden günlerde de geçen yıl Üçüncü Tiyatro sahnesinde seyrettiğimiz Celal Esat Arseven ve Salâh Cimcozun birlikte yazdıkları ve Behzat Butak'ın sözde sahneye koyduğu "Üçüncü Selim" temsiliyle Vefik Paşa Tiyatrosu resmen perdesini açmış olacaktı. Herhalde Bursalıların seyredeceği ilk piyes "Üçüncü Selim" olunca bir başlangıç olarak da Vefik Paşa Tiyatrosununkinden daha talihsizi olamazdı...

Öbür taraftan İzmir Şehir Tiyatrosu da - geçen sene N. Richard Nash'ın "Yağmurcu" su ile faaliyete başlamıştı . perdesini İngilizlerin usta yazarı J. B. Priestley'den Sevgi Baturun dilimize çevirdiği bir piyesle açacaktı. Ayrıca aynı tarihlerde perdelerini açacak olan Konya ve Adana Devlet Tiyatrolarının her türlü hazırlıkları da tamamlanmış bulunuyordu.

Gençlik

Festival hazırlıkları

Devlet Tiyatrolarının açılışı, Bölge Tiyatrolarının kuruluşu gürültüsü arasında tiyatro severlerin nazarı geçen hafta bir anda İstan buldaki bir gençlik faaliyetine dönüverdi.

İstanbulda hazırlanan "İkinci Dünya Üniversite Tiyatroları Festi - vali"nin hazırlıkları ilerliyordu. Festival Komitesinden bir grup bazı malî sıkıntıları halletmek üzere Ankaraya gelmişti. Böyle geniş çapta bir organize,, kabul etmek gerekirdi ki kolay iş değildi. Gençler, festival temsillerinin verileceği salonu bir türlü tutamıyorlardı. Şehir Tiyatrolarından birinin verilmesi hususundaki müracaatları daha başlangıçta bir tek cümleyle reddedilivermişti. Tutmak istedikleri Saray. Atlas gibi İstanbulun belirli sinemaları para hususunda otuz kırk bin gibi astronomik rakkamlarla gençlerin karşılarına çıkıyorlardı.

İşte bu yüzden gençler, malt dertlerini halledebilmek için Ankaraya gelmişler ve bazı bankalarla temaslar yapmışlar, bazılarından da müsbet cevaplar almışlardı.

Diğer taraftan daha şimdiden sekiz on tiyatroyla resmen anlaşmaya varılmıştı. Bu tiyatrolar oynıyacakları piyeslerin adlarım da gönderiyorlar ve festival repertuarı yavaş yavaş ortaya çıkıyordu.

Gerçi festival tertip komitesinin karşısında bir takım zorluklar vardı ama, bu maddi zorluklar böyle organizasyonlara girişen bütün tertip komitelerinin karşısına çıkan cinstendi ve eninde sonunda yenilecekti.

Alnınızda belirmeye başlayan çizikler sizi telaşa kaptırmasın:

Havilland

KREMLERİLE

Cild bakımına devamlı surette başlayınız.

Geceleri, HAVILLAND COLD kremini kullanınız bu krem cildin mesamelerine kadar nüfuz eder ve mantarlaşmaya başlayan hücreleri besler, onlara hayatiyet bahşeder.

Sabahları süreceğiniz HAVILLAND VANISHING kremi yüzünüzün bütün çizikleri yok eder cildinizi terütaze ve canlı gösterir. Pudra ve allığın daha iyi intibak etmesini sağlar.

Kapak Klişesi : Kenan Dinçman Klişe Fab. - İSTANBUL
Kapak baskısı : Rüzgârlı Matbaa Denizciler Cad. - ANKARA